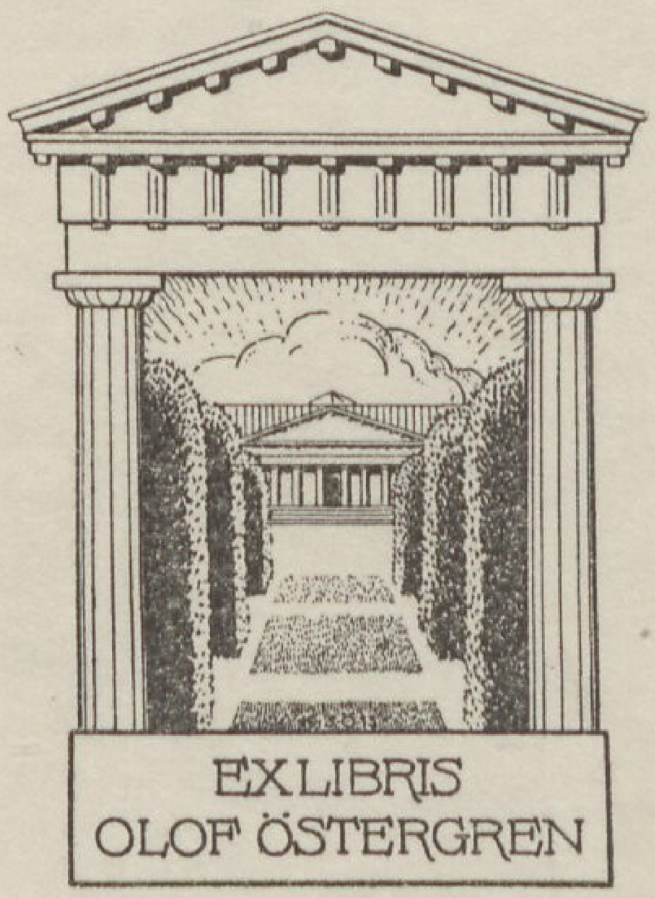
1894

BOKTRYCKERI-KALENDER

EXLIBRIS
OLOF ÖSTERGREN

BERLINGSKA STILGJUTERI-AKTIEBOLAGET, LUND.

KALLIGRAPHIA.

Nr 5583. Text.

Robert Samuelsson

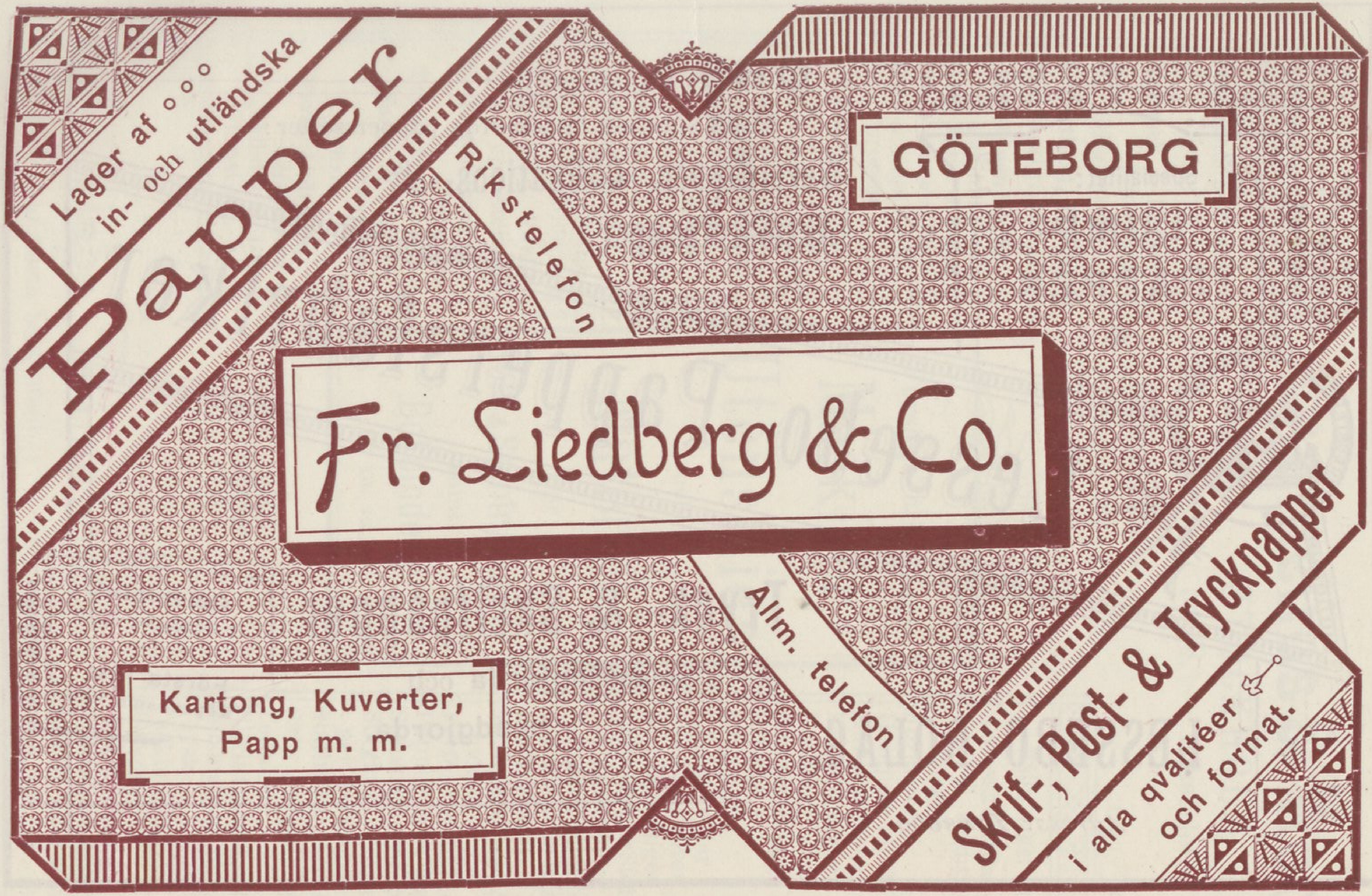
Nr 5584. Dubbelmittel.

Karl Beck

Nr 5586. Fin Missal.

Till salu.

BERLINGSKA STILGJUTERI-AKTIEBOLAGET, LUND.

Lager af ° ° °
in- och utländska
Papper
Rikstelefon
GÖTEBORG
Fr. Liedberg & Co.
Kartong, Kuverter,
Papp m. m.
Allm. telefon
Skrif-, Post- & Tryckpapper
i alla qvalitéer
och format.

Specialitet:
LUMP-
PAPPER
INDUSTRIUTSTÄLLNINGEN I GÖTEBORG 1891
OBS.!
Bland speciela handgjorda papperssorter:
Vexelpapper, Obligations- &
Aktiebrefpapper
etc.
Lessebo Pappersfabriker
tillverka alla slag af
Tryck- & Skrifpapper
maskingjorda och
handgjorda.
Guldmedalj
i Göteborg 1891
Första Pris
Köpenhamn 1888
LESSEBO BOLAG.
Adress: Lessebo.

Gumælius & Komp.

STOCKHOLM.

Allm. Telefon: 54 58. — Rikstelefon: 107.

TELEGRAMADRESS:

GUMÆLIERNA.

Representera följande firmor:

Genzsch & Heyse, *Hamburg,* Stilgjuteri.

H. Berthold, *Berlin,* Messingsliniefabrik.

Maschinenfabrik Johannisberg Klein Forst & Bohn, Geisenheim am Rhein Bok- & Stentryckspressar.

Chn. Mansfeld, *Leipzig,* Bokbinderimaskiner Calandrar och Gasmotorer.

Otto Kästner, *Crefeld,* Stilar för hand- och pressförgyllning.

Preusse & Co., *Leipzig,* Häftmaskiner.

Karl Kempe, *Nürnb.* Stereotypmateriel.

E. T. Gleitsmann, *Dresden,* Tryckfärgfabrik.

Sachs & Co., *Mannheim,* Trästil.

Ferd. Andrews, *Hamburg,* Litografistenar och Utensilier.

Försälja alla slags

Maskiner, Utensilier och Materiel

för

Bok- & Stentryckerier samt **Bokbinderier**

m. m.

Hålla lager af:

Adresskortblankett.
Bok- & Stentrycksfärger
Formsteg
Hempels slutkilar
Häftmaskiner
Kartongsaxar
Kartong
Kasthandtag
Kilsteg
Klappholz
Klappborstar
Kolumnsnören
Korrigertänger
Libertypr. »Stella»
Liniermaskiner
Manuskripthållare (Wassbergs patent)
Maskinband
Merlmaskiner & merlor
Perforermaskiner
Papper, alla slag
Slutsteg, nytt pat.
Sorgkort, Sorgpapper, Sorgkuvert
Ställnålar, flera sort.
Sätt- & Spaltskepp
Tenaklar
Tillriktningsknifvar
Valsmassa, eng. & tysk
Vaskborstar
Vaskpulver
Vinkelhakar
Visitkortsblanketter
Ålskaft med spetsar
m. m. m. m.

All slags Trämateriel

af bästa beskaffenhet.

Tystgående, enkla och hållbara.

* * * * * * * * * * * * * * * *

Öfver 20,000 sålda.

CROSSLEYS

System »Otto»

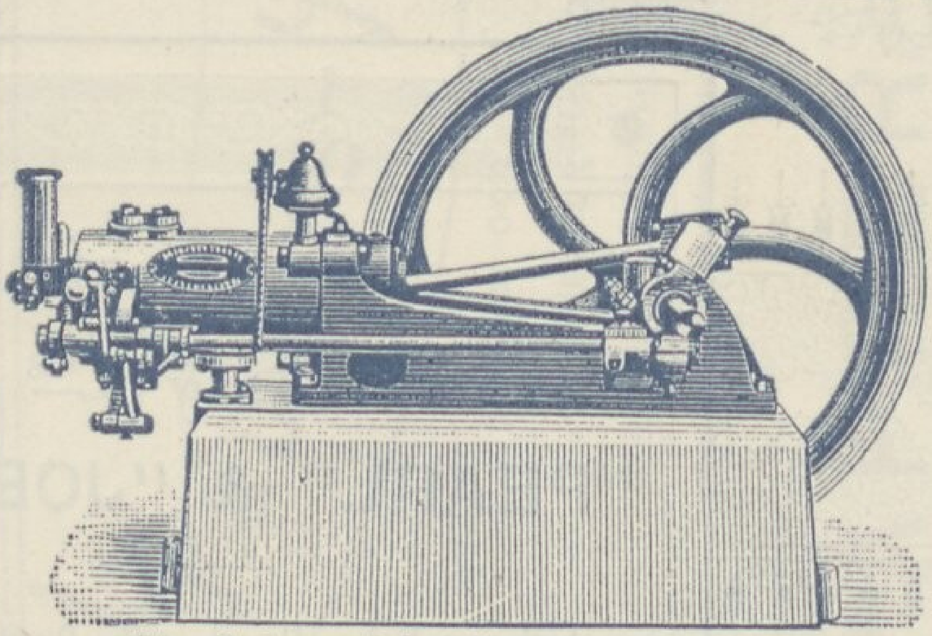
GASMOTORER

arbeta absolut säkert, äro **solida, gasbesparande, tystgående, lättskötta** och **beqväma.**

★ *Användbara öfverallt.* ★

40 guld- och silfvermedaljer

Begär Priskurant.

Storlekar från 3/8 till **140 hkr.**

Billigare än andra gasmotorer.

Säljas under garanti.

Dessa motorer äro **betydligt förenklade** och genom Crossleys patenterade förbättringar ovilkorligen *de bästa af alla nu existerande gasmotorer.*

Gasåtgången är nedbringad till ett minimum. Motorerna hafva tubantändning. Crossleys patenterade metalltuber (glödrör) äro de varaktigaste. Alla motorer levereras med gjutjernssockel. Till alla motorer följer Crossleys patenterade antifluktator.

Crossleys Gasmotorfabrik är den största i verlden och deras motorer äro resultatet af *25* års erfarenheter och experiment.

Motorer finnas ständigt på lager samt till påseende i vår *Utställning, Vasagatan 5.*

Illustr. kataloger och intyg sändas på begäran.

GUST. CARLSSON & Co., Stockholm.

Generalagenter för Skandinavien och Finland.

GERHARD LOEBER

AMSTERDAM

Pappers-Affär

En gros

Profver och prisuppgifter gratis

Specialitet:

Alla slag af

PAPPER

för Bok- och Stentryckare.

Papper från Gerhard Loeber.

Julius Klinkhardt

LEIPZIG + WIEN

Grundlagdt 1834.

STILGJUTERI

Messingsliniefabrik

Fotograf. Konstanstalt och Ljustryckeri

Atelier för *Zinkografi och Träsnitt*

UTENSILIE-HANDEL.

Galv. Anstalt

Stereotypi

Graver-Anstalt

Stämpel-Skärning

Mekanisk Werkstad.

Uppsättning af nya Tryckerier
och
omgjutning af äldre

Prof och Kostnadsförslag stå till tjenst.

BOKTRYCKERI-KALENDER 1894.

1894

UNDER MEDVERKAN AF FRAMSTÅENDE FACKMÄN UTGIFVEN AF WALD. ZACHRISSON

BOKTRYCKERI-KALENDER

ANDRA ÅRGÅNGEN

FÖRORD.

Den första årgången af Boktryckerikalendern emottogs så ytterst vänligt, att jag har all anledning fortsätta utgifvandet.

Då jag icke ansett det lämpligt att binda mig vid ett visst schema, efter hvilket kalendern schablonmässigt skulle redigeras, har jag denna gång, med anledning af Chicago-utställningen, samlat så mycket »amerikanskt» som möjligt för att söka gifva en inblick i förhållandena i vårt fack på andra sidan hafvet.

De, som återkommit från besök å »The Worlds Fair», säga, att föga af intresse fanns för boktryckaren att se, ett förhållande, som den amerikanska fackpressen också beklagar. Arbetssättet för de amerikanske boktryckarne är nu ock så olika vårt, att en svensk boktryckare finge lära

på nytt, om han skulle arbeta i Amerika. Huru amerikanarne än arbeta, är det dock ett faktum, att de äro främst i boktryck bland alla nationer, och därföre äro deras arbeten värdiga förebilder.

Jag ber få innesluta äfven denna årgång i fackmännens välvilja.

Göteborg i November 1893.

Wald. Zachrisson.

Innehållsförteckning.

Jättehärar.

Utaf hand, från hvilken svetten dryper,
ordnas flinkt en tyst, men järnhård trupp:
lydande kommandot, gjutna typer
ställa sig i täta leder upp.

Fina stilar, utaf konstnär skurna,
dyka upp ur djupa fack och kast;
och på menskosnillets vingar burna,
länkas de i tankekedjor fast.

Skaran växer . . . . Bataljoner stiga
fram att lösa bunden menskoätt,
och i fredliga kolonner viga
de sig in till kamp för ljus och rätt.

Skaran växer . . . . Snart hon famnat jorden.
Ingen vrå för hennes makt blir tom.
Gutenbergska konsten nu är vorden
hela menskligh etens egendom.

Menniskans och staternas historia,
hvad vi skönast hoppats, drömt och känt,
skaldens syner, sanningsvittnets gloria —
allt förevigas i tryck och pränt.

Jättehär! för dina vapen falla
mörkrets tron och våldets borg i grus,
och kring dina fanor samlas alla
med gemensam lösen: Varde ljus!

Alfred Jensen.

Norra Hamngatan i Göteborg.

Fackskolor.

Ur ett anförande vid Allmänna Svenska Boktryckareföreningens möte i Göteborg 1893.

Frågan om inrättandet af en fackskola för boktryckarelärlingar är icke ny i Sverige, men hittills har tyvärr intet åtgjorts för densammas realiserande.

Att frågan för hela vårt fack är af största betydelse torde icke kunna bestridas, och det måste medgifvas, att lärlingens utbildning till utlärd typograf hos oss oftast är mycket bristfällig. Huru ledsamt är det icke att, sedan

man anskaffat goda maskiner, fina färger och det modernaste stilmateriel, dock ofta se arbetena utförda på ett högst otillfredsställande sätt. Antingen har *sättaren* icke haft förstånd att åt ett arbete förläna den karaktär eller det utseende, man önskar, icke haft förmåga att medelst ett godt och naturligt stilval och radernas jämna fördelning eller utslutning framhäfva det, som är hufvudsaken i ett arbete; kanske har han sammanfört en massa ornament, hvilka såsom nya glänsa nog så vackert i skeppet, utan att taga hänsyn till ornamentikens lagar, och t. ex. satt ett blomstermotiv i en infattning upp och ned, eller har *tryckaren* icke förstått att göra upplappningen af formen ordentlig eller att hålla jämn färg, eller ock har han kanske vid färgtryck icke haft kännedom om harmoniens lagar, ja till och med saknat färgsinne.

För att så småningom afhjälpa detta och höja skickligheten i facket, måste början göras med en grundlig typografisk uppfostran af lärlingen i en på goda grunder ordnad fackskola.

En sådan fackskola torde lämpligast böra förläggas till Stockholm, hvars boktryckare tvifvelsutan äro villige att bidraga till skolans underhåll. Ett statsanslag att utgå årligen borde ock sökas. Den 1893 bildade Allmänna Svenska Boktryckareföreningen torde ock finna det med sin fördel förenligt att anslå en summa till skolans inrättande. Dessutom torde frivilliga bidrag i form af penningar och materiel kunna påräknas.

För att närmare belysa frågan lemnas här kortfattade redogörelser för École Gutenberg i Paris och den nybildade fackskolan i Köpenhamn.

Wald. Zachrisson.

Gutenbergskolan i Paris.

Denna skola har, som namnet antyder, till ändamål att lemna tillfälle åt lärlingar att få genomgå en lärokurs i såväl teoretisk som praktisk typografi.

Den franska boktryckarekonsten, som förr stod högst i konstnärlighet, förföll efterhand i en viss likgiltighet; i stället för att städse alstra *nytt* öfvergick boktryckandet till ett slentrianmässigt arbete, hvilket ju är högst förkastligt. Det var därföre nödvändigt att något skulle göras för att höja konsten och bringa den till framåtskridande.

År 1883 beslöt Paris' boktryckare-syndicat-kammare att upprätta fackskolor, hvilka voro afsedda att höja och befordra kunskapen om boktryckarekonsten.

Realiserandet af detta beslut erbjöd naturligtvis, likasom allt nytt och oförsökt, hinder och svårigheter.

Skolan skulle icke tjena till att rekrytera lärlingar i mängd utan att vara en uppfostringsanstalt, där de unga lärlingarne finge fullkomna sig i facket.

Skolans grundläggare förstodo från början att ordna arbetet så, att den icke skulle kunna arbeta för allmänheten för att såmedelst konkurrera med boktryckarne, utan för principalföreningen och för dem, som understödde företaget.

Skolan grundades 1886 och anförtroddes densammas ledning åt herr Desormes, en framstående typograf.

De nödvändiga penningemedlen samlades dels genom subscription, dels genom bidrag från handelsministeriet, som tillskjuter 3,000 francs årligen.

Utgifterna för anskaffandet af det första materielet uppgingo till 21,000 francs eller 15,000 kr. Talrika gåfvor i

form af boktryckeri-utensilier öfverlemnades till skolan af de olika fabrikanterna.

Skolans inredning är följande:

1. *Sätteri*, med 227 olika kaster, hvaribland grekiska, musik-, vignett- o. s. v. I sätteriet står äfven 1 handpress för afdrag och små upplagor, en liten snällpress samt en en stor slutskifva af järn.
2. *Lärarens kontor* hvilket inrymmer ett tekniskt bibliotek och typografiskt museum.
3. *Reservrum*.
4. *Skolsal*.

Skolans elever indelas i 3 slag:

A. Sådane, hvilka åtnjuta kostnadsfri undervisning oafbrutet i tre år.

B. De af principalföreningen utsedde lärlingar, hvilka besöka skolan endast 2 dagar i veckan.

C. Frivilliga elever, hvilka betala 25 francs i månaden. Dessa elever utgöras vanligtvis af sådane, hvilka hafva åtnjutit en bättre skolbildning och önska utbilda sig i typografi för att egna sig åt bokhandel, stilgjuteri eller annat närbeslägtadt fack.

För att antagas i skolan måste lärlingen vara 13 år och hafva skolbetyg.

Skoltiden är från kl. 8 f. m. till 6 e. m. Sön- och helgdagar är skolan stängd. Två timmar egnas hvarje morgon till elementär skolundervisning och en timma till måltid och hvila.

Elementarundervisningen består af grammatik, räkning, geometri, historia och geografi. Herr Basile är lärare för denna kurs.

Den tekniska undervisningen omfattar boktryckarkonstens teori och praktik (sättning och tryck) utan att dock försumma de besläktade brancherna, såsom stilgjuteri, pappersfabrikation, gravering etc. Denna del af undervisningen är anförtrodd åt Herr Desormes.

I stereotypering och kopparfällning meddelas undervisning af Herr Roger.

Den typografiska undervisningsmetoden är densamma som användes i andra länder. Man börjar med den enkla slätsättningen, öfvergår till accidenssättning och slutar med sättning af tabeller.

Ett afdrag af hvarje arbete, som lärlingen utför, öfverlemnas vid slutad lärotid till honom som minne. Samtidigt utdelas betyg åt dem, som bestått de genomgångna profven.

Som i denna korta beskrifning redan nämnts gör skolan inga affärer med privata kunder. Den trycker bl. a. den månadtligen utkommande »Bulletin de la Chambre syndicale».

Den af skolans ledare, Herr H. Desormes, utgifna förträffliga handboken för typografer: »Notions de Typographie» trycktes i skolan, äfvensom många andra mer eller mindre konstnärliga arbeten, hvilka visa att de af boktryckarnes syndicat-kammare gjorda uppoffringar för skolans grundläggande icke varit förgäfves och att resultatet kan kallas mycket lyckligt.

Öfvertygad om Gutenbergskolans stora nytta har staden Paris' styrelse grundat en andra boktrycksfackskola, »*École Etienne*» i hvilken undervisning lemnas i alla med boktryckarkonsten besläktade fack.

Arnold Muller.

Fackskolan för boktryckerihandtverk i Köpenhamn.

Såsom det torde vara läsaren bekant, har en »*Forening for Boghaandværk*» några år existerat i Köpenhamn med syfte, att genom undervisande föredrag, utställningar o. d. verka för att hos typografikonstens utöfvare framkalla en bättre uppfattning af deras yrke, för att därigenom hämma den alltför ofta smaklösa och meningslösa utstyrseln af våra böcker samt söka återvinna något af den stilfullhet och skönhet, som utmärkte äldre tiders boktryck. Föreningen har långt ifrån verkat förgäfves; en hvar, som med uppmärksamhet följt den danska bokmarknaden ur typografisk synpunkt, torde under de senaste åren hafva sett åtskilliga aktningsvärda försök att svinga sig upp öfver den låga ståndpunkt, hvarpå landet en lång tid stått i detta hänseende.

På föreningens program stod dessutom upprättandet af en fackskola, men denna sak måste tills vidare lemnas orörd af brist på nödiga penningemedel. Bland arbetarne, hvilka tämligen talrikt slutit sig till föreningen, och som ansågo just fackskolan för den viktigaste delen af föreningens verksamhet, växte krafvet att främja denna punkt af programmet allt starkare, och år 1892 sammanträdde representanter för de olika mästare- och gesällföreningarna inom boktryckerifacken till rådplägning och beslöto att, om möjligt, förverkliga tanken på en fackskola.

Genom vädjan till vederbörande mästare och till bokhandlare samt tidningsutgifvare i hela landet lyckades man samla en summa, som i förening med de ifrågavarande arbetarföreningarnes bidrag uppgick till 10,500 kronor, en summa som i alla fall var tillräcklig för att sätta skolan i

verket. De olika fabrikanter, till hvilka man vände sig i och för leverans af nödigt materiel, visade alla stort tillmötesgående med afseende på betalningsvillkoren, och i Mars 1893 kunde »*Fagskolen for Boghaandværk*» börja sin undervisning med så många elever, som de nuvarande, rätt goda, men något inskränkta lokalerna kunde rymma.

Skolans ledning har anförtrotts åt styrelsen för »Forening for Boghaandværk» i förbindelse med ett visst antal ombud, valda af de fackföreningar, som beslutat, att skolan skulle grundas. Förutom skolans inspektor, en yngre arkitekt, som leder undervisningen i teckning, är en lärare anställd i sättning, en i tryckning och en i bokbinderi, alla framstående krafter inom sitt fack, samt en lärare i danska.

Eleverna antagas först sedan de varit 2—3 år i lära och sålunda komma med förutsättningar att kunna få behållning af vidsträcktare undervisning. Under det att tills vidare endast undervisas i fackens allmänna teknik och teori, är det meningen att längre fram föra utbildningen in på flere speciella områden, hvartill det endast sällan är tillfälle på de allmänna verkstäderna, således i fråga om boktryckeri, stereotypi, galvanoplastik m. m. samt för bokbindarne, marmorering och dylikt.

Fackskolans undervisning räcker från 1 Februari till 31 Oktober, hvaremot verksamheten inställes under de tre vintermånader, som äro fackens trägnaste arbetstid. En fullständig utbildningskurs är beräknad på tre år, och afgifterna äro 6 kr. pr kvartal för en lärling, 9 kr. för en gesäll. Meningen är att vid hvarje skolårs afslutning föranstalta ett slags duglighetsprof med framläggande af elevernas arbeten samt att därjämte utdela små premier åt de bästa eleverna.

Undervisningen eger nu rum hvar afton kl. 7—9 samt söndags förmiddag. Men om skolan lyckas få tillräckligt understöd från statens sida — något som man har godt hopp om — är det meningen att därjämte under sommarmånaderna hålla full dagskola för att gifva de ynglingar från landsortstäderna, som anmäla sig, tillfälle att tillgodogöra sig skolans undervisning. De nuvarande, icke fullt tillfredsställande lokalerna tänker man också kunna utbyta om ett par år, enär det finnes hopp om, att fackskolan skall kunna flyttas till den nya museibyggnad för konstindustri, som nu håller på att uppföras.

Fackskolan för bokhandtverk i Köpenhamn skiljer sig från de flesta liknande skolor i utlandet så till vida, att den i motsats till dessa lägger hufvudvikten på den praktiska utbildningen, utan att teorien, såsom ofvan nämts, därför alldeles försummas.

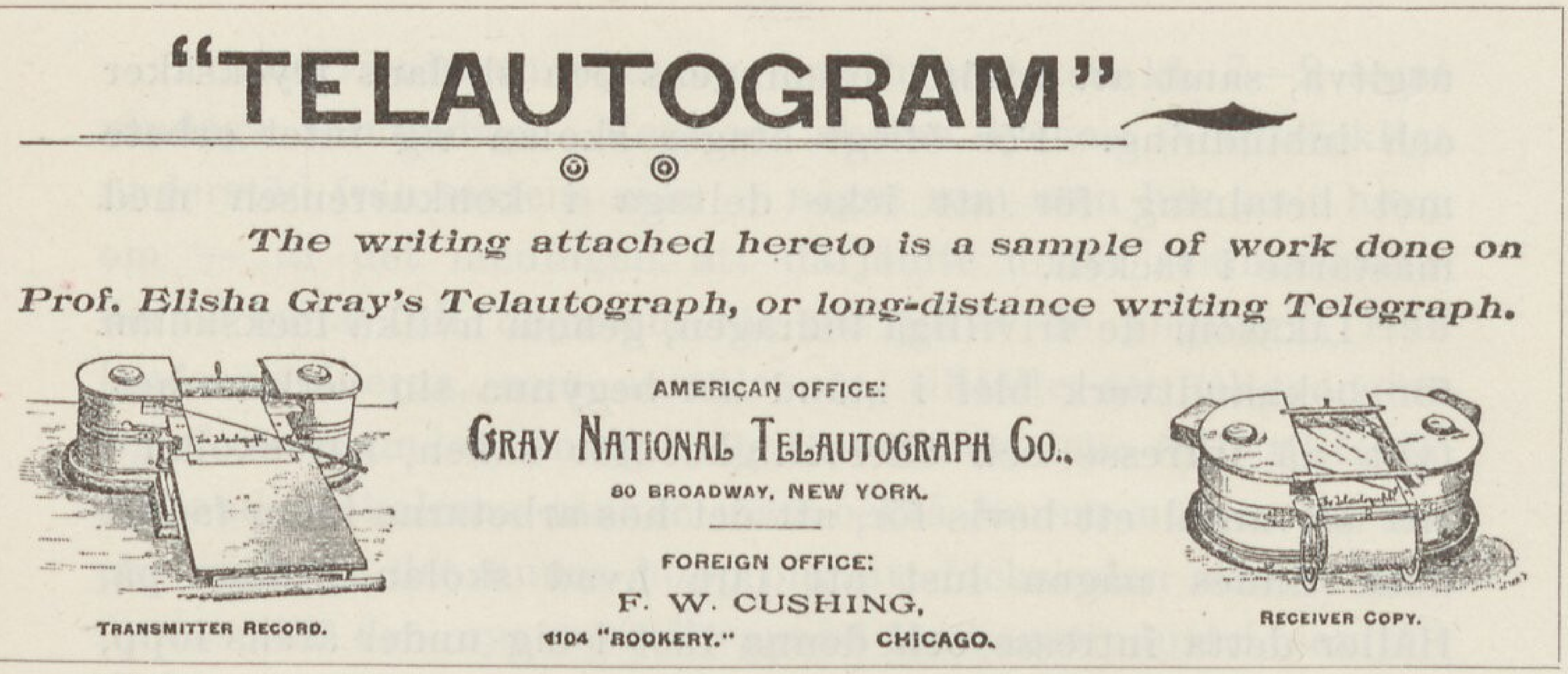
Denna plan för undervisningen har kräft tämligen mycket materiel, hvaraf skolan redan nu har ett boktryckeri med en snällpress och två handpressar samt ett sätteri, som under alla förhållanden är i stånd att sysselsätta eleverna med bok-, titel- och tabellsättning, hvaremot accidenssättningen måste inskränkas till mera enkla former, till dess nytt materiel hunnit anskaffas. I bokbinderiet finnes fullständig apparat för hand- och pressförgyllning, däribland en samling vackra, originella stämplar, för hvars tillverkning skolan gratis haft konstnärligt bistånd, särskildt af den bekante, duglige illustratören Hans Tegner, hvilken lifligt intresserar sig för boktryckeri. Slutligen eger fackskolan apparater för undervisning i teckning.

Det är meningen att skolan skall ombesörja tryckningen af en tidskrift, som »Forening for Boghaandværk» ämnar

utgifva, samt att utföra föreningens och skolans trycksaker och inbindning. För öfrigt åtager skolan sig intet arbete mot betalning för att icke deltaga i konkurrensen med mästarne i facken.

Likasom de frivilliga bidragen, genom hvilka fackskolan för bokhandtverk blef i stånd att begynna sin verksamhet, tyda på intresse och offervillighet för saken, har skolan i sitt elevantal ett bevis för, att det hos arbetarne inom facket dock finnes någon lust att lära hvad skolan bjuder på. Håller detta intresse och denna lust i sig under årens lopp, så finnes intet tvifvel om, att fackskolan skall få betydelse och sätta märke i ökad duglighet bland de fackarbetare, för hvilka den blifvit upprättad.

P. Christensen.

"Afsändaren". "Emottagaren".
Förminskad afbildning af hufvudet till ett prospekt om »Telautografen».

Världsutställningen i Chicago.

Af

Albin Maria Watzulik.

Gifvetvis ligger det i hvarje lands intresse att till en världsutställning sända sina bästa alster, äfven inom vårt fack, och världsutställningen i Chicago har därifrån ej gjort något undantag. Bland annat hade jag där tillfälle att lära känna amerikanarnes framsteg i fråga om reklamer, som just af dem drifvits upp till en häpnadsväckande höjd. För ett land, där den menskliga företagsamheten på alla områden redan nått en hög utveckling, är det ju också en naturlig nödvändighet att söka finna medel och utvägar att på täflingsfältet förblifva de första, och äfven i fråga om reklamväsendet hafva amerikanarne visat sig såsom de främsta och lemnat de andra nationerna långt bakom sig.

Men icke blott i Chicago, utan ock i Newyork hade jag med kärt besvär samlat och studerat alla tillgängliga reklam-trycksaker och kom därvid till den orubbliga öfvertygelsen, att amerikanarne verkligen förtjena företrädet på detta område.

Fore man också ända från Stockholm till Rom med järnväg, funne man dock intet af de reklamer, som man i Amerika öfverallt får se i tusental. Och ändå lönar sig hvarje reklam mer eller mindre i detta, den vildaste konkurrensens land, hvilket också är ganska förklarligt med hänsyn till de högt utvecklade industriella förhållandena.

Rätt egendomlig är den ofantliga skillnaden mellan Europa och Amerika i fråga om reklamanvändningen. Bland de trycksaker, jag samlat i Chicago, finnes nämligen blott *en* procent som härstammar från Gamla världen, hvaraf ju tydligt framgår, att reklamväsendet där ännu ligger i sin linda.

Af stort intresse är ock att lära känna, på hvad sätt den amerikanska reklamen framträder. Här må först nämnas järnvägsturlistorna, hvilka med hänsyn till den i år väntade stora tillströmningen af resande till Amerika utstyrts med stor lyx och gratis utdelas af alla agenter och resebyråer. Och ändå lönar sig affären mer eller mindre! Af dessa turlistor kunna vi äfven lära mycket med afseende på den typografiskt dekorativa utstyrseln, ty de flesta utmärka sig genom smakfullhet i bildernas gruppering samt genom papperets och tryckfärgernas skönhet.

Dessa handböcker för järnvägspassagerare äro mestadels hållna i fickformat och lemna en både öfverskådlig och bekväm bild. Många förekomma dock äfven i broschyrform och erbjuda mindre dekorativt behag. På baksidan af de

allra flesta synas antingen järnvägssträckorna genom olika landskap eller de vackraste enstaka punkter, man passerar.

På linien Newyork—Chicago fick jag, i likhet med öfrige passagerare i första klassen, af konduktören gratis en synnerligen rikt utstyrd broschyr in quarto, som i text och bild innehöll en åskådlig skildring af de intressantaste ställen, som vi skulle möta på vår väg. Men hvar finnes i Europa ett järnvägsbolag som kan mäta sig med de amerikanska härutinnan? Och de amerikanska järnbanorna äro för öfrigt vida bättre och mer praktiskt inrättade.

Särskildt gjorde det på mig ett synnerligt angenämt intryck, att en konduktör eller vaktmästare gång efter annan kom in i kupén med allehanda tryckalster, dem han lade på soffan eller bad passagerarne taga i betraktande. På så sätt går vederbörande tjensteman genom alla vagnarne, tills han återkommer till den förste passageraren, och tar böckerna med sig utan att fråga vidare — något hvarför man endast kan vara tacksam. Jag köpte några af dessa böcker för deras typografiskt vackra utstyrsel.

Jag öfvergår nu till självfa utställningen i Chicago, men som den så ofta och utförligt blifvit skildrad i den stora pressen, vore det öfverflödigt af mig att söka beskrifva den s. k. hvita staden, hvarför jag inskränker mig till att fästa läsarens benägna uppmärksamhet på vissa anmärkningsvärda företeelser inom facket.

En mycket god behållning gaf mig studiet af de tryckalster, som funnos i utställningsbyggnaderna, men vårt fack, boktryckeriet, var endast sparsamt representeradt. Jag måste leta i de mest skilda byggnader för att finna några trycksaker, hvilket vållade en tidspillan, så mycket obehagligare, som den omöjliggjorde ett jämförande bedömande.

Däremot hade jag ett ytterst kärkommet tillfälle att samla reklamtrycksaker, af hvilka många voro präktigt utstyrda, samt att få en ungefärlig föreställning om den amerikanska teknikens nuvarande ståndpunkt.

Beträder man den franska grafiska utställningen, får man visserligen ett begrepp om de utställda föremålens storhet, men äfven här saknas öfversiktligheten, enär man har svårt att finna sig till rätta. I tryck af praktverk och särskildt i reproduktionsmetoder stå fransmännen oöfverträffade. Inbindningarne visa, att fransmännen hafva god blick för den köpande allmänhetens smak och att de äro rika på idéer i fråga om allt »chic». Öfverhufvud var jag mycket belåten med den franska utställningen.

Samma brist på öfverskådlighet fann jag i det s. k. Tyska huset, hvilket dekorativt både ut- och invändigt torde få anses som den vackraste utställningsbyggnaden. Men äfven här framträdde det vanliga felet, att själfva expositionsföremålen icke uppställts med tillräcklig öfverskådlighet. Och hvad skall man tänka, då man från den med tryckalster fyllda lokalen plötsligt finner sig förflyttad till en annan, som är afsedd för — kyrkliga utställningsobjekt, t. ex. mässhakar, altarbilder o. d.? Sammanhanget mellan dessa båda grupper är sannerligen icke lätt att utröna!

Utställningskatalogen i Tyska huset är ovanligt enkel och torr i jämförelse med den franska och danska, och det är mig obegripligt, att ett rikstryckeri, hvars höga anseende sträcker sig långt utom Tysklands gränser, ej utstyrt den officiella katalogen med all konstnärlig smak, såsom fallet är med de båda ofvannämnda staternas. Den tyska katalogens värde ligger i det intressanta statistiska materialet, men med hänsyn till den höga rang, Tyskland innehar, hade

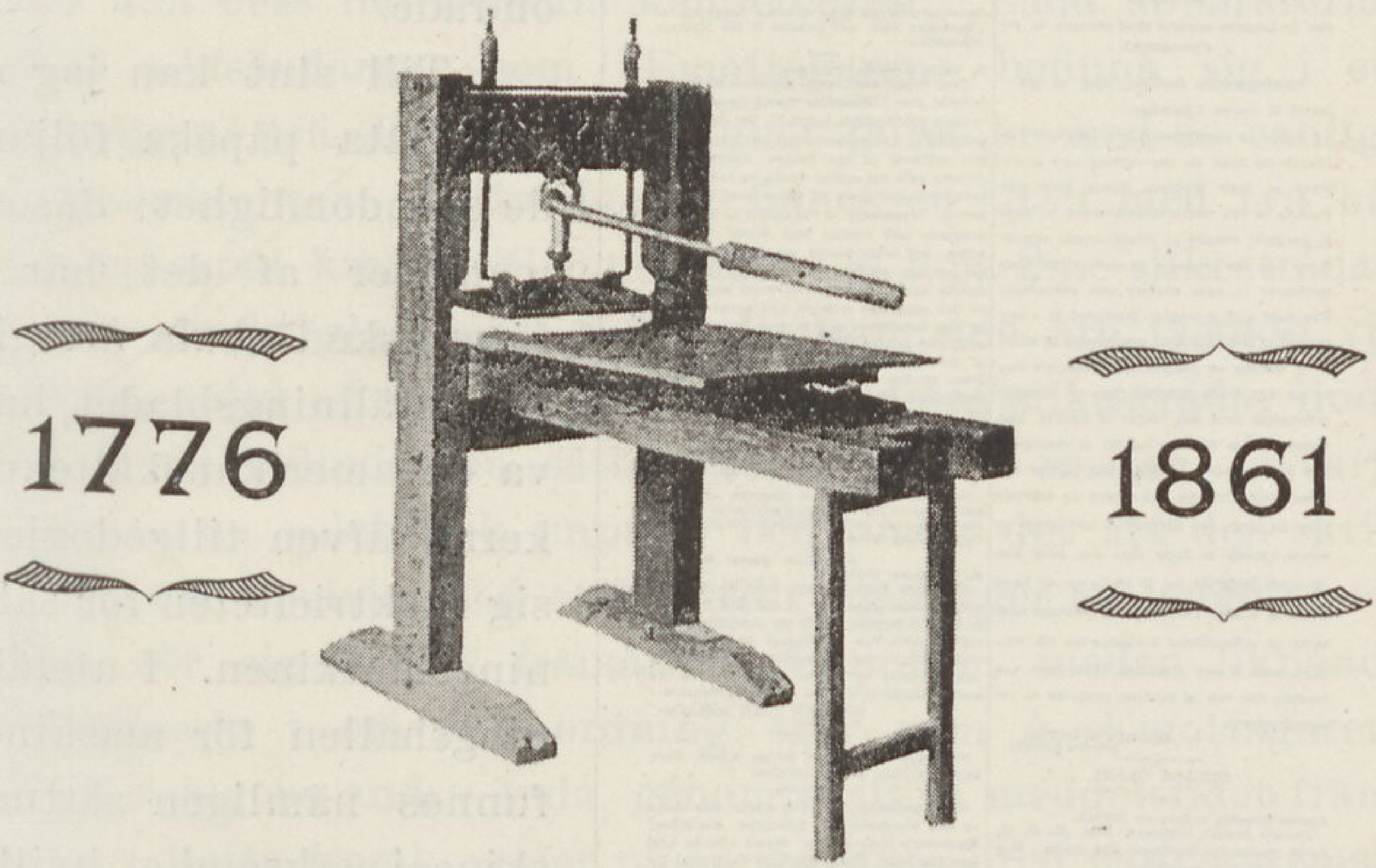
man kunnat vänta sig äfven en fullt värdig utstyrsel, som på fördelaktigaste sätt afspeglat den tekniska dugligheten. Ännu obehagligare berörde det mig, då jag vid studiet af de tyska grafiska alstren med ej så liten möda måste leta efter de utställande firmorna vid en otillfredsställande belysning. Härtill kom, att de utställda bladen från den »internationella utbytesföreningen af accidensprof» exponerats rätt torftigt, i det att de grupperats och inramats så omodernt som möjligt.

Under mina ströftåg i utställningen råkade jag bland annat på en liten intressant bok med stilprof, som utgifvits af stilgjuteriet »Benton Waldo Type Foundry» i Milwaukee med titel »Self Spacing». För boktryckare har den i denna bok såsom nyhet framställda självutslutande stilen ett särskildt värde, enär vi hittills nogsamt kunnat öfvertyga oss om, att sättningen för hand icke sker hastigt nog och därför borde förbättras. För att möjliggöra en förbättring har nämda stilgjuteri justerat bokstäfverna så, att sättaren behöfver utsluta mindre, och just därutinnan kan handsättningens större snabbhet konstateras.

Dessa bokstäfver gjutas nämligen på bredden så, att hvarje rad utan mycken utslutning kan afslutas jämnt, hvilket ju förtjenar att helsas såsom ett stort framsteg. Den lilla boken innehåller på 32 sidor prof af patenterade »självutslutande» stilar från nonpareille- till cicero-grad i väl utfördt tryck.

Den å nästa sida afbildade träpressen sågs i maskinhallen midt ibland de moderna maskinerna. Den gamla pressen har en intressant historia, och den har alldeles samma utseende som den, hvilken Benjamin Franklin använde i Smithsonian-Institutet. Pressen har träställ, skenorna äro af järn; den

är det ursprungliga mönster, efter hvilket — med många förbättringar — våra dagars Washington-handpress utvecklat sig. I stället för bengel, finnes en tryckskruf af järn. Träställe är ungefär 6 fot högt. Digeln och fundamentet äro af järn. Det sistnämdas storlek är 26 x 33 tum och digelns 14 1/2 x 20 tum. Fundamentet kan upptaga 2 sidor af en tidning, men trycket fordrar två afdrag. Det skjutes för

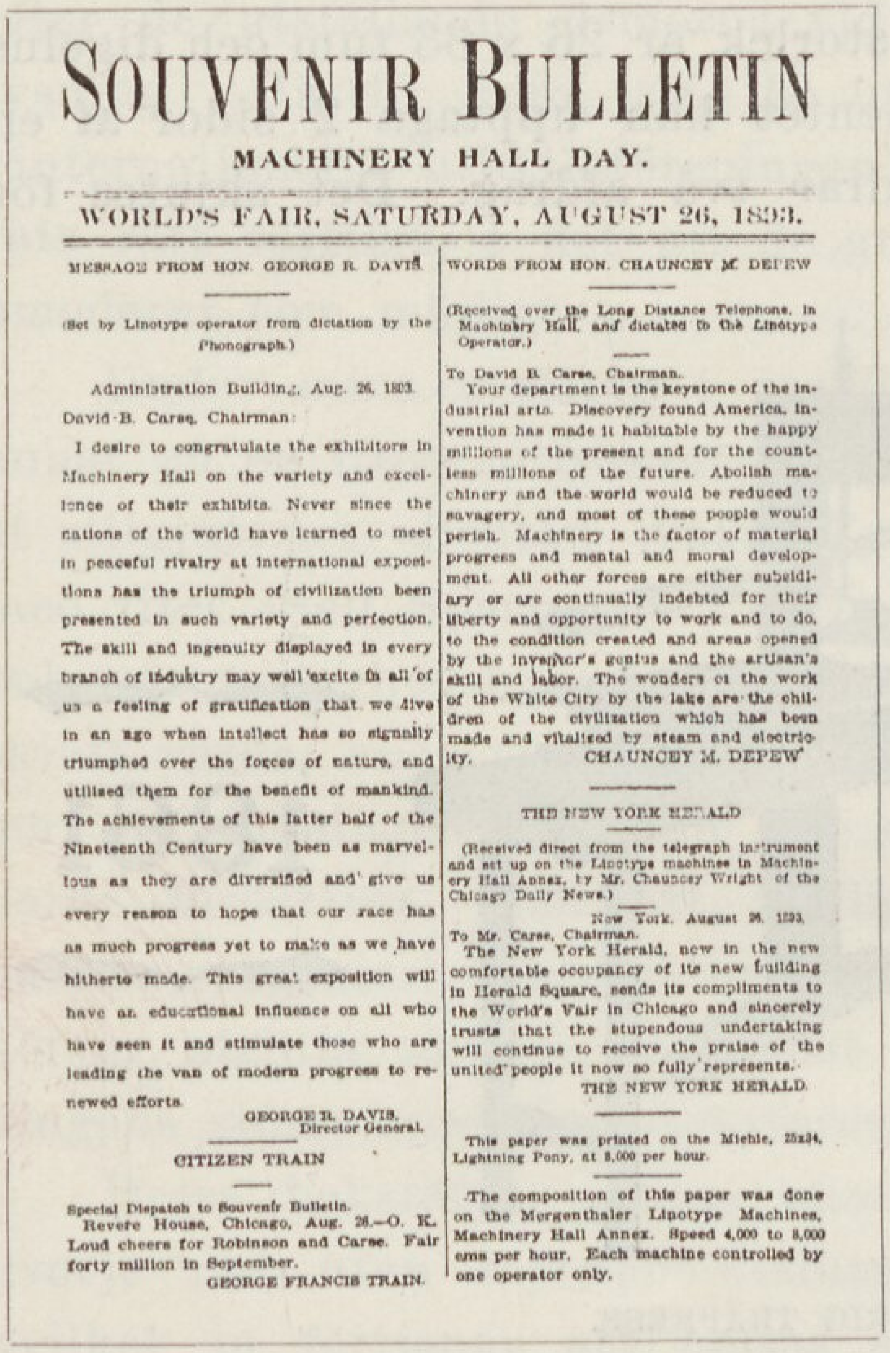

150-ÅRIG TRÄPRESS.

hand med ett järnbeklädt trähandtag. Pressen användes af de confedererade staterna Columbia, Richmond och Virginia under kriget och stora mängder af de confedererades pappersmynt (hvaraf vignetten å sid. 33 är en afbildning) trycktes på densamma. General Robert E. Lees afskedsadress till sin armé trycktes äfven på denna press. Under de sista tjugu åren har densamma användts för tryckning af en tidning. Den eges af stilgjuterifirman Barnhart Brothers & Spindler

i Chicago, hvilken köpt den af de hittillsvarande egarne, G. W. Charlotte & Son i Elkim, N. C.

På grund af ämnets mångfaldiga beskaffenhet och omfång är det mig nu icke möjligt att här anföra allt, hvarför jag utbeder mig att i en följande årgång få återkomma till de mer nämnvärda företeelserna å detta område.

SOUVENIR BULLETIN

MACHINERY HALL DAY.

WORLD'S FAIR, SATURDAY, AUGUST 26, 1893.

MESSAGE FROM HON. GEORGE R. DAVIS

(Set by Linotype operator from dictation by the Phonograph.)

Administration Building, Aug. 26, 1893.

David B. Carse, Chairman:

I desire to congratulate the exhibitors in Machinery Hall on the variety and excellence of their exhibits. Never since the nations of the world have learned to meet in peaceful rivalry at international expositions has the triumph of civilization been presented in such variety and perfection. The skill and ingenuity displayed in every branch of industry may well excite in all of us a feeling of gratification that we live in an age when intellect has so signally triumphed over the forces of nature, and utilised them for the benefit of mankind. The achievements of this latter half of the Nineteenth Century have been as marvellous as they are diversified and give us every reason to hope that our race has as much progress yet to make as we have hitherto made. This great exposition will have an educational influence on all who have seen it and stimulate those who are leading the van of modern progress to renewed efforts.

GEORGE R. DAVIS,
Director General.

CITIZEN TRAIN

Special Dispatch to Souvenir Bulletin.

Revere House, Chicago, Aug. 26.—O. K. Loud cheers for Robinson and Carse. Fair forty million in September.

GEORGE FRANCIS TRAIN.

WORDS FROM HON. CHAUNCEY M. DEPEW

(Received over the Long Distance Telephone, in Machinery Hall, and dictated to the Linotype Operator.)

To David B. Carse, Chairman.

Your department is the keystone of the industrial arts. Discovery found America, invention has made it habitable by the happy millions of the present and for the countless millions of the future. Abolish machinery and the world would be reduced to savagery, and most of these people would perish. Machinery is the factor of material progress and mental and moral development. All other forces are either subsidiary or are continually indebted for their liberty and opportunity to work and to do, to the condition created and areas opened by the inventor's genius and the artisan's skill and labor. The wonders of the work of the White City by the lake are the children of the civilization which has been made and vitalized by steam and electricity.

CHAUNCEY M. DEPEW

THE NEW YORK HERALD

(Received direct from the telegraph instrument and set up on the Linotype machines in Machinery Hall Annex, by Mr. Chauncey Wright of the Chicago Daily News.)

New York, August 26, 1893.

To Mr. Carse, Chairman.

The New York Herald, now in the new comfortable occupancy of its new building in Herald Square, sends its compliments to the World's Fair in Chicago and sincerely trusts that the stupendous undertaking will continue to receive the praise of the united people it now so fully represents.

THE NEW YORK HERALD.

This paper was printed on the Miehle, 25x34, Lightning Pony, at 3,000 per hour.

The composition of this paper was done on the Mergenthaler Linotype Machines, Machinery Hall Annex. Speed 4,000 to 8,000 ems per hour. Each machine controlled by one operator only.

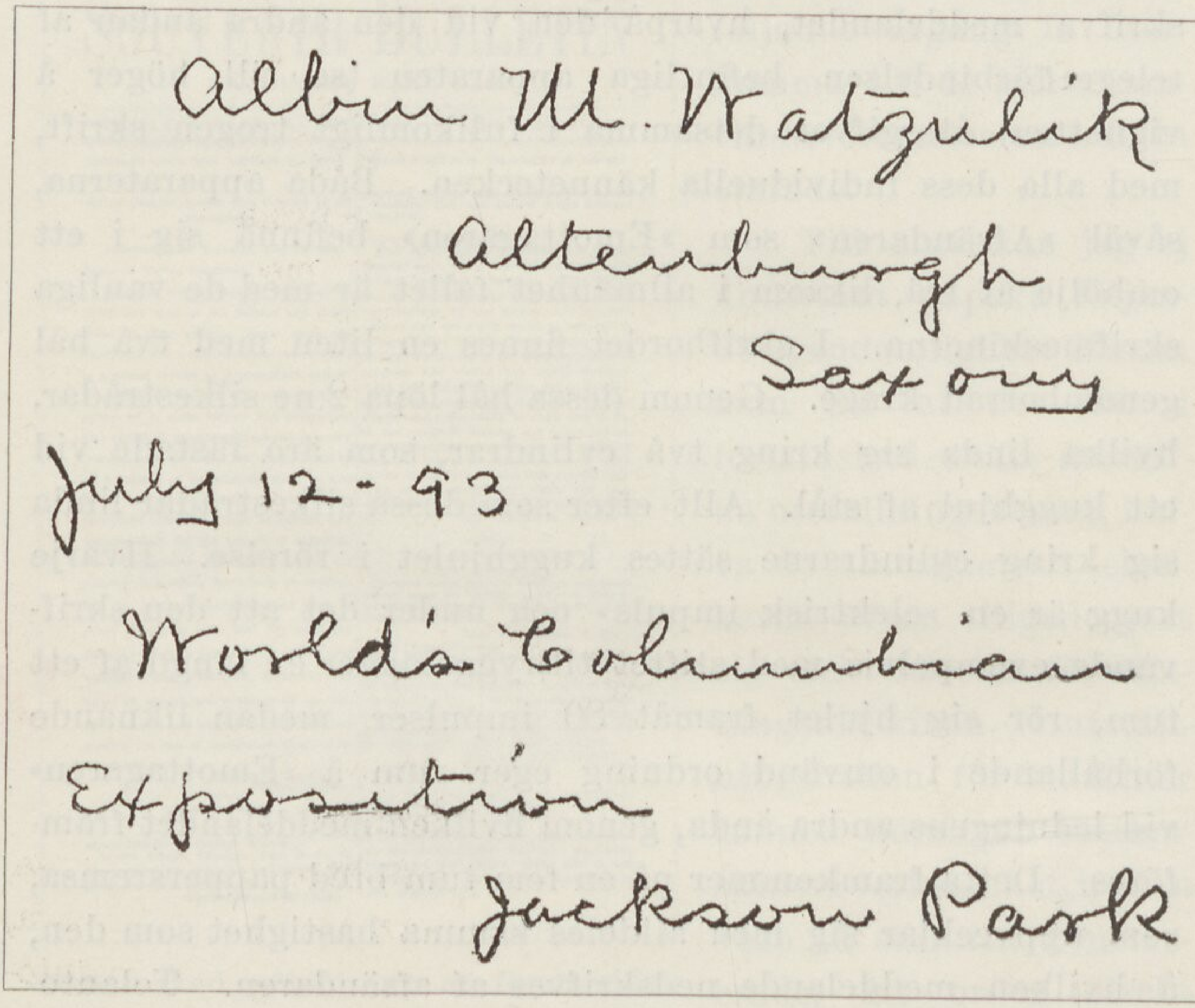
Förminskad afbildning af första sidan af en tidning i oktavformat, satt och tryckt i maskinhallen å utställningen. Venstra spalten dikterades till sättmaskinen direkt från fonograf, den öfversta spalten till höger direkt från telefon och den understa delen till höger dikterades till sättmaskinen direkt från telegrafapparaten.

Till slut kan jag ej underlåta påpeka följande egendomlighet: Såsom man ser af det här i förminskad skala återgifna utställningsbladet, hafva de amerikanska teknikerna äfven tillgodogjort sig elektriciteten för sättningsmaskinen. I utställningshallen för maskiner funnos nämligen sättmaskineri verksamhet, hvilka voro så sinnrikt konstruerade, att orden direkt dikterades åt sättmaskinen, icke blott genom fonograf, utan ock genom telefon och telegraf och flinkt uppsattes å densamme.

* * *

Som en märkvärdighet på telegrafiens område må här omnämnas den af Prof. Gray uppfunna telegrafmaskinen »Telautograf» (se vignetten öfver denna artikel), som sågs arbeta i utställningen. Den är så inrättad, att man endast har att med den härför bestämda aluminiumpennan nedskrifva meddelandet, hvarpå den vid den andra ändan af telegrafförbindelsen befintliga apparaten (se till höger å vignetten) återgifver detsamma i fullkomligt trogen skrift, med alla dess individuella kännetecken. Båda apparaterna, såväl »Afsändaren» som »Emottagaren» befinna sig i ett omhölje af trä, liksom i allmänhet fallet är med de vanliga skrifmaskinerna. I skrifbordet finnes en liten med två hål genomborrad krage. Genom dessa hål löpa 2:ne silkestrådar, hvilka linda sig kring två cylindrar, som äro fästade vid ett kugghjul af stål. Allt efter som dessa silkestrådar linda sig kring cylindrarne sättes kugghjulet i rörelse. Hvarje kugg är en »elektrisk impuls» och under det att den skrifvande exempelvis med stiftet tillryggalägger en längd af ett tum, rör sig hjulet framåt 80 impulser, medan liknande förhållande i omvänd ordning eger rum å »Emottagaren» vid ledningens andra ända, genom hvilken meddelandet framföres. Detta framkommer på en fem tum bred pappersremsa, som uppvecklar sig med alldeles samma hastighet som den, å hvilken meddelande nedskrifves af afsändaren. Telautografen har talrika fördelar. Den kan icke blott skötas af hvar och en skrifkunnig person, telefonens nackdelar med afseende på otydligt talande m. m. försvinna äfven därigenom. Den gör hvarje bedrägeri omöjligt, emedan korrespondenterna sinsemellan kunna hafva ett hemligt tecken som bestyrker deras underskrift. Är »Emottagarens» egare frånvarande, så arbetar dock apparaten obehindradt och han finner vid

hemkomsten alla de under tiden ingångna meddelandena på sitt bord. Telegrammer, som inlöpa till telegrafstation, kunna utan tidsförlust och utan utsända bud, strax medelst telautografen tillställas adressaten. En stor betydelse för

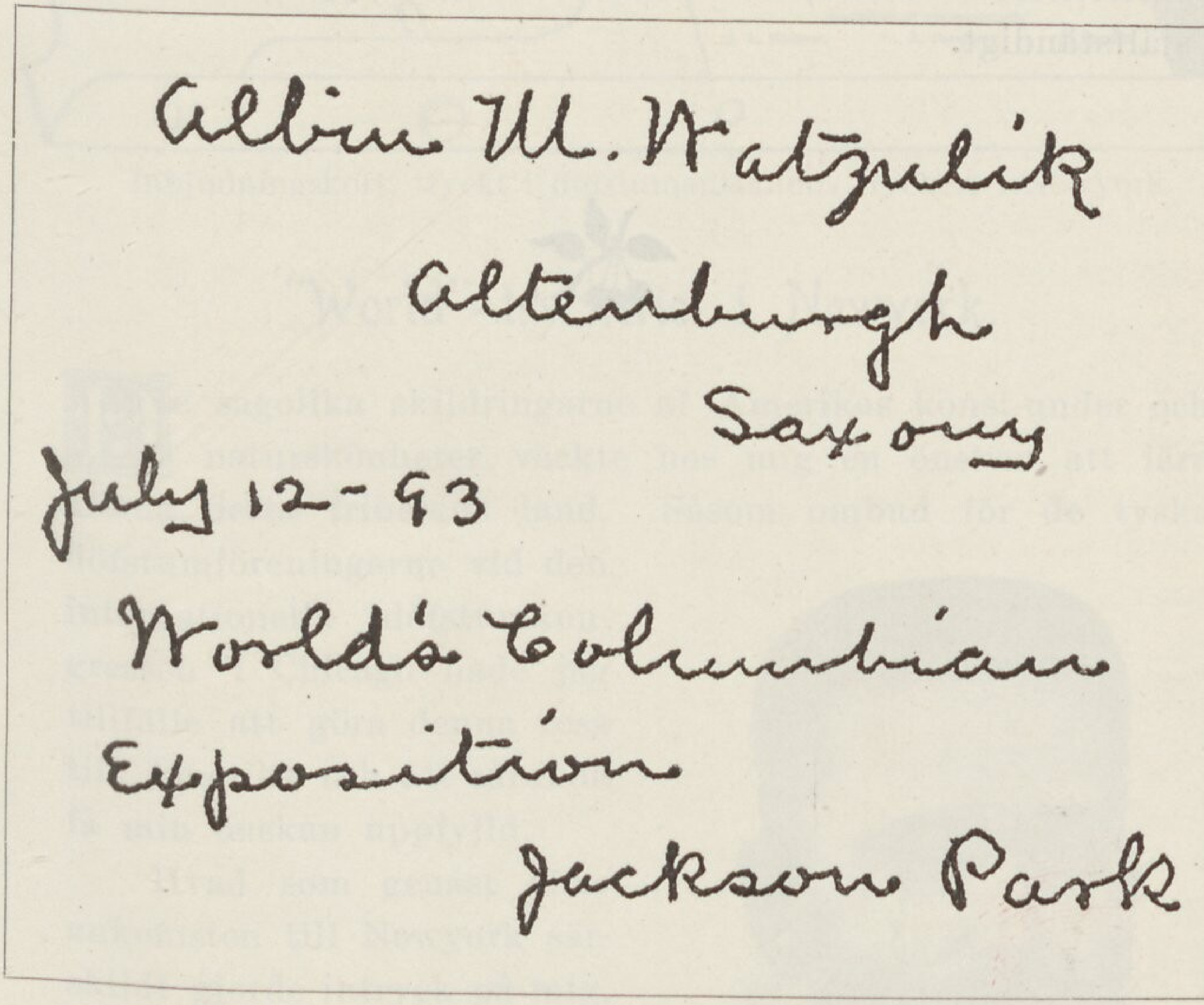

Förminskad afbildning.

På Telautografen (se till venster å vignetten) med blyerts skrifven skrift.

tidningar torde ock den nya fjärrskrifvaren hafva, emedan ritningar och skizzer genast kunna öfverföras på hvilket afstånd som helst. Maskinen arbetar ljudlöst, så att hvarje

meddelande kan, om så fordras, förblifva en hemlighet, under det att vid telegrafen, genom dess knackningar, detta icke låter sig göra. — Telautografen konstruerades 1892. Mycket intressant och egendomligt är jämförelsen mellan de

Albin M. Watzulik
Altenburgh
Saxony
July 12-93
World's Columbian
Exposition
Jackson Park

Förminskad afbildning.

Af Emottagare-apparaten (se till höger å vignetten) med grönt bläck återgifven skrift.

båda här afbildade skrifterna. Hos bägge äro bokstäfverna lika, äfvenså afstånden mellan orden och ännu märkvärdigare är radernas *ställning* sinsemellan; skriften på första af-

bildningen är något klenare än den på den senare, emedan den förstnämnda (det afsända) skrefs med blyerts, men den senare (det emottagna) med bläck. Äfven får jag tillägga, att vid venstra apparaten är det menniskohanden, som sätter skrifstiftet i rörelse, hvaremot den högra apparaten arbetar självständigt.

Inbjudningskort, tryckt i döfstumanstaltens tryckeri i Newyork.

"World"-tryckeriet i Newyork.

De sagolika skildringarne af Amerikas konst-under och naturskönheter väckte hos mig en önskan att lära känna detta frihetens land. Såsom ombud för de tyska döfstumföreningarne vid den internationella döfstumkongressen i Chicago hade jag tillfälle att göra denna resa till Amerika och att sålunda få min önskan uppfylld.

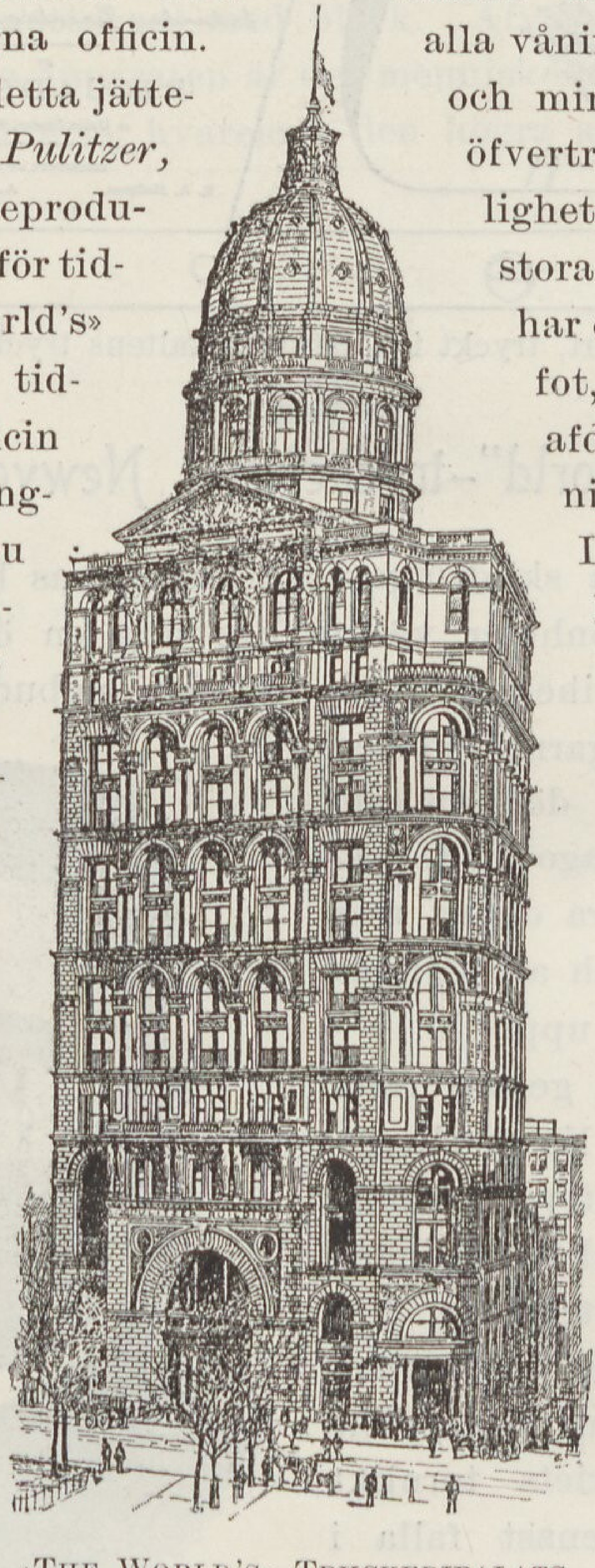
JOSEPH PULITZER.

Hvad som genast efter ankomsten till Newyork särskildt gjorde intryck på mig, var den engelska tidningen »*The World's*» tryckeri. För hvarje främling, som anländer till hamnen, måste »The World-»tryckeriets tornlikt byggda hus genast falla i ögonen genom sin enorma höjd och genom kupolens

elektriska belysning om aftonen. Intet tryckeri i hela världen kan med afseende på storlek i rummet och förträffliga egenskaper jämföras med nämda storslagna officin.

Egaren af detta jättepalats, *Joseph Pulitzer,* hvars porträtt reproducerades efter en för tidningen »The World's» jubelnummer i tidningens egen officin tryckt bild, är yngre och står ännu i sina bästa mannaår. År 1883 köpte han tryckeriet för en summa af 700,000 doll. och lät år 1888 ombygga det till en byggnad, som gäller för den högsta i hela Newyork.

Försedd med en biljett, som portvakten på min begäran lemnade mig, kunde jag medels elegant inrättade elevatorer besöka alla våningar och lokaler, och mina förväntningar öfverträffades af verkligheten, ty den jättestora byggnaden, som har en höjd af 375 1/2 fot, innehåller 26 afdelningar i 22 våningar sålunda:

»The World's» Tryckeripalats.

I *femte våningen:* lagerrum; observatorium. *Fjärde* våningen: afdelning för dödsfall. *Tredje* vån.: förste tecknaren; bibliotek; utgifvaren af »Exchange». *Andra* vån.: J. Pulitzer; v. presidenten; konferensrum, två bibliotek. *Galleri:* utgifvaren af »Metropolis»; ut-

gifvaren af »New Jersey»; reporter. *Första* våningen: utgifvaren af »City»; reporter; natt-upplagor.

In på gården: Biträdande utgifvare; afdelning för fotografi; konstnärer; söndagsupplaga. *Tolfte* vån.: sätterisal; stereotypi; korrektur; telegrafafdelning; luftrör och centralstation för telefonering inomhus; restaurant för tjenstemännen och arbetspersonalen.

Elfte våningen: rum för redaktionen och reporterna i »Evening World» (aftontidning).

Tionde till första våningen: kontorslokaler.

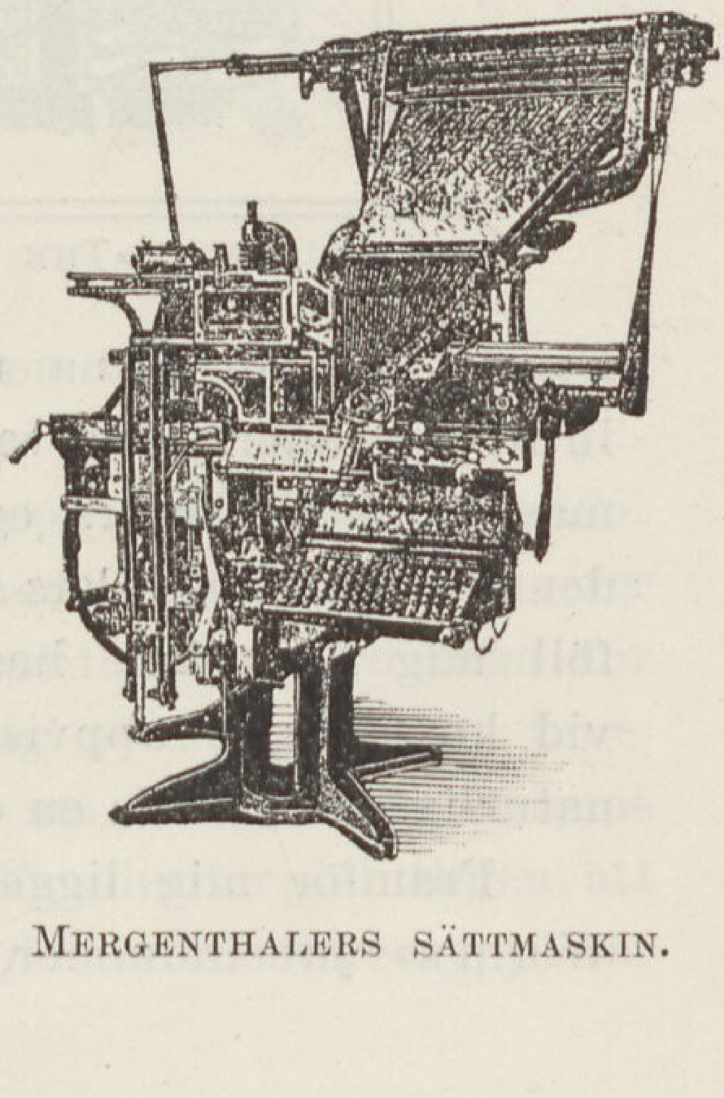
Mellanvåningen: yrkesinspektörer; expeditionsinspektör; kassör; bokhållare; räkenskapsrevisor.

Förrum: »The World's» upplysningsbyrå.

Jordvåningen: makulatur; rullpapper; stereotypi, fuktrum; rum för tidningsutbärare och för »Evening World's» expediering.

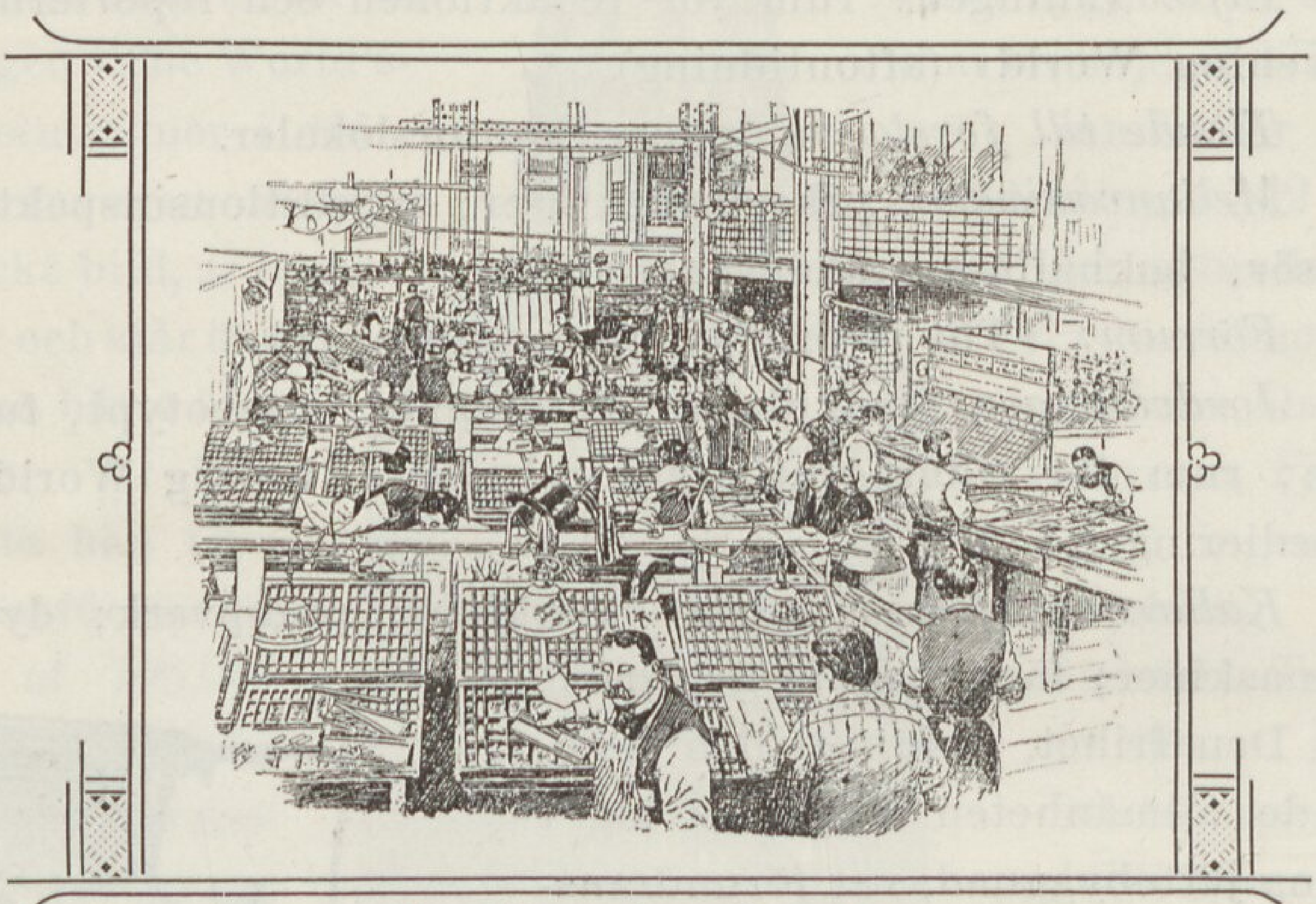
Källare: pressar; valsar; maskiner; pumpverk; dynamomaskiner; färg- och färgvalsrum.

Den frihet, hvarmed den besökande allmänheten fick röra sig i denna jättebyggnad, var förundransvärd och torde väl vara möjlig endast i Amerika, något som redan är förklarligt med hänsyn till amerikanarnes reklamlust. På de enkom för besökare anlagda, sväfvande och med järnräcken försedda gallerierna kunde jag med största bekvämlighet taga allt i betraktande. Mest intressant var sätterisalen med ungefär 300 sättare och sätterskor samt

MERGENTHALERS SÄTTMASKIN.

8 sättmaskiner, hvilka sistnämnda jag särskildt beundrade på grund af deras oklanderliga gång och egendomliga mekanism. Vid den s. k. Mergenthalerska maskinen såg jag en man sitta, hvilken arbetade med de pianomässiga tangenterna på den skåplika maskinen. Af typerna i två grader (nonpareille och petit) sattes raderna på mekaniskt-automatiskt sätt; dessa rader götos hvar för sig i maskinen till stänger,

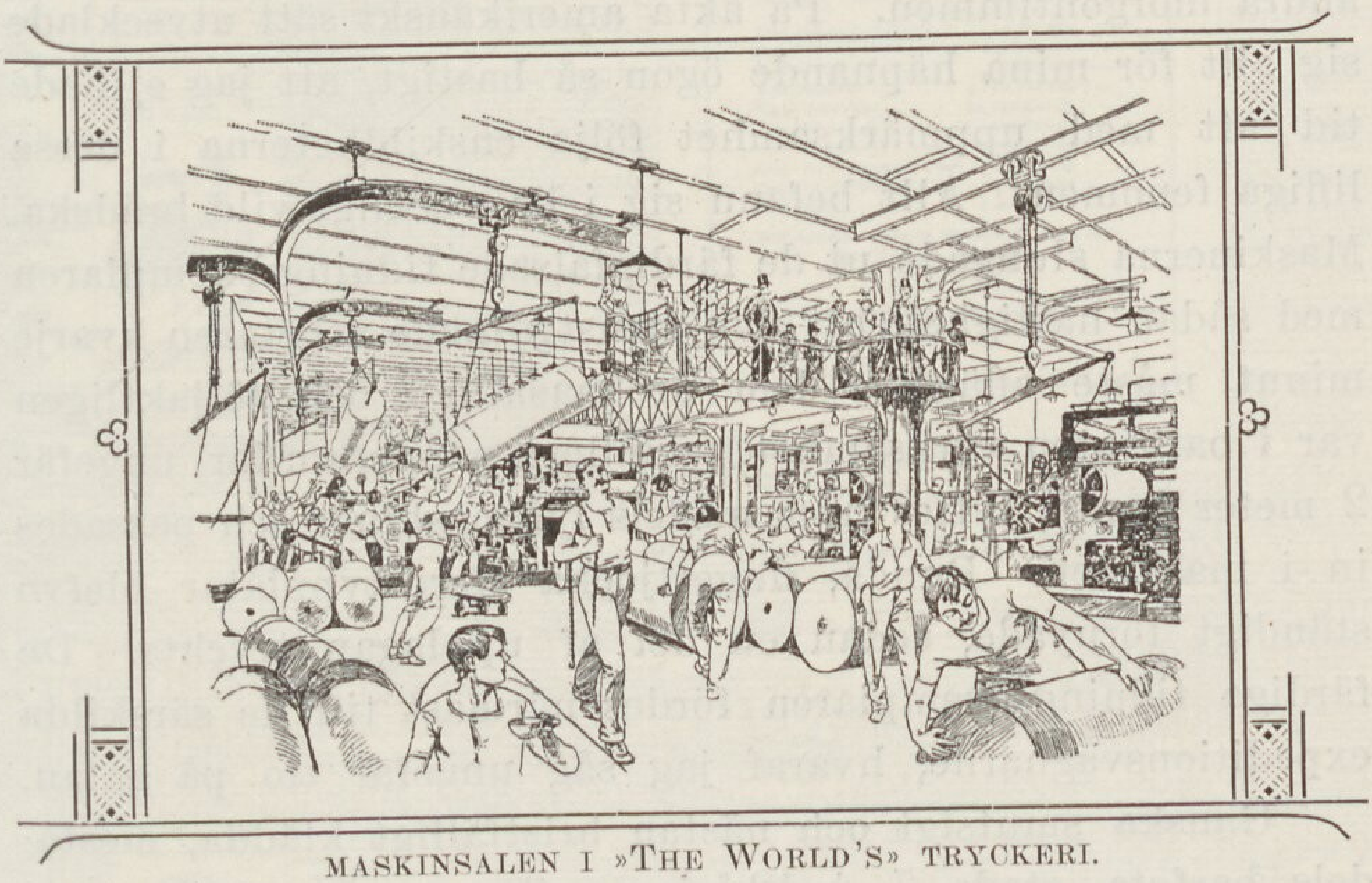

»The World's» sätterisal.

hvarpå de så gjutna raderna sprungo fram på ett skepp intill tio rader. Jag var naturligtvis högst öfverraskad öfver maskinens underbara egenskaper och kunde ej nog beundra denna menniskosnillets skapelse. Men maskinens arbete föreföll mig dock icke hastigt nog, ty hvarje gjuten rad, som vid korrekturet uppvisar fel, måste göras om igen, hvilket naturligtvis vållade en ej så obetydlig tidsförlust.

Framför mig ligger ett fullständigt exemplar af »The World's» jubelnummer, som på grund af sin egendomliga

utstyrsel och sitt omfång är en märkvärdighet af första rang. Detta jubelnummer utgafs den 7 Maj 1893 med anledning af att affären egt bestånd 10 år under herr Pulitzers regime och har ett omfång af 100 sidor, af hvilka hvarje sida har 8 spalter. Numret har sålunda 800 spalter, och affären är i stånd att lemna 4 sidor sats i timmen. Upplagan utgjorde under Maj 1893 i medeltal 445,051 exemplar

MASKINSALEN I »THE WORLD'S» TRYCKERI.

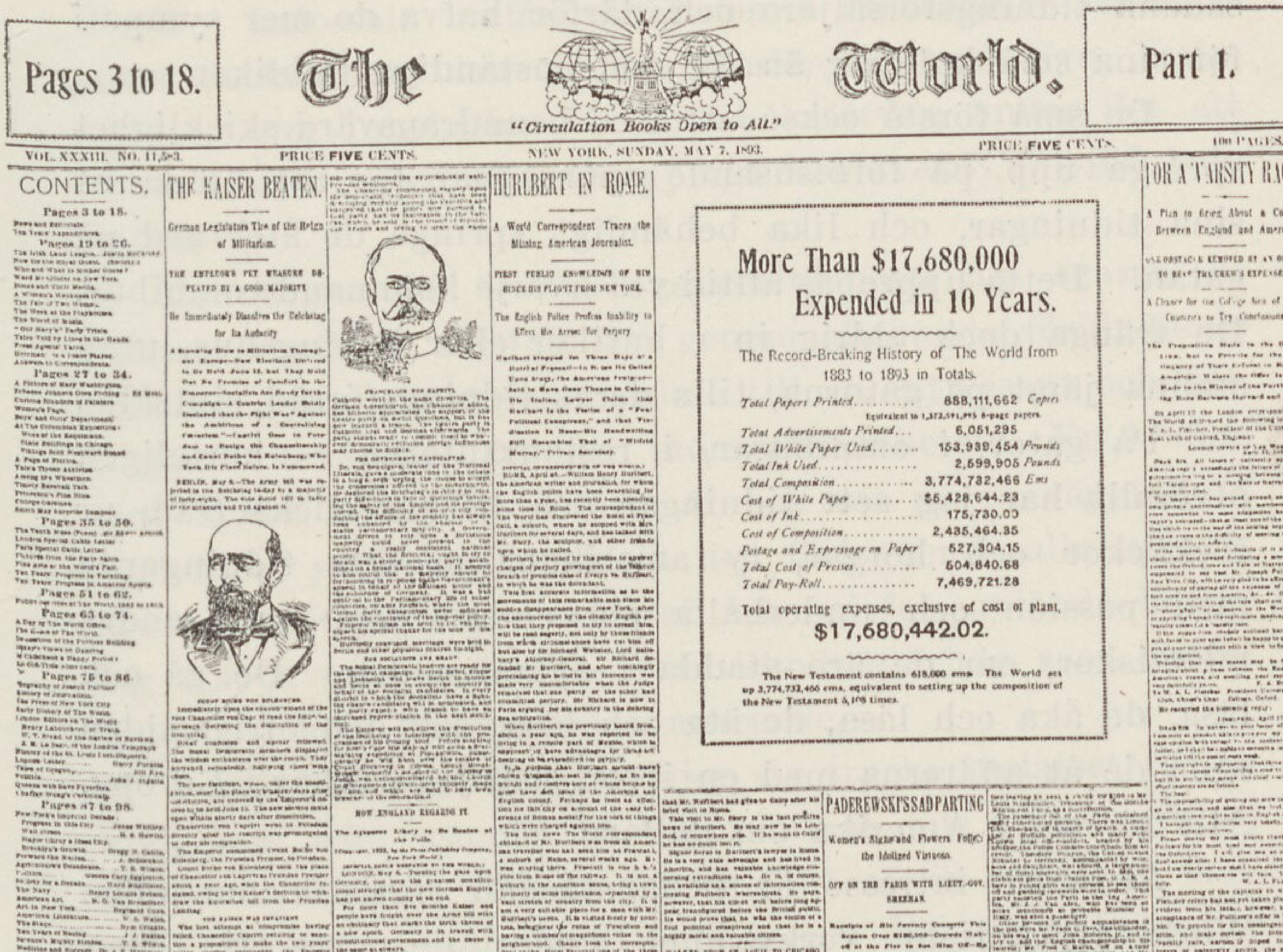
om dagen, alltså den högsta siffra som ett världsblad någonsin uppnått.

Ännu mer storartad visar sig emellertid »The World», då jag nämner, att på en liten annons i detta blad en gång 1,262 svar inlöpte; att 40 tons stil äro erforderliga för de olika upplagorna; att en vanlig söndagsupplaga innehåller 4,500,000 bokstäfver extra; att en bild kan tecknas och göras färdig för tryck inom 35 minuter; slutligen att en enda söndagsupplaga erfordrar 660—750 stereotypplåtar

samt att stereotypörerna gjuta öfver 131,000 plåtar om året och 6 millioner skålpund metall.

De tio rotationsmaskinerna, hvars konstruktion väsentligt afviker från de europeiska maskinernas, lemna i timmen 408,000 åttasidiga nummer, d. v. s. 7,000 exemplar i minuten. Jag såg de väldiga maskinerna, däribland en trefärgs rotationsmaskin, i full verksamhet under den intressantaste, andra morgontimmen. På äkta amerikanskt sätt utvecklade sig allt för mina häpnande ögon så hastigt, att jag ej hade tid att med uppmärksamhet följa enskildheterna i dessa lifliga fenomen. Allt befann sig i en verkligt vild brådska. Maskinerna slungade ut de färdigfalsade tidningsexemplaren med sådan hastighet, att den tjenstgörande arbetaren hvarje minut måste aflägsna dem ur maskinen och följaktligen var i oafbruten verksamhet. Ändlösa pappersrullar, ungefär 2 meter breda, lyftes fram medels lyftmaskiner och passades in i maskinen. Runda, fingertjocka stereotypplåtar blefvo ständigt förnyade, sedan en del af upplagan tryckts. De färdiga tidningsexemplaren fördes närmast till de särskilda expeditionsvagnarne, hvaraf jag såg ungefär tio på gatan.

Ganska smutsigt och nästan bristfälligt klädda, mestadels barfota, stodo 7- à 12-åriga pojkar rundtomkring med tidningspacken under armen eller på hufvudet. Och det var klockan 2 på morgonen, som dessa vilda pojkar, i stället för att ligga hemma, söka förtjena sitt bröd på gatan genom att sälja tidningar! Och hurudana voro de icke! Den, som ville understå sig att tillrättavisa någon af dessa tidningspojkar, gå de med förenade krafter skarpt in på lifvet, i det att de slunga de tänkbart värsta uttryck rakt i ansiktet på honom och öfverösa honom med smuts och stenar. Men det är ett sakförhållande, att många millionärer just varit

Pages 3 to 18. **The World.** Part 1.

"Circulation Books Open to All."

VOL. XXXIII. NO. 11,5?3. PRICE FIVE CENTS. NEW YORK, SUNDAY, MAY 7, 1893. PRICE FIVE CENTS. 100 PAGES.

CONTENTS.

THE KAISER BEATEN.

HURLBERT IN ROME.

FOR A VARSITY RACE.

More Than $17,680,000 Expended in 10 Years.

The Record-Breaking History of The World from 1883 to 1893 in Totals.

Total Papers Printed	888,111,662 Copies
Total Advertisements Printed	6,051,295
Total White Paper Used	153,939,454 Pounds
Total Ink Used	2,699,905 Pounds
Total Composition	3,774,732,466 Ems
Cost of White Paper	$5,428,644.23
Cost of Ink	175,730.00
Cost of Composition	2,435,464.35
Postage and Expressage on Paper	527,304.15
Total Cost of Presses	604,840.68
Total Pay-Roll	7,469,721.28

Total operating expenses, exclusive of cost of plant, **$17,680,442.02.**

PADEREWSKI'S SAD PARTING.

»THE WORLD».

FÖRSTA SIDAN AF JUBELNUMRET I MINIATYR.

sådana tidningsförsäljare och därför hafva de mer sympati för sina små kolleger än för den anständiga publiken.

De små förstå också att med beundransvärd skicklighet springa upp på förbisusande spårvagnar för att bjuda ut sina tidningar, och lika behändigt springa de åter ned på gatan. Detta upprepas alltid vid hvarje kommande omnibus. De tränga dock aldrig in i butiker eller boningshus, utan stanna jämt på gatorna, tills deras tidningsförråd slutsålts.

På gator, i omnibusar, i restauranterna — korteligen öfverallt har jag sett tidningar och böcker sticka fram ur rockfickor och korgar, ty amerikanarne läsa tidningarna med passion och underhålla sig endast föga med andra menniskor, om de äro stadda i affärsärenden. De gå och läsa, de åka och läsa, de äta och läsa, och den öfriga tiden egna de åt affärerna med en ifver, som jag saknar i Europa. Allt rör sig i Amerika om dollarn.

Af stort intresse är nedanstående statistik om »The World»-tryckeriets verksamhet under de sista tio åren (1883—93):

Under dessa tio år utgafs mer än 17,680,000 dollars för 888,111,662 tidningsnummer af »The World», och för reklamer 6,051,295 dollars. Af papper förbrukades 153,939,454 skålpund, och af maskinerna konsumerades 2,597,905 skålpund. För tidningen behöfdes 3,774,732,465 bokstäfver, för papper utbetalades 5,428,644 dollars, för färg 175,730 doll. och för skrifmateriel 2,435,464 doll. Expeditionskostnaderna belöpte sig till 527,304 dollars, tryckkostnaderna till 504,840 doll. I arbetslön utbetalades 7,469,721 dollars. Driftkostnaderna uppgingo till 17,680,442 doll., förutom inrättningskostnaderna.

Det kolossala omfånget af denna verksamhet åskådliggöres dock ännu mer genom jämförelse med Nya Testamentet, som innehåller 618,000 bokstäfver, under det att »The World» i en söndagsupplaga behöfver 3,774,466 bokstäfver!

Beundransvärd är företagsamhetslusten hos egaren, hr Pulitzer, hvilken förstått att genom allehanda förbluffande reklamer göra sitt tryckeripalats till en intressant och tilldragande sevärdhet för den stora allmänheten. En berömvärd nyhet, som han infört, är ock att på en väggtafla å tryckeriets yttervägg meddela den förbigående allmänheten alla nyheter, som per telegraf och telefon anlända hvarje dag och hvarje timme — ett tillmötesgående som endast tjenar att höja firmans goda anseende.

I sanning majestätiskt höjer sig tryckeripalatset till en höjd, som icke uppnås af något annat hus i Newyork, ej ens ett kyrktorn. Det lär ha en vikt af 68 millioner skålpund, räknar mer än 1,000 fönster och 500 dörrar samt har så mycket tegel, att man af kolossen kunde bygga 250 vanliga hus. Det inrymmer 8 hissar, 8 ångmaskiner, 225 rum och så mycket järn, att 29 engelska mil järnvägsskenor kunde anläggas däraf. Men ännu mer: byggnaden har på kupolen ett galleri med syfte att erbjuda den besökande allmänheten en i sanning hänförande anblick. Detta panorama af staden Newyork med dess haf af hus och dess förtjusande omgifningar är öfverväldigande och storartadt.

Vid det sista presidentvalet var hela Newyork på benen, då valresultaten bekantgjordes. Den genialiske egaren af »The World»-tryckeriet lät nämligen kungöra, att han på kvällen skulle meddela valresultatet genom det elektriska ljusets färg på kupolen. Öfverallt, på gator, torg, broar

och ångbåtar stodo massorna och blickade med spänning upp till den elektriska belysningen på den förgyllda kupolen: det hvita ljuset förvandlades plötsligt till blått, hvarmed demokraternas seger betecknades.

Med hänsyn till de högt utvecklade samfärdselförhållandena i Amerika är det begripligt, att företagsamma affärsmän hitta på allehanda infall och knep för att slå konkurrenterna ur brädet. Egaren af »The World»-tryckeriet har redan haft många sådana lyckliga infall, i det att han antingen genom storartadt förbluffande reklamer eller genom frikostig välgörenhet förstått att vinna popularitet i allt högre mått såväl för sin egen person som för sitt världsblad och öfverglänst alla sina medtäflare icke blott genom djärfheten i sin företagsamhet, utan ock genom sin storartade välgörenhet.

Albin Maria Watzulik.

GOSSPORTRÄTT.

Autotypi med tonplatta från C. ANGERER & GÖSCHL, Wien,
efter blyertsteckning af C. B. LINDAHL, Göteborg.

W. Z.-G.

Förminskad afbildning.

500-dollar-sedel, tryckt å den gamla, på sidan 17 afbildade träpressen.

The Newyork Herald.

af

Albin Maria Watzulik.

Säkerligen torde det för denna kalenders läsare ej sakna intresse att lära känna en märklig man, hvars porträtt här återgifves. Det är mångmillionären *James Gordon Bennett*, egaren af tidningen »Newyork Herald». Nyligen har det ofta varit tal om honom i fackpressen, och jag är i det lyckliga läget att kunna meddela något närmare om honom.

Hans tidning, »Newyork Herald», var före fadrens frånfälle den inflytelserikaste och mest spridda i Amerika och sjönk först efter hans död i popularitet och inflytande. Den

unge arfvingen, hvilken insåg, att tidningen snart skulle öfverträffas af andra blad, om den saknade energi och reklamer, gaf ut millioner för att bringa bladet till dess forna anseende. Förgäfves! Upplagan sjönk långsamt och på samma gång anseendet. Förgäfves gjordes reklam, förgäfves uttänktes flere knep, förgäfves offrades flere millioner på konstens och litteraturens heroer — bladets anseende växte dock icke.

Den unge, liflige egaren af världsbladet »Newyork Herald» kom nu på den tanken att sälja tidningen åt ett aktiebolag för två millioner dollars, men det anseende, bladet förut haft, ökades ändå icke. För att upphjälpa bladet ur dess ogynsamma läge beslöts på förslag af Bennett att för tidningen »Newyork Herald» köpa en maskin af R. Hoe & C:o, och en modell förfärdigades. Såväl modellen som den verkliga maskinen hade man tillfälle att se i maskinhallen på Chicago-utställningen.

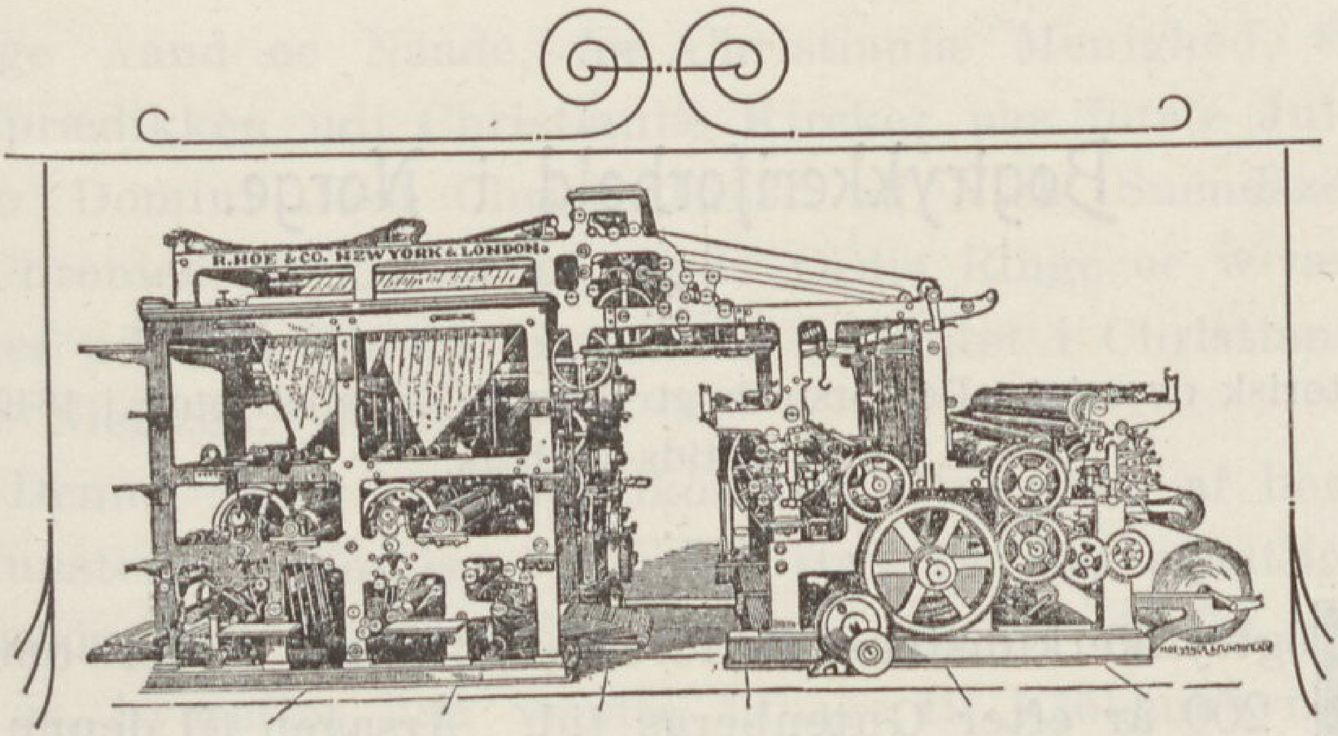

James Gordon Bennett.

Själfva modellen är helt och hållet förfärdigad af guld och nickel för den blygsamma summan af 2 millioner dollars. — Maskinen, 26 fot lång, 18 fot bred och 12 fot hög, trycker samtidigt från tre pappersrullar, skär papperet längsefter, förenar de sönderskurna, ändlösa banorna i en eller flere, delar dem

på tvären och häftar hop dem, falsar och slungar ut dem såsom en färdig tidning, skuren upptill. Maskinen lär trycka i timmen 96,000 fyr- eller sexsidiga exemplar, 72,000 åttasidiga, 48,000 tio- eller tolfsidiga, 36,000 sextonsidiga och 24,000 tjugu- eller tjugufyrasidiga exemplar. Hvar och en af dess sex plåtcylindrar bär 8 plåtar, och hvar och en af dem gör vid maskinens fulla gång 200 hvarf i minuten.

Huruvida modellen (som är ungefär 1 meter lång, 50 centimeter bred och 40 tum hög) och rotationsmaskinen äro egnade att åt bladet återeröfra dess förra rang, må här lemnas obesvaradt. Men konkurrenskampen visar, att det finnes ganska osunda förhållanden, under hvilka konkurrensen i Amerika yppigt frodas.

»Newyork Herald's» nyaste rotationsmaskin.

VY AF BERGEN.

Bogtrykkeriforhold i Norge.

I.

Historisk oversigt: De förste bogtrykkere. — Jubelfesten i 1840. — Lidt nutids-statistik.

Bogtrykkerkunstens indförelse i Norge falder omtrent 200 år efter Gutenbergs tid. Årsagen til denne sene fremtrængen her af en så epokegjörende opfindelse må væsentlig söges deri, at nordmændene under foreningen med Danmark vænnedes til at betragte dette land som sit åndelige fædreland. Universitetet i Kjöbenhavn var den höjskole, hvor også de unge nordmænd sögte sin uddannelse, og de

mere talentfulde iblandt dem forblev gjerne i den danske hovedstad for bestandig eller i hvert fald i en længere årrække. Her havde de anledning til at fortsætte sine studier og her udfoldet de sin litterære virksomhed. I Norge vågnede som fölge heraf det litterære behov meget sent.

Den förste i Norge trykte bog skal være en i rödt og sort trykt Almanak for året 1644. Den måtte altså være trykt allerede i 1643, og Norge skulde således i 1893 kunnet fejre 250 års dagen for bogtrykkerkunstens indförelse. Denne almanak findes i Universitets bibliotheket, men er uden Trykkested og derfor noget apokryfisk. Imidlertid er der samme sted en anden bog, som heder »Aandelig Jule-Betenckning, Om den Allerstörste Glæde, oc Allershöieste Ære, at bekomme oc beholde, udi vor Frelser Jesu Christo, formedelst hans Hellige og Glædelige Födsel, oc Menneskelige Naturs annammelse. Fremsat og Prediket ved Guds hellige Aand oc Naade, for Christianiæ Menighed, til en Tolffprædikken udi Christianiæ Kircke; paa förste Juledag, Anno Domini Jesu Christi 1642: aff Niels Suendszön C. (s: Chronichius) Lector oc Guds Ordis Ringe oc w-værdige Tjener udi Christianiæ Gymnasio. Prentet i Christiania aff Tyge Nielszen. Aar 1644.»

Denne *Tyge Nielszen* tilkommer altså æren af bogtrykkerkunstens indförelse i Norge. Han var her egentlig kun på besög, idet hans ophold her ikke strakte sig ud over et par år, hvorefter han vendte tilbage til Kjöbenhavn, hvor han var fast bosat.

Efterat en dansk universitets-bogtrykker *Melchior Marzan* også havde aflagt Kristiania et besög med sin presse, fik staden endelig i 1650 sin förste faste bogtrykker, idet en *Valentin Kuhn* da blev forskrevet fra Tyskland. Han lader

dog ikke til at ha forblevet her længe; thi i 1656 var det en anden mand, dansken *Michel Thommessen*, som udövede sortekunsten i Norge. Denne mand synes, efter hvad der berettes, at ha gjort fortjenstfulde bestræbelser i sit fag; bl. a. udgav han også en bog udstyret med kobberstik.

I hele det attende og begyndelsen af det nittende århundrede fandtes der blot et bogtrykkeri i Kristiania, först i 1807 opstod der flere. Af typografer i dette tidsrum kjendes en *Jens Berg* 1751 og *Samuel Conrad Schwach*, der 1763 grundede »Norske Intelligentssedler», som endnu udkommer og således har den respektable alder af 130 år. Bergs efterkommere var indehavere af dette trykkeri, indtil det i 1815 blev solgt til Waisenhuset for 40,000 Daler Dansk Courant — 120,000 kr. — en sum, der tydeligt tilkjendegiver, i hvilken höj pris skriftmateriale og presser den gang stod.

I 1819 havde Kristiania fem bogtrykkerier, med 9 presser og 34 arbejdere, ved udgangen af 1839 15, med 35 presser og 95 arbejdere.

I det fölgende år indtraf 400 års jubelæet for bogtrykkerkunstens opfindelse, og denne begivenhed blev her oppe omfattet med særdeles stor interesse. Et indbydelses-skrift, forfattet af *C. A. Guldberg* (af firmaet *Guldberg & Dzwonkowsky*), blev trykt og udgivet, og jubilæet gjordes til en almindelig höjtid. Den danske forfatter *P. L. Möller* siger i sin omtale af 400 års jubilæet i de tre nordiske lande: »Livligst og höjtideligst skede det uden tvil i Norge, som det var at vente i det land, der nyder den muligst uindskrænkede trykkefrihed. — — Den 24. juni om formiddagen holtes i Kristiania gudstjenste i Frelserens Kirke. — — Kirken var overfyldt, biskop *Sörensen* holdt talen og en kan-

tate af *Henrik Wergeland* udfördtes af et kor af damer og herrer. Deltagerne i festen samledes til middagsmåltid i en have tæt udenfor byen, skåler udbragtes med taler, musik og sange (af Wergeland og A. Munch). — — Under aftensmåltidet afdækkedes i enden af den allé, hvor spisesalen var indrettet, et transparent, forestillende Gutenberg i legemsstörrelse beskæftiget i sit trykkeri.» — Ved samme lejlighed blev der anskaffet en fane for standen, hvorpå Wergeland satte indskriften »Vorde Lys!» Denne fane opbevares nu som en relikvi af »Den Typogr. Forening.»

Af norske byer, der næst efter Kristiania fik bogtrykkerier, kan nævnes Bergen 1721, Trondhjem 1739 og Kristianssand 1780. Ikke længe efter anlagde også en bekjendt bonde *Simon Knudsen Aarflot* et trykkeri på sin gård Egsæt på Söndmör. I 1840 havde Norge udenfor Kristiania 19 bogtrykkerier, der i 10 årets löb rask forfleredes til henimod 30, hvorpå der synes at indtræde en 20-årig stilstand i denne udvikling; men med det litterært og politisk mere bevægede liv i 70—80-årene begyndte også stadig nye trykkerier at dukke op rundt om i landet.

For tiden findes her i Kristiania 36 bogtrykkerier med 136 maskiner, hvoraf 4 rotations maskiner, 3 kalandere og 24 trædepresser (foruden hvad der af sådanne måtte være i brug hos forskjellige mindre papirhandlere). Ved disse trykkerier er beskjæftiget ca. 700 arbejdere, hvoraf 380 svende, 120 lærlinge og 60 sættersker. — I Bergen er der 10 bogtrykkerier med 150 arbejdere, hvoraf 80 svende og 45 lærlinge.

I det hele har Norge fortiden 100 bogtrykkerier med ca. 1300 arbejdere, hvoraf 600 udlærte sættere og 100 trykkere.

Den langt overvejende del af denne arbejdsstyrke står »i pressens tjenste». Af blade udgifves her i Norge 130 hvoraf 16 dagblade — 9 i Kristiania och 7 i provinsen.

II.

Tekniske bemærkninger: Trykkeri- og forlagsvirksomhed. — Enkelte betydeligere værker. — Konkurrancearbejder. — Grafisk-Teknisk Forening. — Grafiske udstillinger. — Litteratur.

Den kunstens nimbus, som i de förste århundreder strålede om den nye opfindelse og tiltrak så mange talentfulde mænd, tabte sig som bekjendt efterhånden, så da bogtrykkerkunsten nåede hid op, stod den allerede på et rent håndværksmæssigt standpunkt, og de fattige forhold, hvorunder den her kom til at virke, var heller ikke egnede til at fremme dens udvikling eller löfte dens udövere til et kunstnerisk syn på sit fag.

Monumentale værker eller berömte navne er således ikke at finde i den norske typografis historie. Faget har her altid alene været en *næringsvej*, hvorom *bröd*-skriften spillede hovedrollen, og ved hvis sider der först i de senere år har vist sig enkelte blomster. De förste bogtrykkere fandt endog denne vej så trang og tornefuld, at de ikke turde udsætte sig for nogen konkurrance, men erhværvede privilegier på sin virksomhed; navnlig har dette været tilfældet med udgivelsen af blade og de dermed forbundne offentlige bekjendtgjörelser, der jo i mange tilfælde udgjorde disse avisers vigtigste indtægtskilde.

Eftersom imidlertid vore videnskabsmænd begyndte at udgive böger, krævedes der jo et rigeligere materiale og en omhyggeligere udförelse, og det lykkedes også enkelte bog-

trykkere at skaffe sig et efter forholdene nokså vel udstyret trykkeri. Endnu i 40-årene trykkedes flere værker i Kjöbenhavn; men da vore bogtrykkere nu også havde begyndt at optræde som forlæggere, var der jo al opfordring for dem til at sætte sig istand til selv at trykke sine forlagsartikler.

Af sådanne bogtrykkeri- og forlagsboghandlerfirmaer, der grundlagdes i denne periode, kan nævnes *Chr. Gröndahl, P. T. Malling, Chr. Tönsberg, W. C. Fabritius* i Kristiania og i Bergen *Beyer,* hvilken forretning dog nu er skilt ad.

Det kunde imidlertid ikke undgåes, at de dygtigste principaler på denne måde efterhånden så overvejende optoges af sin forlags- og handelsforretning, at den faglige interesse for trykkeriet slappedes. Det billigste og mest ordinære tryk blev den mest kurante og fordelagtigste vare.

Noget litterært publikum kunde man dengang ikke regne på. Hovedmassen af de trykte böger var (og er det kanske fremdeles) af religiöst indhold, eller skoleböger. I 50-årene begyndte Gröndahl at trykke bibler — först for Det Britiske og udenlandske Bibelselskab og siden for Det Norske Bibelselskab. Gröndahl anskaffede den förste hurtigpresse her i landet. De störste oplag trykkes dog på salmeböger. Her er nu 6 salmebogsforlæggere, der trykker det ene 10,000 efter det andet.

Af videnskabelige eller skjönlitterære pragtværker har her ikke været udfört mange. Den litterære foretagsomhed har i så henseende fremdeles sit hovedcentrum i Kjöbenhavn, ligesom vore större forfattere jo også lader sine böger forlægge og trykke dernede. Her findes dog en liden samling af værker, der må betegnes som et smukt resultat af norske bogtrykkeres arbejde. Navnlig har vore unge kunstnere i de sidste år beflittet sig på udgivelsen af illustrationsværker.

Stor fortjeneste af illustrationstrykningens fremme her i landet må tilskrives afdöde *H. J. Jensen.* Efter i 60-årene at ha trykt »Ill. Nyhedsblad» og »Norsk Folkeblad» begyndte han i 1874 udgivelsen af »Ny Ill. Tidende» og skyede ingen omkostninger for at give dette blad et så smukt og tidsmæssigt udstyr, som det var muligt. Han lönnedes da også med prismedaljer ved udstillingerne i Stockholm, Philadelfia, Paris og Antwerpen.*)

Disse bestræbelser virkede snart til, at også »Skilling-Magazin» (Fabritius), grundlagt allerede i 1844, nu fremtrådte med tidsmæssige billeder.

Begge disse blade er dog nu gået ind.

I årene 1880—84 tryktes hos Malling »Norsk Familieblad» og 1880 udkom også de förste nummere af »Folkebladet», der fra en tarvelig begyndelse har arbejdet sig op til betydelig anseelse og nu har 15,000 abonnenter. I förstningen tryktes det i eget trykkeri, gik siden over til Centraltrykkeriet og er iår overtaget af *Oscar Andersen.* Fra 1890 udgiver også den driftige bogtrykker *C. Andersen* på Horten »Illustreret Familieblad», der ligeledes skal ha et betydeligt abonnentantal.

Dette er fortiden de to eneste större illustrerede blade, der udkommer her i landet. Men af mindre tidsskrifter og börneblade med illustrationer trykkes her en hel del.

Typografisk udstyr i moderne forstand, der jo væsentlig finder sin anvendelse i merkantilbranchen, er i og for sig ikke så gammelt og selvfölgelig temmelig nyt også hos os. De förste akcidenser med lidt höjere sving så man först i

---

* Af övrige bogtrykkere har Fabritius erholdt tre og Gröndahl en medalje.

begyndelsen af 80-årene. Endel moderne udstyrsmateriale blev nu anskaffet af forskjellige trykkerier, men kun et par forstod også at spendere den fornödne arbejdsevne i denne retning.

Interessen for akcidensudstyr ögedes imidlertid fra nu af temmelig rask. I 1884 udsendte agent i bogtrykkeriartikler *E. C. Gjestvang* indbydelse til en konkurrancesætning (et kort); der meldte sig 7 deltagere. og tre præmier og en extrapræmie utdeltes. — Også Den Typografiske Forening indböd i 1887 til en konkurrancesætning (omslag), hvortil 6 arbejder indkom; tre præmier uddeltes.

Samme år stiftedes en Grafisk-Teknisk Forening, der talte medlemmer fra alle grafiske fag og de i bogindustrien interesserede kredse. Bestyrelsen samlede en stor mængde mönsterblade fra udlandet og arrangerede den fölgende vinter en grafisk udstilling, den förste, der her har været afholdt. Foreningen kunde dog ikke holde sig i nogen længere tid; efter et par års forlöb oplöste den sig, og dens ejendele overdroges til Kunstindustrimusæets bibliothek. Dens formand, faktor *H. Scheibler,* har dog i 1893 påny foranstaltet og afholdt en grafisk udstilling, der var særdeles righoldig og meget godt besögt. Af norske produkter var her ret stilfulde Akcidenser fra *Morten Johansen, W. C. Fabritius* og *Centraltrykkeriet,* medens de övrige bogtrykkerier i hovedstaden og hele provinsen glimrede ved sin fraværelse. Ikke engang *John Grieg* i Bergen var representeret, hvad man dog havde ventet, efter den interesse han ellers har vist for den grafiske industri.

Af faglig og teknisk litteratur har vi da også nogle frugter at opvise. Foruden *C. A. Guldbergs* allerede nævnte indbydelses-skrift fra 1840, der indeholdt en historisk »Ud-

sigt over Bogtrykkerkunsten fra dens Begyndelse til nærværende Tid», skal der allerede i 60-årene været udgivet en liden håndbog i faget af en bogtrykker i Namsos, *E. Devold.* Dernæst har den fra 1876 af udkommende »Typografiske Meddelelser» ved siden af at være organ for typografernes forening tillige jævnlig behandlet tekniske spörgsmål. — I 1888 udgav »Den Grafisk-Tekniske Forening» ved H. Scheibler en liden pjece »Regler for Typografer og Korrekturlæsere», og 2 år senere blev denne udarbejdet til »Håndbog for Typografer og Korrekturlæsere». Den er omsigtsfuldt ordnet og giver god vejledning for unge fagmænd.

Som et faglitterært produkt må vel også betragtes den af Fabritius & Sönner i 1888 udgivne skriftpröve, der fremdeles er det i typografisk henseende rigest udstyrede værk, der har været udfört her.

Den sidste litterære foreteelse er den siden våren 1892 udkommende »Nordisk Trykkeri-Tidende». 8 sider 4:to 1 gang månedlig. Pris 1,50 pr. år. Den udgives af Centraltrykkeriets bestyrer *Chr. Thorvaldsen* under medvirkning af nærværende forfatter.

III.

Socialt: Lærlingeforhold. — Arbejdsvilkår. — Foreningsvæsen. — Kvinden.

Den faglige uddannelse skulde vel ifölge traditionen foregå i *læretiden*; men for de flestes vedkommende slår denne forudsætning nok ikke til. Mange af de i småbyerne udlærte får jo först lejlighed til nogen egentlig uddannelse, når læretiden er slut. De fleste trykkerier der er nemlig

grundede alene i det öjemed på billigste måde at fremstille en avis, og personalet består gjerne af et par svende, et par piger og 4—5 læregutter, der alene står og »stabler» det ene år efter det andet og, når de er »færdige», söger ind til hovedstaden.

I de senere år er det også blevet nokså almindeligt, at de unge typografer drager en tur til udlandet, som regel alene med stötte af organisationen; men det hænder jo også, at enkelte får et offentligt stipendium, der i regelen hjælper dem til en volontörplads hos et eller andet vel renommeret firma i Tyskland.

Læretiden var i gamle dage 5 à 6 år, og lærlingen havde det nokså strængt, navnlig en lang arbejdstid i trange og usunde rum, hvor der i mange tilfælde blev både arbejdet, spist og sovet; thi lærlinge som svende havde gjerne kost og logi hos »mesteren».

Slige forhold er sikkerlig ikke skikkede til at indgyde de unge mennesker »kjærlighed til kunsten»; men de hörer heldigvis fortiden til, selv for småbyernes vedkommende. Læretiden overskrider nu ikke 4 år, og i regelen betales kostpenge med fra 4—6 kroner i det förste år til 9—12 i det sidste. Med hensyn til arbejdsrummene, så kan der vel endnu på sine steder være adskilligt at udsætte på disse, men de har dog i de sidste år bedret sig betydeligt. Af trykkerilokaler i Kristiania fortjener navnlig »Morgenbladets», Centraltrykkeriet og det Steenske at fremhæves som særdeles rummelige, lyse og luftige arbejdsrum. Det må også noteres, at i flere trykkerier vises der nu större omsorg for lærlingenes uddannelse, end tidligere var tilfældet, idet de gjennem vexlende arbejde gives lejlighed til at lære noget. Arbejdstiden er gjennemgående ens for lærlinge som svende;

siden tarifen af 1889 i Kristiania fastsat til 10 timer, men er på de fleste steder faktisk kun 9½ eller endog 9. En lignende indskrænkning i tiden er også trængt igjennem i provinsbyerne. Ved fabrikloven af 1892 er også bogtrykkererne stellet under offentlegt tilsyn.

Aflönningen sker i regelen i provinsen med visse penge, i hovedstaden pr. styk. Kristianiatarifen fastsætter pr. tusen 33 öre for fraktur og 36 öre for antikva, regnet efter alfabetet. I Bergen gjælder samme priser, men regnet efter n. De störste aviser i Kristiania har gjerne et par ombrækkere og 2—3 avertissementssættere med ugelön fra 25—35 kroner, medens stoffet leveres af styksættere. Ugelönnen varierer ellers for sættere fra 20—30 kroner; förste klasses trykkere har 30—40 kroner. I provinsen er aflönningen omtrent en tredjedel lavere.

Med hensyn til prisen på trykarbejder var de ældre bogtrykkere langt bedre stillede end nutidens. Et trykkeri med 6 arbejdere gav dengang ligeså stort udbytte som et med 60 arbejdere nu. Denne nedgang i priserne beror for en del på den stigende konkurrance bogtrykkerne inbyrdes, for en del også på den omstændighed, at de offentlige arbejder tidligere bortsattes uden licitation. Da Storthinget i slutningen af 70-årene krævede anbud på alle offentlige tryksager gik flere af disse snart ned til under det halve af den gamle pris. Nu afgiver disse arbejder i mange tilfælde neppe spor af profit; men man vil af det anförte forstå, hvilken indbringende forretning de för var.

Sålænge enhver imidlertid har udsigt til at klare sig på egen hånd, gjör han jo helst dette; men blir konkurrancen for stærk, nödes man gjerne til at treffe visse overenskomster og associere sig. Således også her. I midten af

80 årene stiftedes »Den Norske Bogtrykkerforening» med det formål at regulere trykningspriserne og således kontrollere hinandens anbud. Foreningen består fremdeles, men da det kun er de ældste firmaer, som er medlemmer, er den neppe af den tilbörlige effektivitet.

Principalerne gjorde forresten her kun, hvad deres arbejdere havde gjort for længe siden. Allerede i 1849 stiftede typograferne »Bogtrykkerforeningen», der arbejdede for reguleringen af arbejdsvilkårene, og i begyndelsen af 50-årene også fik istand en tarif. Denne forening döde imidlertid hen; men i 1872 opstod den påny som »Den Typografiske Forening» og fik samme år etableret en ny tarif. Derhos virkede den for oprettelsen af selvhjælpsinstitutioner som rejsekasse og arbejdsledighedskasse. I 1882 utvidedes rejsekassen til at omfatte hele landet, og 1885 föjedes en sygekasse til institutionen, der fra nu af förte Navnet »Norsk Centralforening for Bogtrykkere» med »Den Typografiske Forening» i Kristiania som en afdelning. Denne sidste forbandt sig desuden i 1890 med »Bogtrykkernes Syge- og Understöttelsekasse», der stiftedes allerede i 1819 og har en formue af henved 30,000 kroner.

Det er store ofre, typograferne har bragt sin organisation og sit kassevæsen. Den ugentlige kontingent for dem belöber sig nu til 1 krone.

Denne organisation har været virksom i mange retninger, om end ikke altid med held. I 1885 ingik således »Den Typografiske Forening» til principalforeningen med motiv om oprettelsen af en fagskole, men vandt ikke dennes tilslutning, og spörgsmålet er siden ikke bleven optaget. En ny tarifbevægelse var nu under opsejling og endte med den bekjendte strejk i 1889, der kostede de norske typografer

22,000 kroner, foruden ca. 30,000 kroner, som de modtog i bidrag fra udlandet.

Indtil midten af 80-årene stod sætterne på krigsfod med sine kvindelige konkurrenter. Der skete officielle henvendelser til principalerne og personlige forestillinger hos vedkommende skjönne om det usunde og skadelige i deres erhverv. Det frugted ikke stort. Men så med engang snudde man helt om og sagde: Vel, bliv I kun stående, men forlang dog höjere lön! Dette syntes at være heldigere. I et trykkeri, hvor der stod henved 20 sættersker foretog man et lidet kup og skruede straks lönnen op med et par kroner. Siden har typograferne tolereret kvinden og åbnet hende billig adgang til organisationen, hvad der også er tilfældet for lærlingenes vedkommende. En flink sætterske kan dog endnu ikke opnå mere end 10 à 14 kroner. Men så blir det naturligvis også altid betragtet alene som en »vartpenge», i påvente af — engagementet for livet.

Olaf Bergenn.

FLORA

Zinkätsning efter staty, från JOHN GRIEGS Kemigraf. Anstalt, Bergen.

Vignett ur danska katalogen vid Chicago-utställningen. Teckning af Hans Tegner.

Den vise och de fåvitske boktryckarne.

»Amerikansk» karaktäristik.

I denna tid då boktryckare liksom svampar »stampas» fram ur marken, kunde det kanske löna mödan att företaga en liten »revy med trupperna».

I Norden florerar ett oskick, kanske mera än annorstädes, nemligen att boktryckare etablera sig eller rättare *etableras* utan någon som helst förutsättning att kunna sköta en affär och oftast tyvärr utan ringaste fackkunskap, — hvilket anses som en bisak — samt utan affärsvana. Hvad är då orsaken till att en så litet qvalificerad person blifvit sin »egen»? Jo, ofta har det varit en ung man med hyggligt utseende och snygga gångkläder, som funnit leda vid att stå vid kasten, der han kanske aldrig passat och i sitt stilla sinne närt storhetsdrömmar om välstånd och för-

verkligandet af nya epokgörande idéer, som skulle komma guldet att rassla i hans kassaskåp.

Då han väl lyckats etablera ett litet tryckeri, som, i det fall här afses köpts på hyreskontrakt, är hans första åtgörande att skaffa kunder och få beställningar. Okänd och utan relationer, måste han för att få sysselsättning beräkna priserna så lågt, att utsigt till vinst är omöjlig. Då han dertill icke försett sig med rörelsekapital, och aflöningar, hyra för lokal och afbetalning på materialierna etc. samt pappershandlarens räkningar skola utbetalas och medel härtill saknas, står han der med krossade illusioner och går en bekymmersam framtid till mötes. Såsom orsak till sitt nederlag anför han låga priser och den »förskräckliga konkurrensen», utan att betänka, att det varit just han och hans gelikar som åstadkommit dem. Detta fall utgör en slående illustration till hvarthän etablering pr hyreskontrakt ofta förer.

Så hafva vi den »praktiske» boktryckaren. Han är stolt öfver att vara en god arbetare och försummar intet tillfälle att tala om det. Han ställer sig sjelf vid kasten med uppvikta skjortärmar under det att affärens ledning vårdslösas. Då han haft för vana att arbeta tio timmar om dagen som sättare, har hans synvidd blifvit alltför begränsad för att han skall kunna se, att det vore mera inbringande att anställa en typograf i sitt ställe och sjelf egna sig mera åt affärens skötsel. Kommer en kund och vill tala med honom om ett arbete innan han beställer det, finner han det hårdt att behöfva slösa bort så mycken tid för detta!

Han har ingen tid öfrig att stifta nya bekantskaper för att derigenom öka sin kundkrets, ej heller se till om

andras erfarenhet ej skulle kunna vara honom till nytta. Att den »praktiske» kan sätta, trycka eller binda en bok väl, är nog en utmärkt sak, ty härigenom kan han rätt bedöma sina underlydandes arbete, men han gör ett allvarsamt misstag, då han genom att gå upp i detaljer försummar det helas skötsel.

En ofta förekommande typ är »mannen med de många idéerna.» Stora planer hvälfva sig ständigt i hans under högtryck arbetande hjerna. Han sysslar med en idé, som skall inbringa honom en liten förmögenhet, tills han ser, att den icke är utförbar, då han lemnar den åt sitt öde för att genast börja med en ny, som vanligtvis slutar på samma olyckliga sätt. Hans idéer må vara bra i och för sig, och någon annan skulle tvifvelsutan kunna göra en god affär af dem, men sjelf besitter han icke just det, som behöfves för att föra en sak till ett lyckadt resultat. Det mest framträdande draget hos honom är hans hoppfullhet, och hur ofta hans idéer än ha misslyckats, är han fullt öfvertygad om att den idéen han för närvarande arbetar med, skall ersätta hans vedermödor. Åt de löpande arbetena egnas föga uppmärksamhet och affären blir till slut så invecklad, att den drager honom öfver ända. Hans största sorg var att tiden icke tillät honom att utarbeta sin sista stora plan, hvilken säkert på ett glänsande sätt skulle räddat affärsställningen!

Alla känna vi »den konservative». Han är alltför försigtig att draga fördel af de tillfällen, som yppa sig, så att någon annan alltid varit framme före honom. Han köper aldrig nyheter i stil förrän de blifvit använda så mycket af hans konkurrenter, att de förlorat nyhetens behag. Han ger ut sina pengar på gammalmodiga maskiner af fruk-

tan för att de nya, förbättrade icke skola duga. Han är beständigt efter sin tid, riskerar litet och förtjenar ännu mindre.

»Skräflaren» är också en vanlig typ i facket. Han är ofta en snobb med dyrbara vanor och tror sig vara för god för att vara boktryckare. Hans storartade affär är alltid föremålet för hans konversation; han emottager sina kunder med en nedlåtenhet, hvilken utan tvifvel är ämnad att visa dem hvilken stor ynnest han gör dem genom att värdigas emottaga dem och deras beställningar. I allmänna lifvet uppträder han som om han hade en million i sin ficka, men att få betalt för förfallna räkningar af honom är en omöjlighet. Då hans boktryckeri ej vill »gå», skyller han på allt annat än den rätta orsaken.

Fortsätta vi beskrifningen, träffa vi på den »vresige», som alltjemt ser saker och ting från den ledsamma sidan. Han »underhåller» kunderna med långa jeremiader öfver dåliga tider etc., förargar sig öfver det besvär han får genom de ändringar o. d. som kunderna önska i sina trycksaker och visar sig likgiltig och butter mot hvarje besökare. Hans personal, mot hvilken han är gnatig och ofördragsam, finner att han är omöjlig att vara till lags, han blir ond om kunderna tadla eller kritisera hans arbeten och han låter dem helt oförbehållsamt förstå det. — Efter det han genom sitt frånstötande sätt lyckats fördrifva sina bästa kunder och sina bäste arbetare är det helt naturligt att affären går under och den »vresige» återvänder knotande till sin kast, som han aldrig skulle hafva lemnat.

Sedan hafva vi den »sangviniske», som tror att affären går af sig sjelf. Som ung drömde han om den tid då han som principal skulle hafva fria händer i allt och blifva

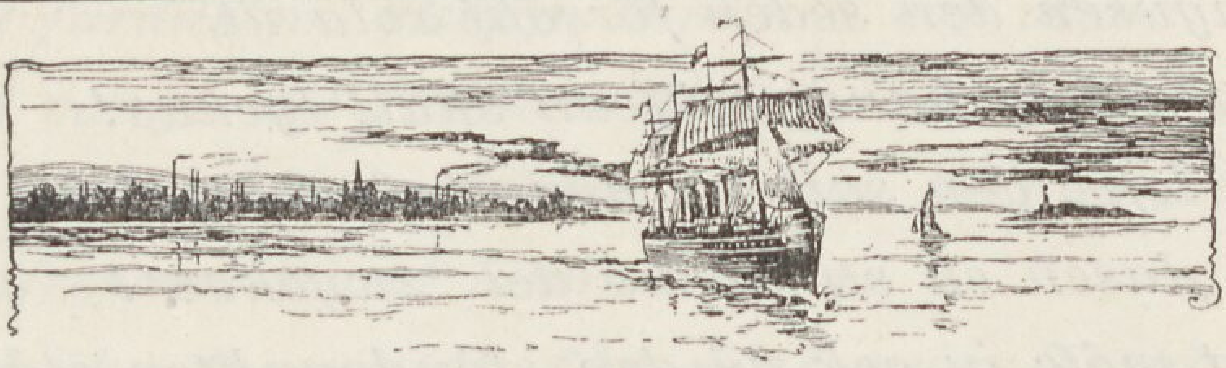
fullständigt oberoende. Och han tar saken nonchalant, öfvertygad om att affären på ett eller annat sätt skall sköta sig sjelf. Han kommer till kontoret kl. 10 eller 11 om morgnarne och får snart någon anledning att gå ut i sta'n och slår för resten ihjäl en dyrbar tid omvexlande med att läsa tidningarna och — göra ingenting. Han engagerar bokhållare för att sköta de icke synnerligen vidlyftiga räkenskaperna, en boktryckeriföreståndare, faktor etc., men offrar icke en enda timme på dagen åt affärens skötsel. Då han slutligen finner att affären icke lemnar någon förtjenst, är detta föreståndarens eller faktorns fel och en annan engageras. Slutligen slå fordringsegarne ned på honom en vacker dag, affären säljes och en bättre förmåga kommer i hans ställe.

En annan typ är den »lättrogne», »snälle» boktryckaren. Hans arbetare göra precis som de behaga, emedan han är för svag för att utöfva disciplin. Hans kunder få tycksakerna till löjligt låga priser, emedan han alltid tror dem, då de säga att de få samma låga priser på annat håll. De, som ha något att sälja göra lätt affärer med honom, emedan han icke kan motsäga dem. Ofta blir han lurad, då han tror alla om godt. Han får ofta betala för höga priser vid inköp, för utfört arbete m. m., men tycker det icke löna mödan att kontrollera! — Då alla draga fördel af hans godtrogenhet har han förr eller senare uttömdt sina hjelpkällor och han blir ett offer för sin bristande affärsduglighet.

Till sist hafva vi en man som sällan återfinnes i verkligheten. Han lyckas i allting derföre att han lägger hela sin energi odeladt i utöfvandet af sin verksamhet. Han är med lif och själ hängifven sitt fack och söker att i hvarje arbete inlägga äkta, fullödig typografi. Han sträfvar stadigt

framåt, då han vet med sig att stillastånd är detsamma som bakåtgående. Studera honom noga och du skall finna, att denne man är snabbtänkt, framsynt, fullständigt inne i alla detaljer, artig och angenäm mot alla, sjelfständig, icke rädd för att säga *nej* (hvilket är en sak väl värd att beakta), håller på sin ställning, lugn och arbetsam, har aktning för sanning och heder, hvarigenom han vinner anseende och förtroende hos kunder, personal och alla med hvilka han kommer i beröring. Hvar och en visar honom tillmötesgående och värderar honom för hans framstående egenskaper. Hans affär blifver beståndande för lifstiden, bringar honom förtjenst och glädje och är till ovärderligt gagn för boktryckarekonsten.

Käre läsare, träffar du på din vandring ett sådant ideal för en boktryckare, så studera honom noga!

Impromptu

vid

Allmänna Svenska Boktryckaremötets middag

i Marstrand d. 30 Juli 1893

af

Aron Jonason.

"Du gamla, du friska, du fjällhöga Nord",
"du frihetens stamort på jorden" . . .
här gärna — när dagstungan undan är gjord —
man samlas kring festliga borden.
Den seden i arf genom släktena går
och därföre stundom väl höra man får,
att "festprissar" växa i Norden.

Tungusen den seden försökt rota ut,
men aldrig hans sträfvan skall lyckas!
Nej, lefve den satsen: när värfvet är slut
vid glasen en stund må det "zwyckas"!
Vårt möte ju ock på den ståndpunkten står:
programmet med ***högtryck*** *gjorts undan i går,*
i dag skall det festas och ***tryckas.***

Hur saken man tänkt sig, i ord några få
jag kan, mina herrar, berätta.
Pro primo en ***matsedel*** *uppgöras må,*
med ***bröd****stilar sedan den sätta;*
att reta aptiten det rådet man gaf,
att taga ett ***skepp*** *och till sjös* ***lägga af*** *—*
och därpå så verkställdes detta.

Ett mål skulle väljas. Bestyrelsen fann,
det måste väl medges, det bästa;
mer ***stil****enlig plats väl ej finna man kan*
Än ***fästningens*** *stad för att* ***festa!***
Ja, det var en ypperlig tanke man fick,
ty den, som sin ***korpus*** *vill* ***sätta*** *i skick,*
det urgamla Marstrand bör gästa.

Att färdas pr. ***skepp****, luminös var idén,*
det var ju att ***formen*** *sauvera,*
*så ock “****sättmaskinen*** *i gång, herr kapten!“*
i afresans stund kommendera.
Att öka ***formatet, får mat*** *man, förstås,*
och om man vill bada, en ***vask*** *här bestås,*
att kroppshyddans ***fel korrigera!***

Med visan jag visat hur visligt man ställt,
Och nu har jag lättat mitt hjärta, —
ifall jag blir ***afklappad****, vore det snällt,*
(dock ej ***så****, att det vållar smärta).*
Och fast bland ***versaler*** *jag står, som* ***gemen****,*
jag hoppas kritiken ej får den idén,
att ned mig i ***spalterna svärta!***

Och var ej min visa af yppersta slag,
af sämsta den var väl ej heller...
Om själf i den frågan får yttra mig jag,
jag den som ett ***mellan-slag*** *ställer.*
Och om jag mot bordskicket bröt med min sång,
jag ***bryter*** *nog* ***om*** *någon följande gång*
när Boktryckarmöte det gäller.

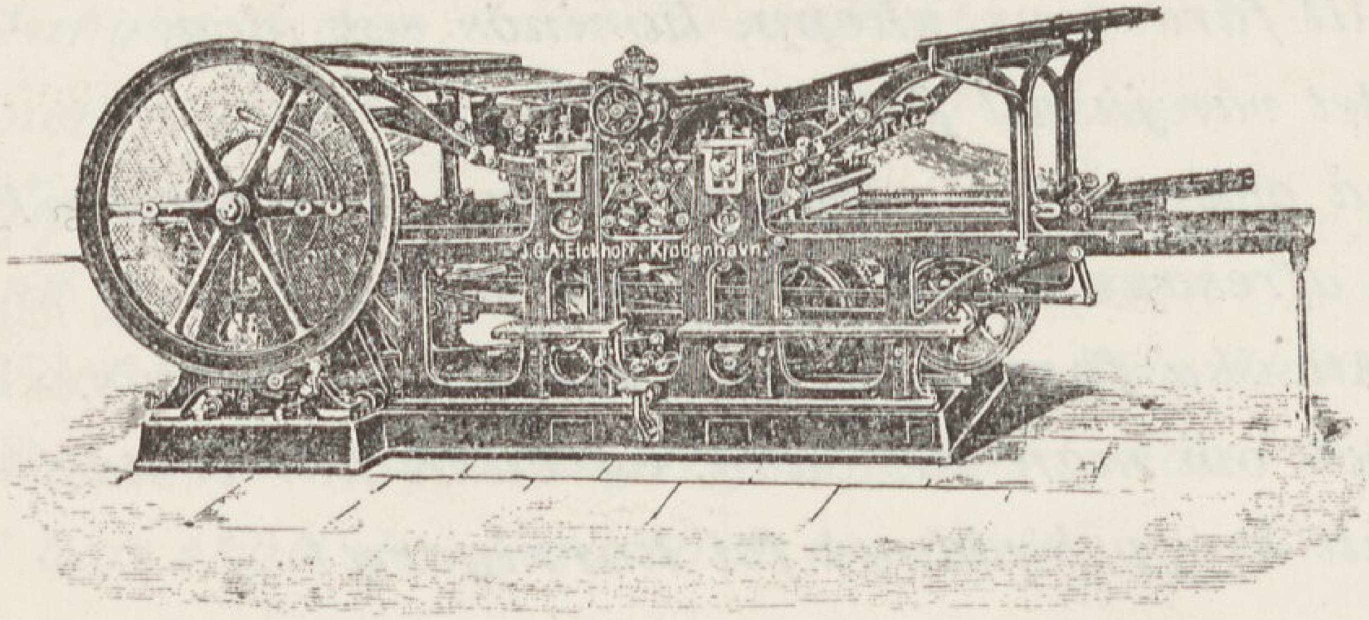

Fig. 5. — Dubbelsnällpress.

Några ord om snällpressar.

Utan tvifvel torde det för Boktryckeri-kalenderns läsare vara af intresse att taga del af följande beskrifning öfver snällpressens konstruktion, med särskildt afseende fästadt vid Eickhoffska fabrikens maskiner.

J. G. A. Eickhoffs maskinfabrik i Köpenhamn, grundlagd 1848 af fadren till de nuvarande innehafvarne: Gottfried och Wilhelm Eickhoff, har på senare åren omkonstruerat, förstärkt och förbättrat de olika snällpresstyperna, hvaraf de allmännaste här afbildas.

Vid konstruerandet af samtliga maskinerna har man gått ut därifrån, att snällpressens tryckhastighet endast bör vara begränsad af påläggarens förmåga att lägga i arken. I verkligheten finner man dem också ofta nog hafva en hastighet, betydligt större än den, man eljest vågar gifva en snällpress. Exempelvis kan anföras att en stor dubbel-

snällpress af den afbildade konstruktionen dagligen användes för tidningstryck med en hastighet af 16—1700 krumtappshvarf, eller 32—3400 exemplar i timmen, ja, under vissa omständigheter med ännu mera. 1500 exemplar pr timme ernås ofta å de största enkla snällpressarne. Detta möjliggöres genom en mycket noggrann beräkning af de verkande krafterna och en därefter afpassad konstruktion af enskildheterna, genom ett omsorgsfullt utförande och genom att göra alla slitytorna så stora, att först ett längre användande

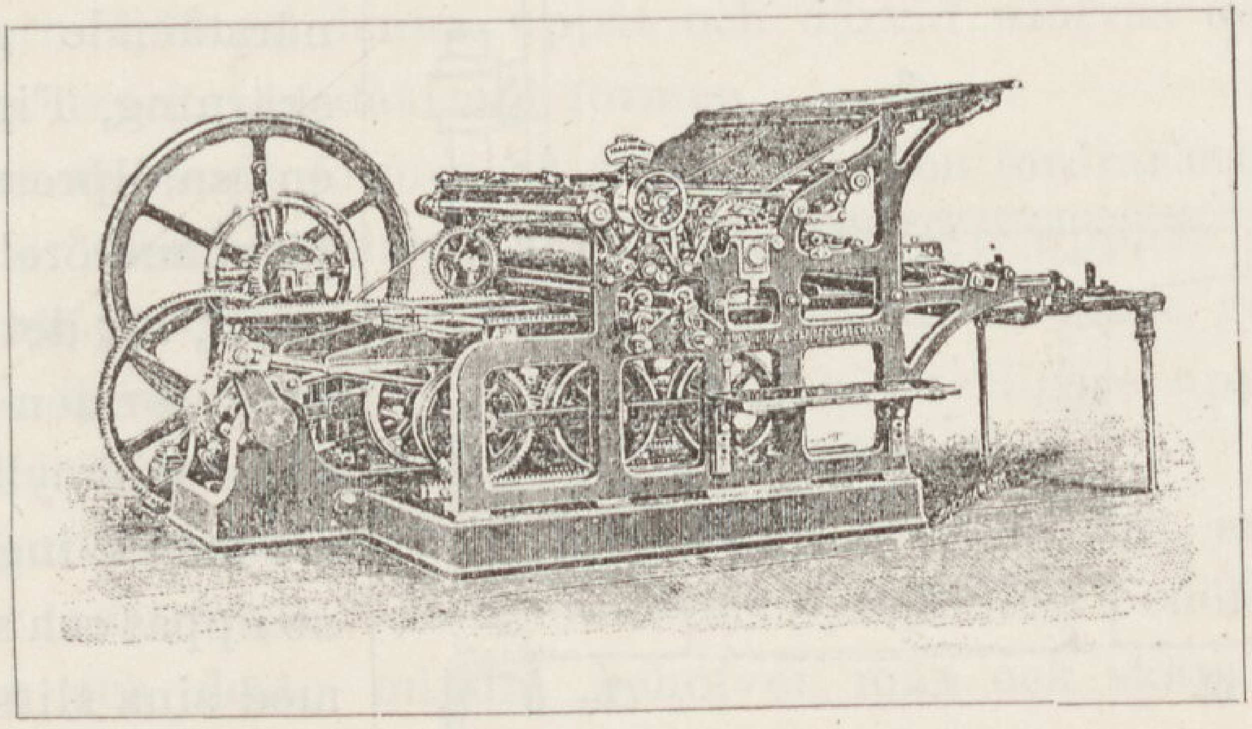

Fig. 1.

kan medföra någon afsevärd slitning. Det sistnämnda kan man t. ex. lätt få klart för sig då man betraktar de Eickhoffska låsmekanismerna, d. v. s. de mekanismer, genom hvilka cylindern in- och utvexlas med kuggstängerna och håller den stilla medan påläggningen försiggår. Dessa låsmekanismer, som äro af en utomordentlig betydelse för maskinerna, hafva en särskild, egendomlig konstruktion, hvarigenom de väsentliga slitytorna blifvit från $1^1/_2$ till $2^1/_2$ gånger så stora som eljes plägar vara förhållandet. De äro dessutom anbragta på ett sätt, som är särdeles gynsamt för en ringa slitning.

Den andra hufvudfordran, fabriken ställer på sina maskiner, är att göra dem så lättskötta som möjligt. Man har först och främst haft sin uppmärksamhet riktad på att underlätta upplappningen, som ju, särskildt vid en stor maskin, tager jämförelsevis lång tid. Detta har uppnåtts genom att göra de maskindelar, som ansträngas genom cylinderns tryck mot formen så starka, att de under tryckningen endast i mycket ringa grad förändra sin form.

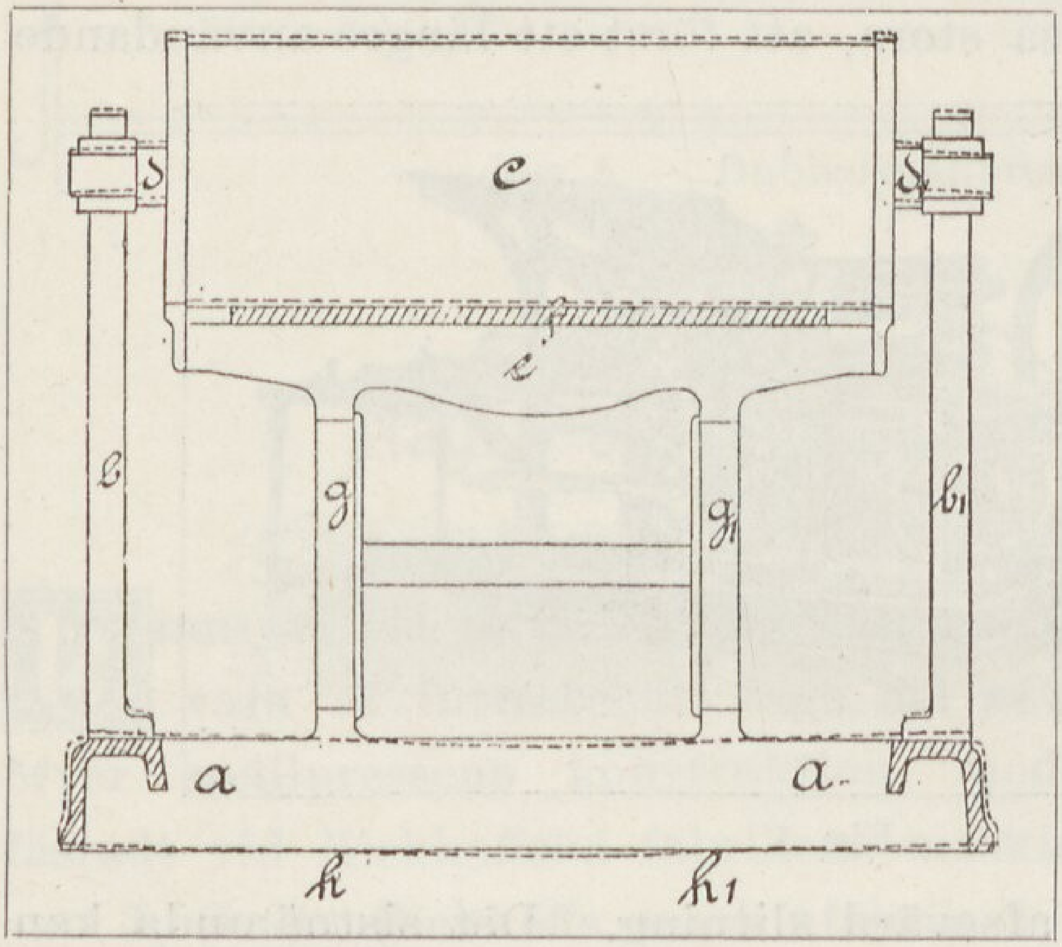

Fig. 2.

Om vi betrakta närstående genomskärning, Fig. 2, af en snällpress med järnbanerörelse, finna vi, att det tryck, som formen *f* utöfvar mot cylindern *c* söker tvinga denne uppåt och att den med sina slitställen söker lyfta sidostativerna *b* och *b*, hvilka dervid utöfva ett tryck uppåt å foten *a*. Å andra sidan fortplantar sig cylinderns tryck nedåt mot formen genom fundamentet *e* och hjulen *g* och *g*, till foten *a*. Denne mottager sålunda på midten ett tryck nedåt och på sidorna ett tryck uppåt, under det att det motsatta är förhållandet med cylindern. Följden häraf är, att de antaga den form, som (naturligtvis öfverdrifven) visas med punkterade linier, hvilken blifver desto märkbarare ju större trycket blifver, d. v. s. att ett dubbelt tryck gifver en dubbelt så stor genomböjning af alla delar.

Omvändt kan man säga, att cylindern icke förmår utöfva något tryck mot formen, förrän cylinder och fot antagit en till trycket svarande böjning.

Antager man nu, att en form skall tryckas, som på alla ställen fordrar lika tryck och att cylindern är försedd med en deckel af riktig tjocklek, så uppnår man endast ett för formen lämpligt tryck, i det man ställer cylindern så långt ned, att dess underkant, då den är fri, står något under formens öfre yta. Då nu tryckformen rör sig in under cylindern fjädras denna uppåt och därvid utöfvas det nödvändiga trycket nedåt mot formen.

Om deremot formen på somliga ställen fordrar ett större tryck än det normala, kan detta endast uppnås genom lappning på cylindern, som på dessa ställen måste göras så mycket tjockare, att cylindern fjädras ytterligare uppåt till dess det önskade starkare trycket ernås.

Man ser alltså, att ju starkare de delar äro, som vid trycket ansträngas, desto mindre upplappning behöfver cylindern och desto mindre behöfver man ock skära ut för formens fina delar.

Tänker man sig slutligen, att cylindern samtidigt trycker på delar af formen, som fordra olika starkt tryck, hvarest alltså en lappning öfver de delar, som fordra det starkaste trycket, tillika höjer cylindern från de andra delarne, så att, i det att dessa också afhjälpas, en vexelverkan uppstår, så finner man lätt hvilken utomordentlig fördel det är för tillriktningen att hafva en stark maskin.

För att cylindern må kunna rulla utöfver formen utan någon slitning, måste den hafva en alldeles bestämd diameter. Är den tjockare eller tunnare uppkommer en gnidning mellan dess periferi och formen, hvilken visserligen inom vissa

gränser icke kan göra sig tydligt bemärkt i aftrycket, men som helt visst förorsakar att formen slites. Den obetydligare skillnaden i deckelns tjocklek, som en stark maskin behöfver, förorsakar jämväl att typerna hålla längre.

Såsom antydts i figuren är det hufvudsakligen cylinderaxeln *d d* och foten, som fjädra sig. Själfva cylindern, fundamentet och andra delar göra det äfven, men i regel dock mindre väsentligt än de förstnämnda, och af dessa återigen bör foten hafva långt gröfre dimensioner, dels emedan den är af gjutjärn, som fjädrar sig dubbelt så mycket som stål, hvaraf cylinderaxeln består, och dels emedan fjädringen i mycket hög grad är beroende af det böjda styckets längd. Den belastning, som anbringad på midten af en bjälke, förorsakar en gifven böjning, verkar t. ex. 8 gånger så mycket om bjälken vore dubbelt så lång. Här komma nämligen de af fotens tvärbjälkar, som finnas under cylindern, i betraktande och man inser utan svårighet att dessa, t. o. m. vid dimensioner, som tyckas vara rätt ansenliga, kunna böja sig icke så litet, om man understödjer dem midt under skenorna (vid *h h*), så att fotens sidor icke komma att utöfva något väsentligt tryck mot underlaget. När man då arbetar med ett någorlunda starkt tryck på formen, iakttager man lätt nog, att fotens sidor hafva en icke obetydlig upp- och nedgående rörelse.

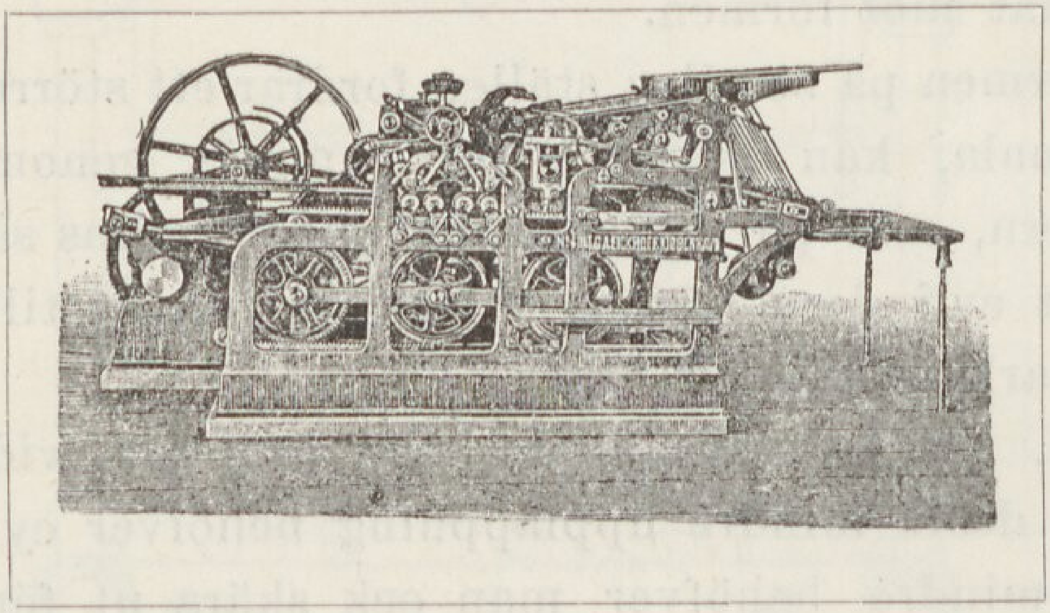

Fig. 3.

Näst efter den lätta tillriktningen är ställandet af de särskilda mekanismerna af största betydelse.

Äfven i detta afseende bjuda de Eickhoffska maskinerna en väsentlig fördel, t. ex. vid färgverket, hvarest såväl inställningen af valsarne som färgregleringen försiggår på ett utomordentligt lätt och enkelt sätt, som är egendomligt för denna fabrik samt vid anläggemärkena och punkturen, som äro inrättade mycket solidt med skrufvar, så att de kunna inställas ytterst noggrant och sedan bibehålla ställningen. Färgregleringen är konstruerad sålunda, att man under maskinens gång och utan att röra färgbehållarens skrufvar, endast genom omställning af en visare på en med siffror försedd skala kan förändra färgmängden i 15 olika grader eller nummer, så att N:o 0 betecknar ingen färgtillförsel, N:o 1 det minsta möjliga qvantum färg och N:o 14 en färgmängd, som är riklig äfven till de största formar.

Formvalsarnes lägen äro äfven inrättade på ett egendomligt sätt med kullager, hvarigenom alltid valsarne erhålla en lätt gång, och samtlige valsar inställas med lätthet, så att de städse på alla punkter utöfva en likformig beröring, hvilket är af väsentlig betydelse för en vacker infärgning af formen. Från- och afställandet af en vals och dess noggranna anbringande till den ursprungliga ställningen sker med ett enkelt grepp för hvarje särskild vals.

Fig. 1 och 3 äro vanliga snällpressar med järnbanerörelse resp. med 2 och 4 formvalsar. Då så särskildt begäres förses dessa maskiner med cylinderhake och slätlinialer. Den förstnämnde är en mekanism, som, t. o. m. om maskinen blifver gammal och sliten, alltid under påläggningen håller tryckcylindern stilla och på samma ställe. Slätlinialerna utsläta arkets främre kant innan griparne fatta det.

Färglådan kan inrättas med »elastisk färgknif», som på hvilket ställe som helst kan inställas att lemna ett bestämdt qvantum färg mera på en plats och mindre på en annan, medan knifven dock som vanligt är tvådelad, så att hvar sida kan ställas för sig. En skala, anbringad på utläggsbordet och försedd med samma nummer som ställskrufvarne under den elastiska färgknifven, angifver noggrant, hvilka af de sistnämnda, som skola ställas.

N:o 4 visar en snällpress med banhjulrörelse, i hvilken fundamentet går på ett system af rullar, men drifves på samma sätt som vid järnbanerörelse-maskinerna. Den är lättare och billigare än den sistnämnda, men detta oaktadt solidt bygd och väl egnad till vanligen förekommande arbeten.

N:o 5 (se vignetten) är slutligen en dubbel snällpress, närmast bestämd till tryckning af tidningar och tidskrifter.

Alla de nämnda maskinerna kunna förbindas med falsmaskiner, hvilka, utan att snällpressens tryckhastighet nedsättes, falsa de utlagda arken 2 eller 3 gånger och om så önskas tillika sammanklistra och skära eller perforera dem.

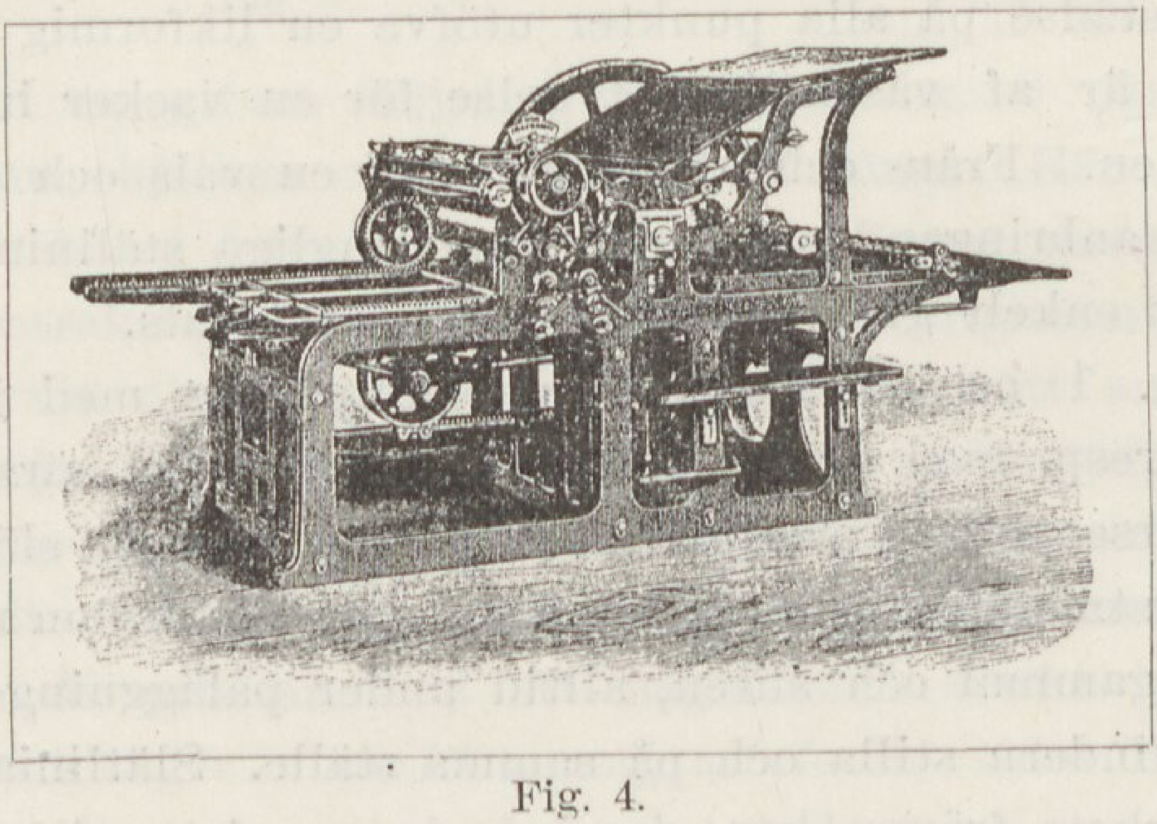

Fig. 4.

MARGARETA.

Autotypi af Angerer & Göschl, Wien.

W. Z.-G.

Tryckt å Perfectionspapper från E. C. Gjestvang, Stockholm & Christiania.

VÅR.

Autotypi af MEISENBACH RIFFARTH & Co., BERLIN, MÜNCHEN.

W. Z.-G.

Tryckt å Perfectionspapper från E. C. Gjestvang, Stockholm & Christiania.

FOTOGEN-MOTORN

"FORCE"

(DAVY ROBERTSONS PATENT)

drifves med

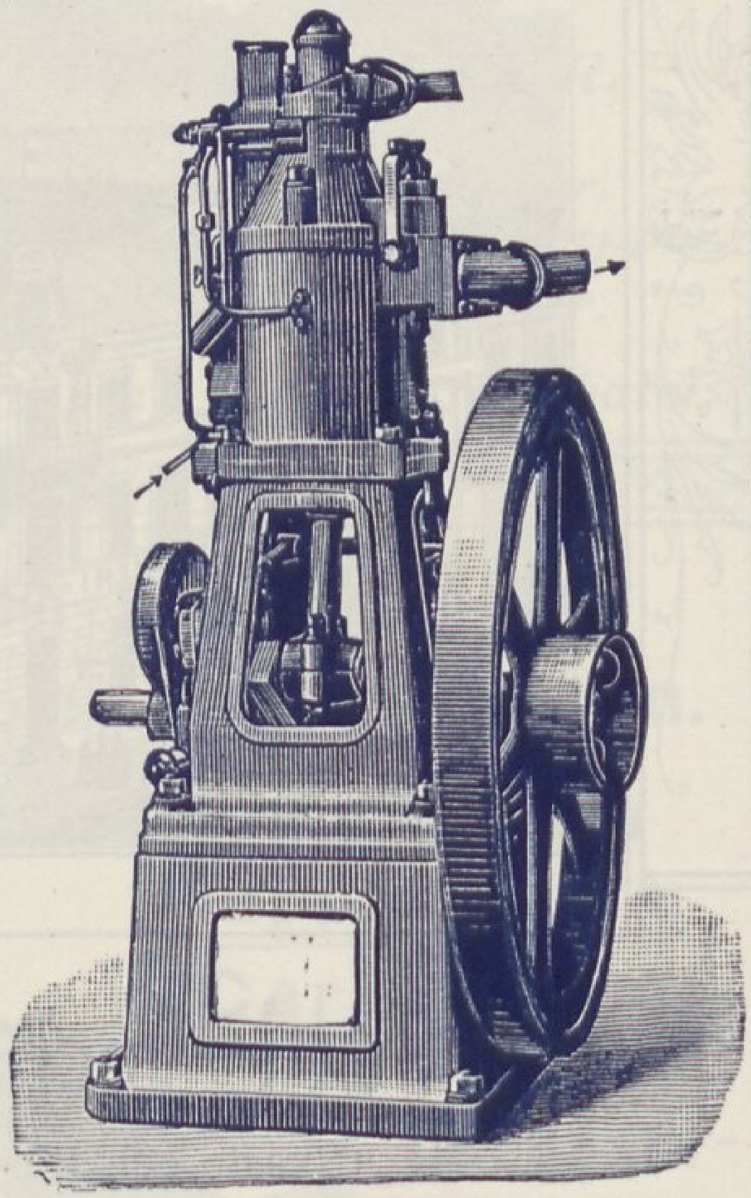
vanlig Fotogén

(icke Benzin, Naphta, Gasolja e. d.) och förbrukar häraf c:a ½ liter per eff. Hk. & timme.

Fotogénåtgången

regleras i proportion till

Kraftförbrukningen.

SVENSKT FABRIKAT.

Enkel solid konstruktion.

Prisbillig • • • •
Föga skrymmande
Ekonomisk
Lätt att sköta och
Igångsätta samt
Icke eldfarlig, är
Fotogénmotorn
"FORCE"
särdeles lämplig för alla
kraftbehof upp till 15 eff. Hk.

Försäljes genom

HJALMAR BRATT,

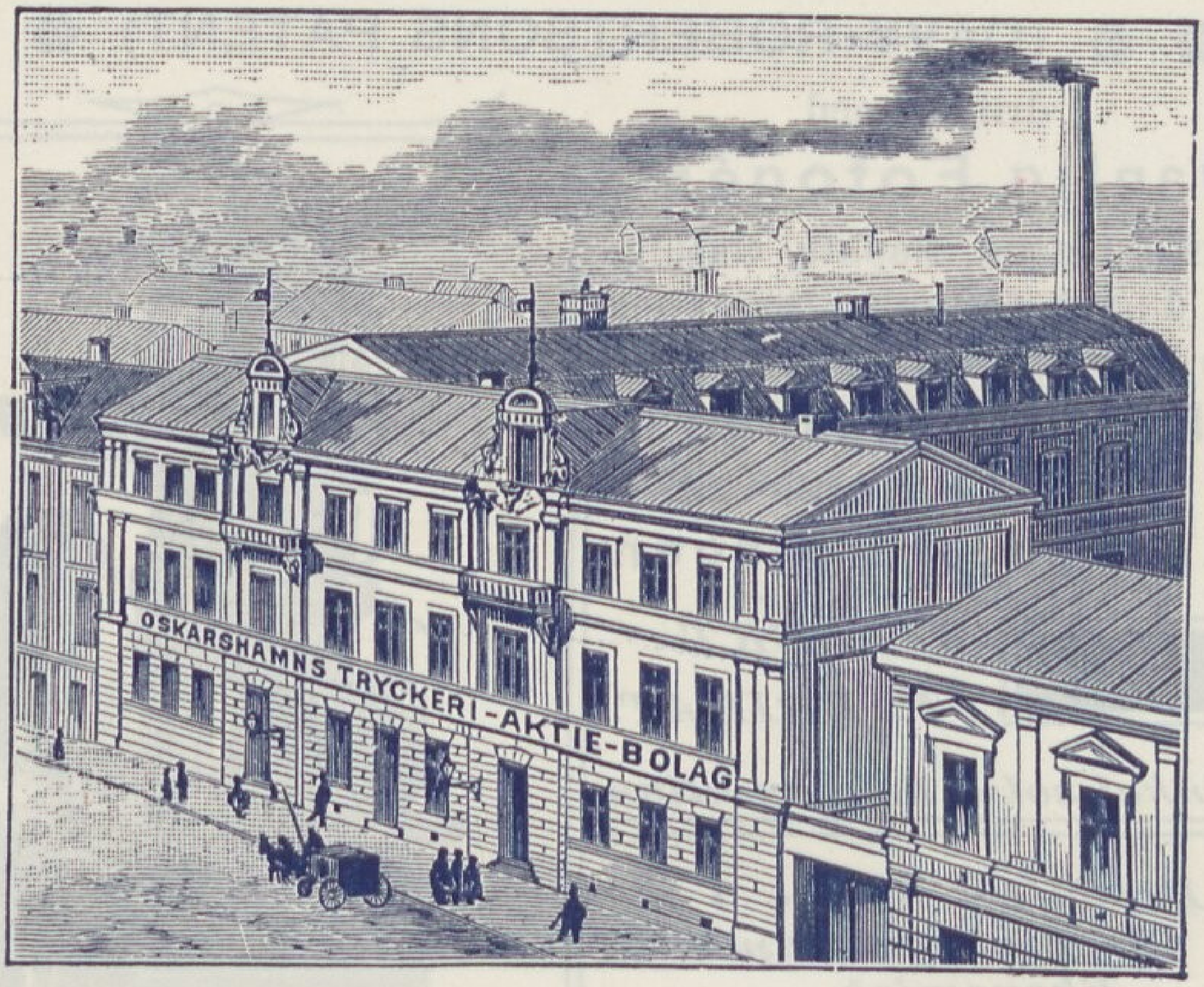
MASKINAFFÄR — MASKINFÖRNÖDENHETER

GÖTEBORG

som besvarar förfrågningar och lemnar alla önskade upplysningar.

Oskarshamns Tryckeri-Aktiebolag

Grundadt 1880. Telegrafadress: Tryckeribolaget.

Kuvert- och Pås-Fabrik

(Nyaste och tidsenligaste maskiner).

Rikaste sortiment.

Prof och Prisuppgifter å bolagets prisbelönta fabrikat sändes på begäran.

Återförsäljare lägsta pris vid större parti.

Alla slags
PAPPER
i parti.

Frö-, Apoteks-, Mynt-, Prof-, Cigarr-, Snus-, Hatt- och Speceri-påsar.

BERLIN, S. Alte Jacobstrasse 78.

ARMIN KRAH,

Fabrik för

Kulördt papper

och **engros-affär** i alla

BOKBINDERI-MATERIALIER.

Specialiteter: ***Glatta och pressade läderpapper, finaste försäts- och öfverdragspapper.***

Nyheter: Läderfantasipapper, Plyschpapper.

Svenska, Norska och Danska vapen i guld & färgbrokater.

Alla maskiner och verktyg för

Pappersförarbeten.

Speciel tillverkning af:

Pappsaxar &

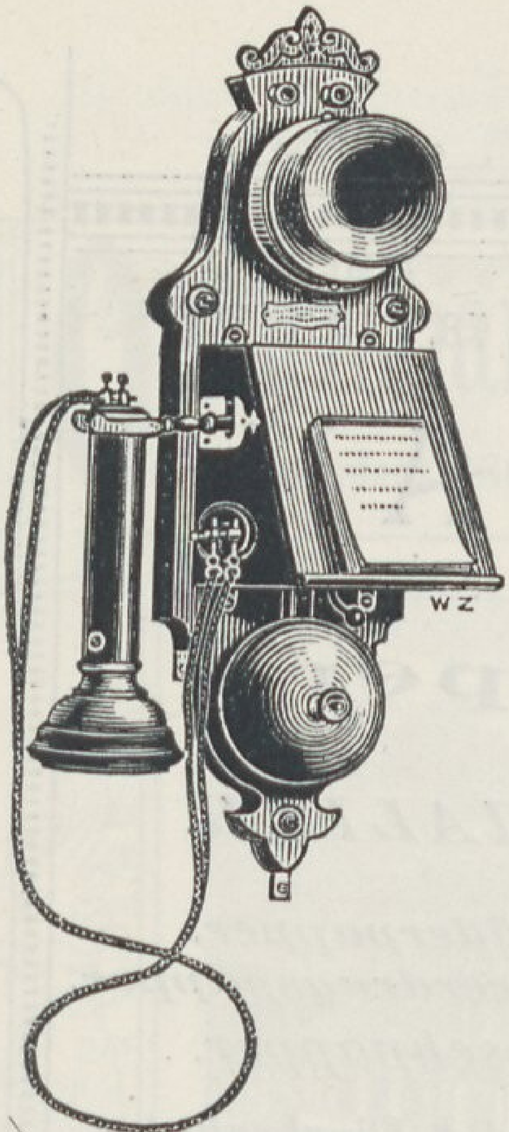
Cartonsaxar

Snedskär-nings-saxar.

Patent i alla industristater.

Alte Jacobstrasse 78. BERLIN, S. **ARMIN KRAH.**

Boye & Thoresen

Elektroteknisk Byrå & Verkstad.

Göteborg.

Telefoner och Vexelapparater
af prima qvalité,
passande för privata ledningar, såsom för **kontor, magasiner, fabriker, bruk, båtar, hotell** etc.

Telefonerna äro försedda med kolkornsmikrofon och induktionsrulle.

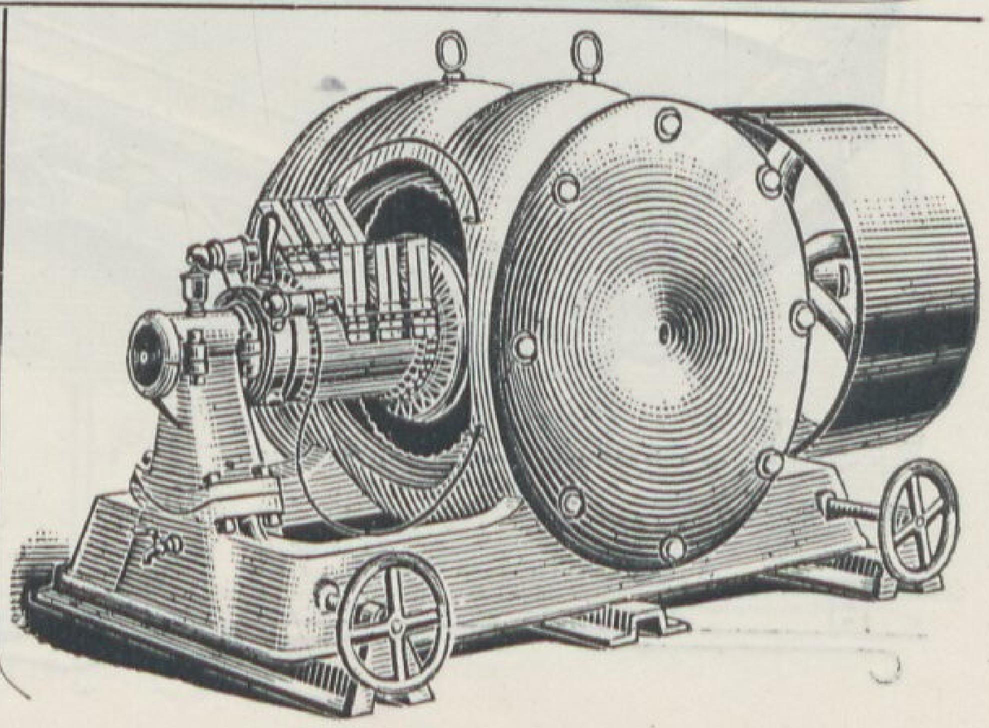
Utföra anläggningar för:

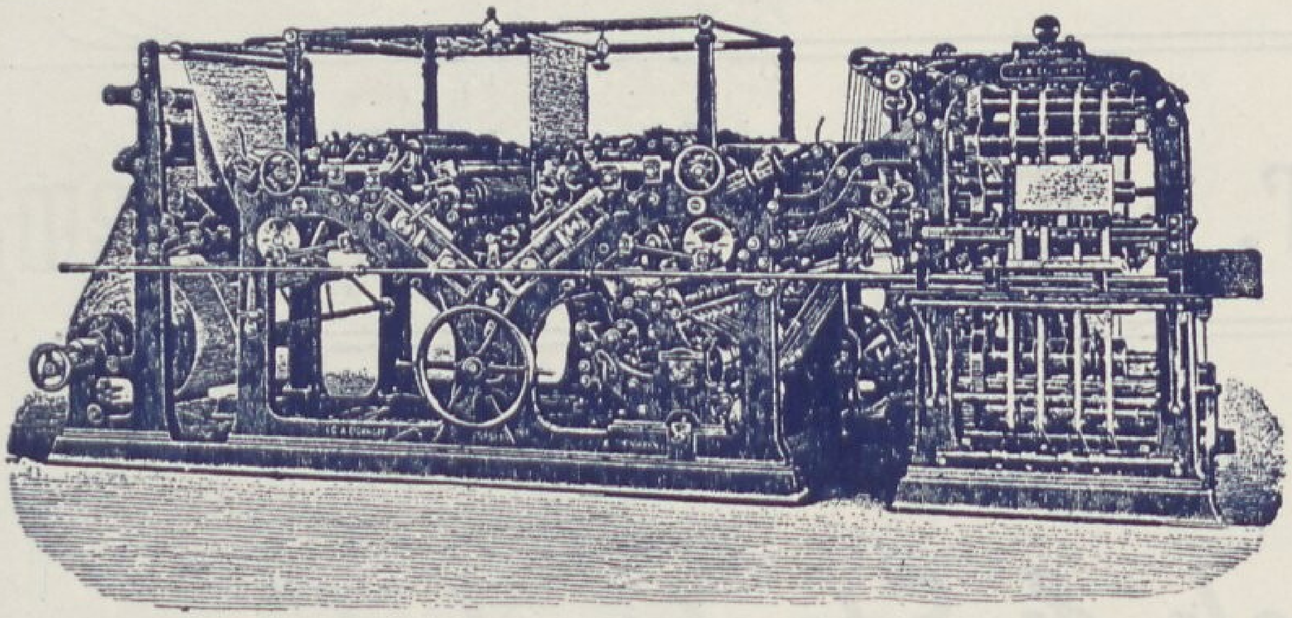
Elektrisk belysning,
Elektrisk kraftöfverföring,
Galvanoplastik,
Dynamomaskiner, }
Elektromotorer, } Wenströms patent
Trefasmaskiner, }

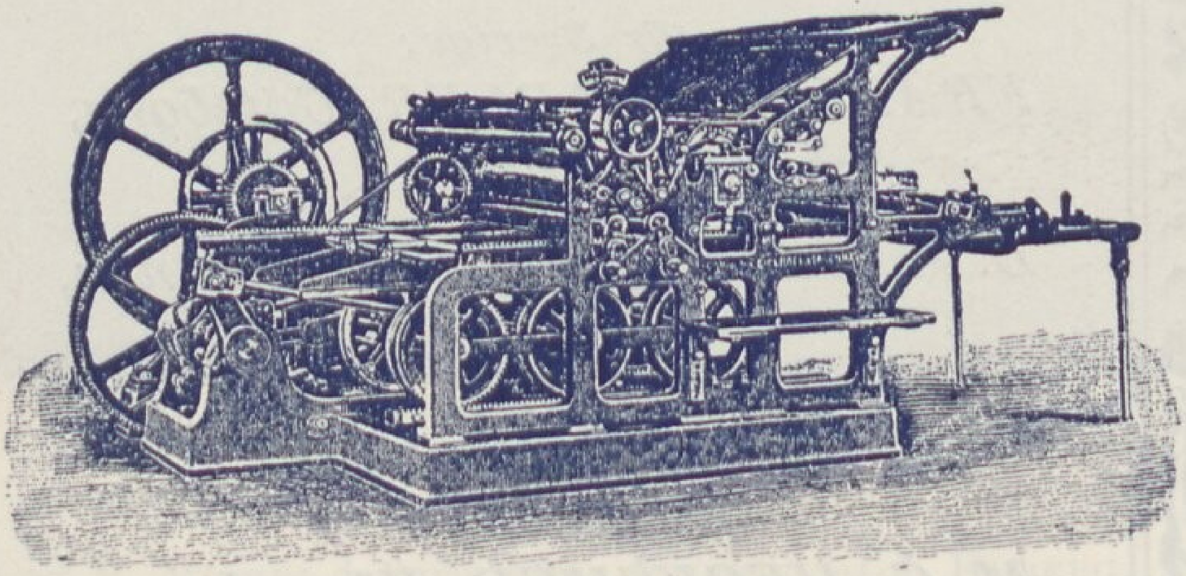
Accumulatorer, Båglampor,
Glödlampor,
Elektrisk ledningsmateriel,
Elektrisk armatur,
Elektriska mät- & regleringsinstrument.

Utföra på beställning alla slags finare
instrumentmakeriarbeten.
Ångmaskiner, Ångpannor,
Turbiner.
Kostnadsförslag på begäran.

Boye & Thoresen,
Göteborg.

RODDKLUBB.

Autotypi af V. MICHEL i Paris efter fotografi af J. HYBERG, Nääs.

W. Z.-G.

Liniearbeten.

Den enkla, rena linien är utan tvifvel den vackraste prydnad, som kan gifvas ett typografiskt arbete.

En accidenssättare med smak och litet sinnrikhet, kan af linien åstadkomma de ädlaste ornament eller använda den i förening med infattningar etc. och framställa alltjemt nya sammansättningar, hvarigenom det monotana användandet af stilgjuteriernas infattningsserier undvikes.

Den fria riktningen, ursprungligen härstammande från Amerika, hvilken sedan några år bryter sig igenom och så fördelaktigt afviker från det tyska, regelrätta, stela och för principaler lönlösa arbetssättet, har i messingslinien sitt bästa stöd.

Mången sättare af gamla skolan skakar nog på hufvudet åt »det nya systemet» med de otvunget sammansatta linieramarne, afbrutna här och der af en »tvärslå», en halfcirkel o. d., eller ock ler han i sitt skägg åt de utlöpare, spetsar

och spiraler som, förståndigt placerade, ofta gifva det enklaste lilla arbete ett visst schwungfullt utseende ochförtaga stelheten hos vårt hårda material.

Den största betydelsen har den fria riktningen deri, att den är *arbetsbesparande,* och det är just *linien* som möjliggör detta.

* * *

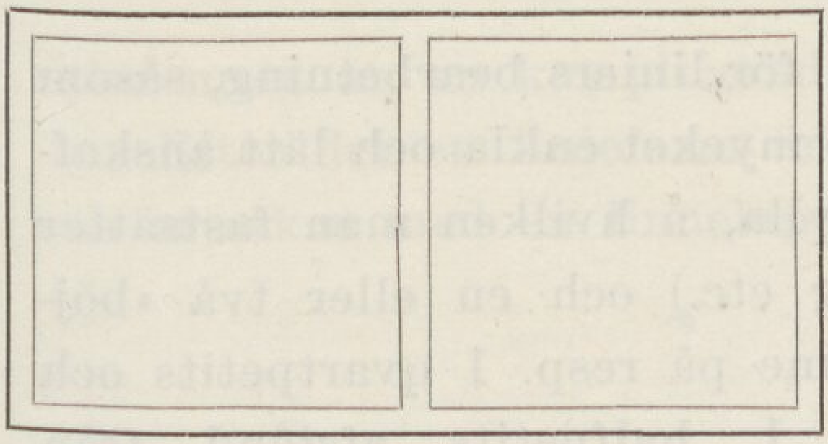
Som bevis på att den »nya skolans» arbetssätt verkligen sparar tid, följa här några enkla prof.

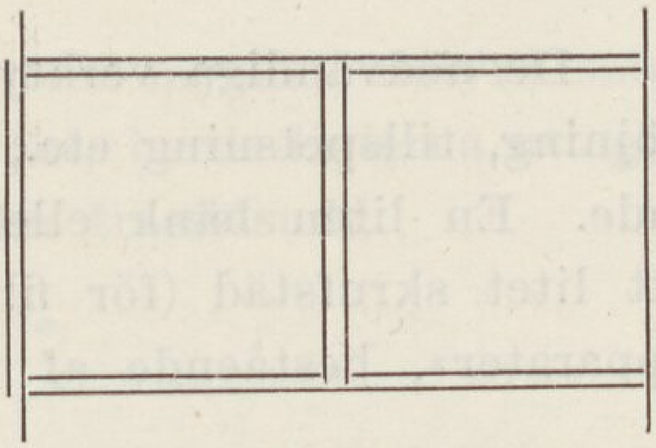
N:o 1 är en ram, uppsatt med gäringar på gamla sättet. Samma resultat, kanske något ledigare, åstadkommes utan de för sättaren och tryckaren tidsödande hörnena, genom att utföra ramen som N:o 2.

Uppsättningen N:o 4 visar också en ram, som är betydligt snabbare utförd än N:o 3.

Då en linie skär en annan (Fig. 5) uppstå gerna »ökar», hvilka såväl sättaren, som tryckaren ha största möda med att dölja. En enklare metod vid dylika sättningar vore att, som fig. 6 visar, till de nedgående linierna taga t. ex. 1/4-petits halffeta linier och låta ökarne blifva fullt synliga, hvilket ju icke är orätt. På tal om ökar, så gäller den gamla regeln att icke som i fig. 7 sätta lika långa linier åt ett håll, utan »förskjuta» dem som i fig. 8. — I fig. 9 visas en ram, sammansatt af linier, infattningar och hörnstycken, hvilken tager ganska mycken tid i sättning och — icke att förglömma — upplappning. Jemför den moderna ramen N:o 10 och man finner, huru mycket arbete som är besparadt. Dessutom tillåter denna ram innehållet att komma bättre till sin rätt, än fallet är med N:o 9.

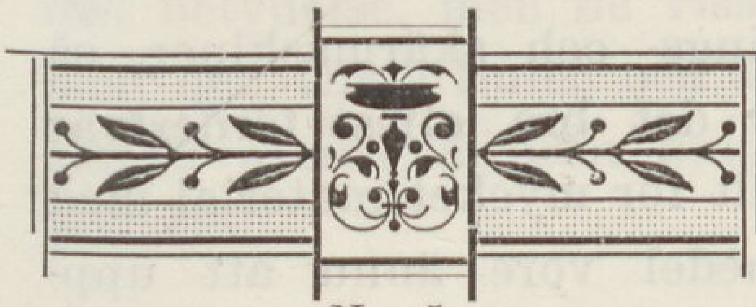
* * *

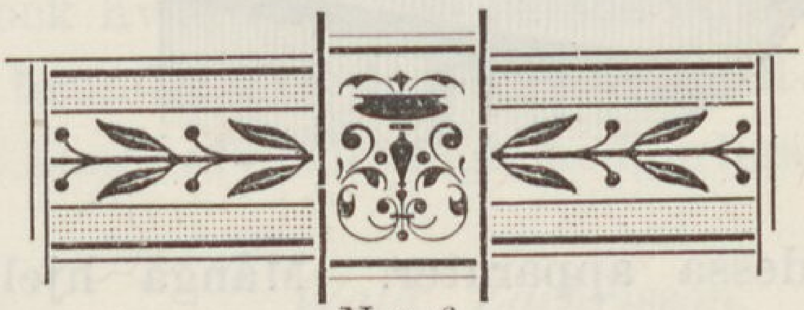

N:o 1.

N:o 2.

N:o 3.

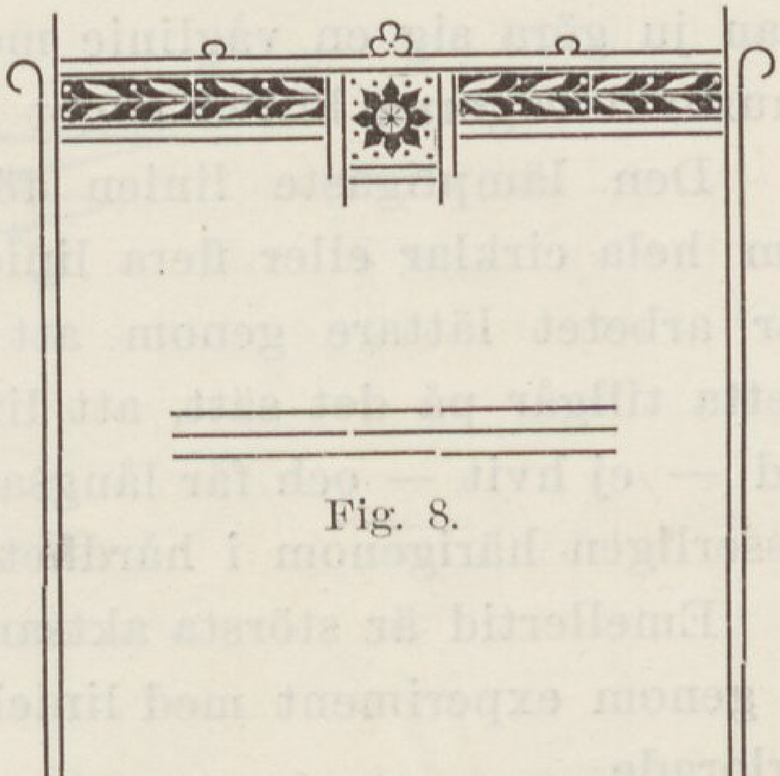

N:o 4.

N:o 5.

N:o 6.

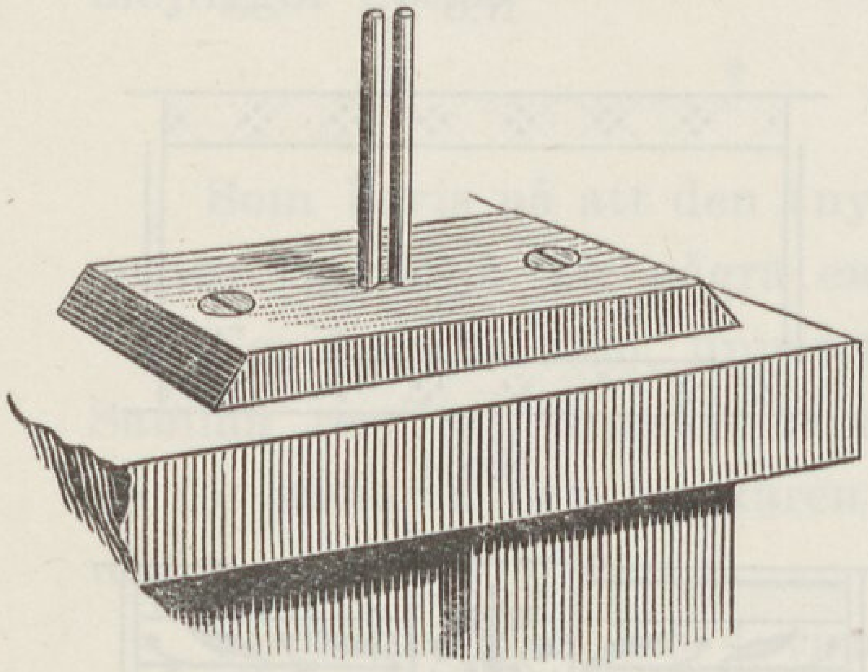

N:o 9.

N:o 10.

De nödvändiga verktygen för liniers bearbetning, såsom böjning, tillspetsning etc., äro mycket enkla och lätt anskaffade. En liten bänk eller hylla, å hvilken man fastsätter ett litet skrufstäd (för filning etc.) och en eller två »böjapparater», bestående af tvenne på resp. 1 qvartpetits och 1 halfpetits afstånd från hvarandra fastsatta järntrådsstycken af en ciceros genomskärning (se vidstående figur), en mindre tång och några filar, så små och fina som möjligt, se der allt hvad som behöfves. Finnes linieböjnings- och skärmaskiner, så är det bra, eljest förderfvas allt för mycket material med dessa apparater. Många hjelpmedel vore ännu att uppräkna, men de flesta äro dock af föga värde; så t. ex. kan man ju göra sig en våglinie medelst skäret i en portnyckel, ehuruväl vågorna blifva något »vågade»!

Den lämpligaste linien för böjning är 1/8-dels-linien. Om hela cirklar eller flera linier skola böjas likformiga, så går arbetet lättare genom att taga härdningen ur linien. Detta tillgår på det sätt, att linien upphettas tills den blir röd — ej hvit — och får långsamt afsvalna. Linien förlorar visserligen härigenom i hårdhet och tar lättare skador.

Emellertid är största aktsamhet om materialet af nöden, ty genom experiment med linieböjning gå mycket penningar förlorade.

Betänk, att ett enkelt och rent uppsatt arbete, i hvilket hufvudsakerna genom ett godt stilval äro framhållna, till-

talar mera än en komplicerad och för mycket utstyrd sats!

Efter det en linieform är tryckt, borde linierna uttagas och aftorkas med en linnelapp eller trasselsudd.

* * *

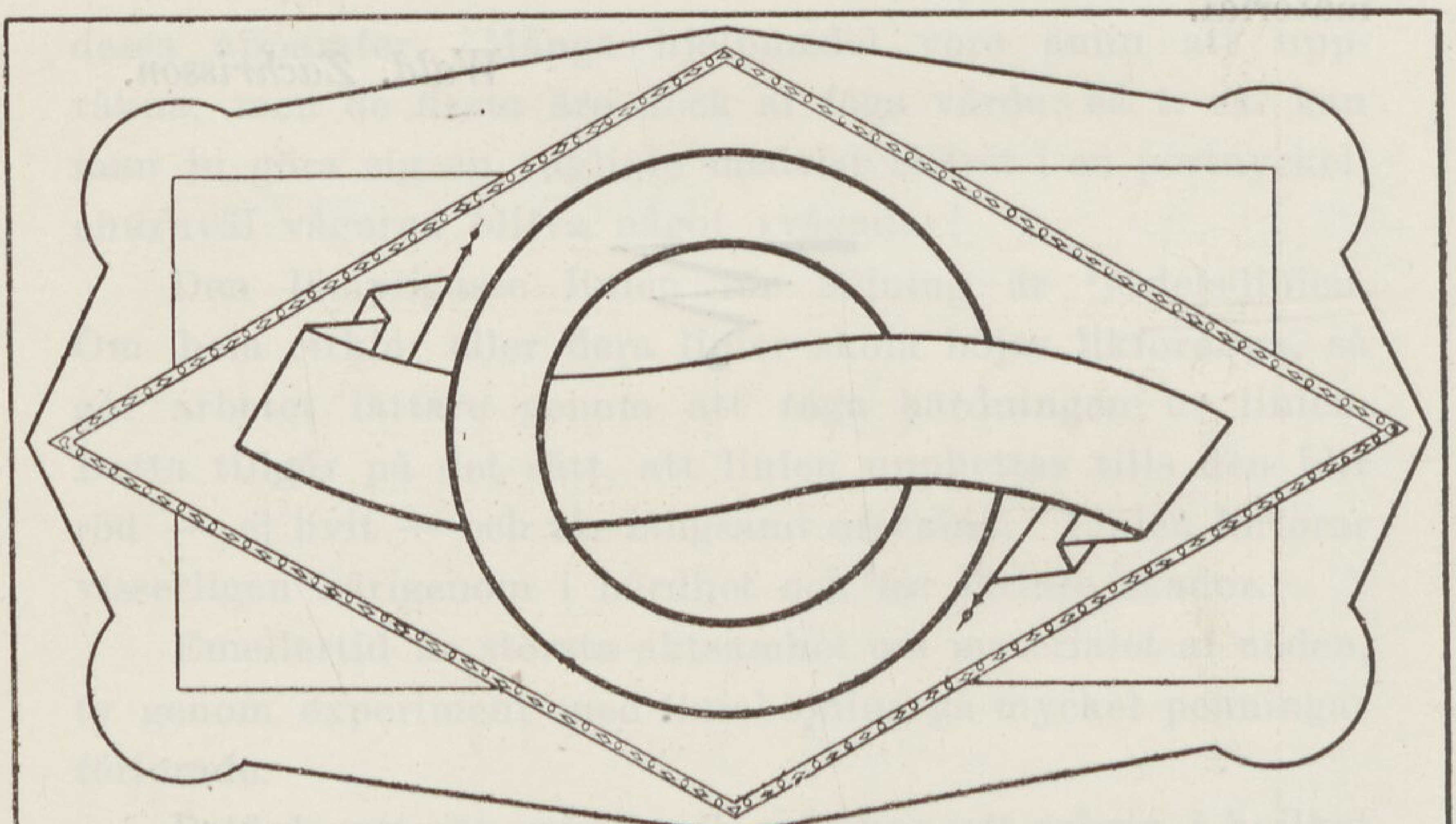
För att visa huru långt man har kommit i konstnärlighet, följa här förminskningar i fototypi af en del liniearbeten, hvilka jag samlat under årens lopp. Dessa arbeten härstamma nästan alla från Amerika, ett land der märkvärdigt nog systematiskt skurna messingslinier äro en nyhet för året.

De flesta af dessa arbeten äro visserligen af föga *praktisk* betydelse, men de visa dock hvad man kan åstadkomma med den enkla linien och äro beundransvärda för den intelligens hvarmed sättaren förstått handhafva sitt föga medgörliga material.

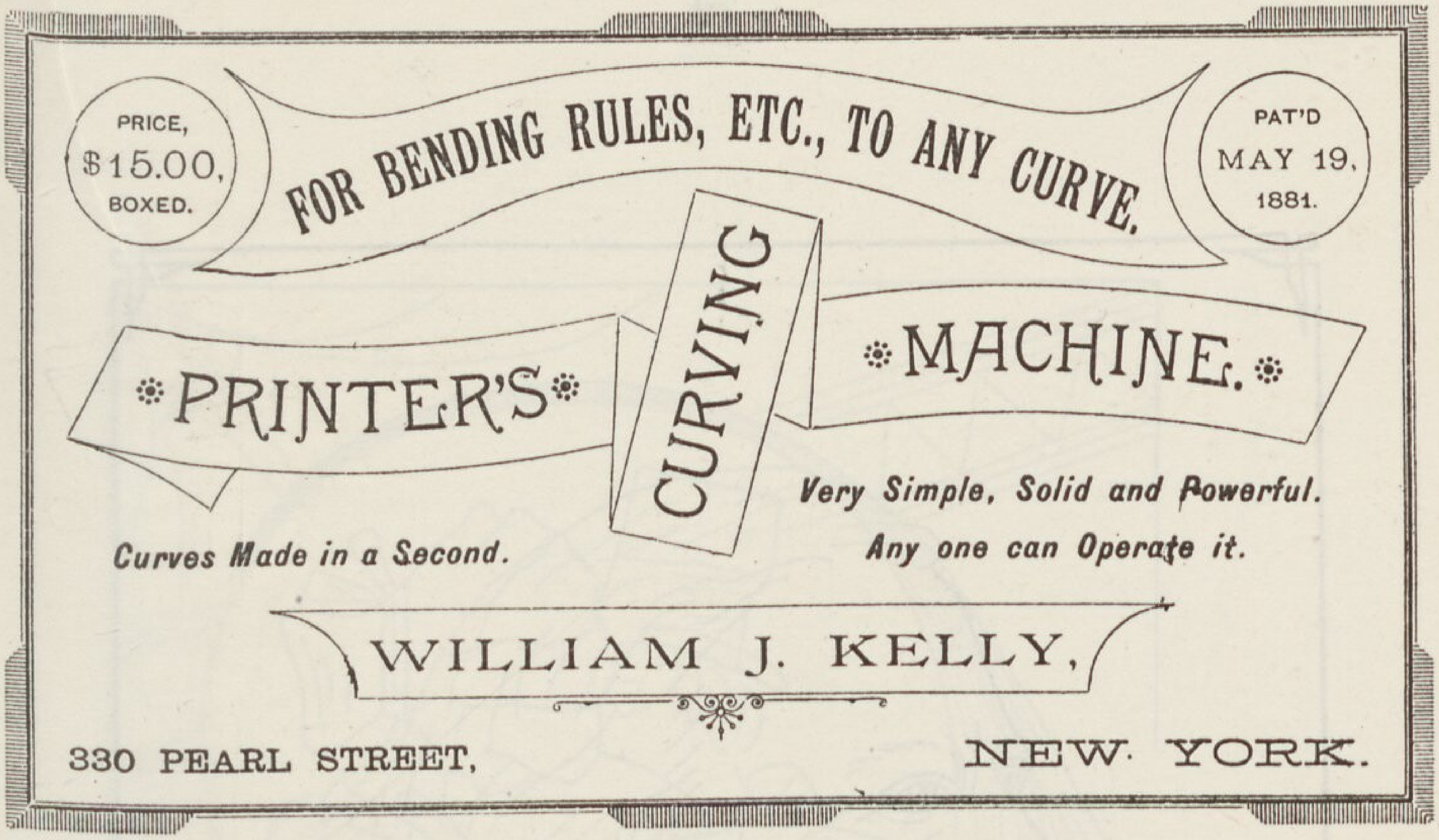
Wald. Zachrisson.

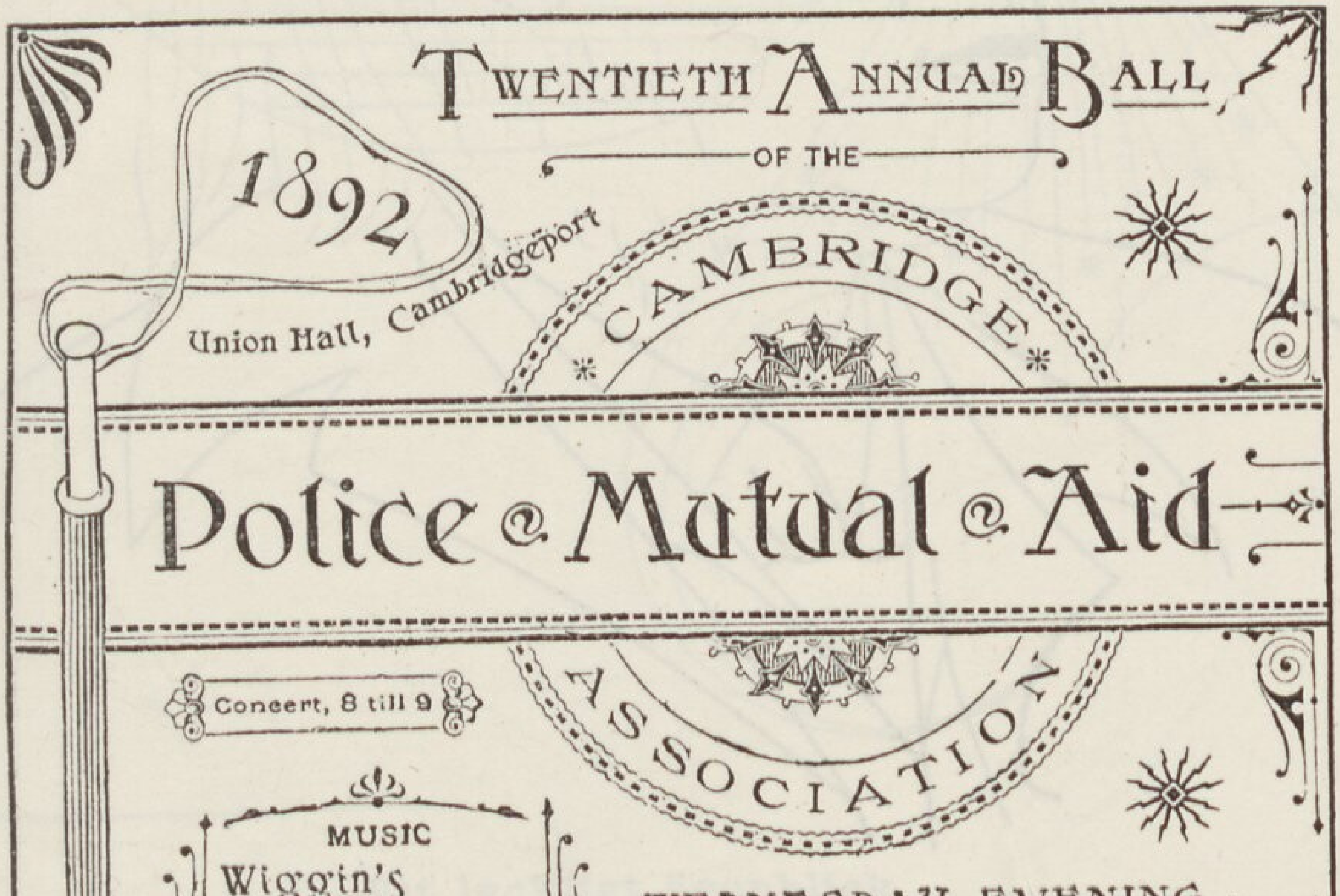
Originalet = 80x225 m.m.

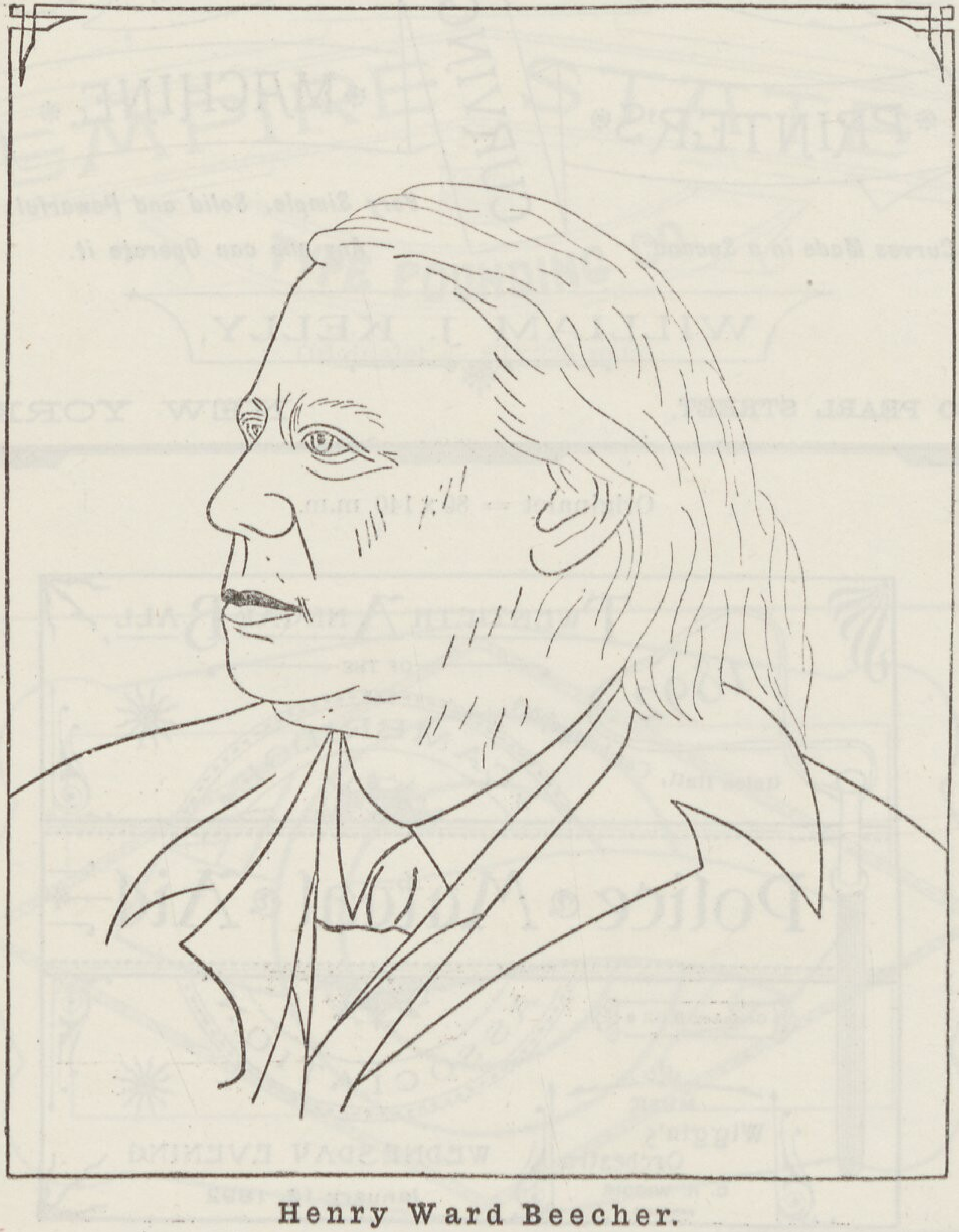
Originalet = 90x150 m.m.

Originalet = 80 x 140 m.m.

Originalet = 80 x 116 m.m.

Henry Ward Beecher.

Originalet = 156 x 193 m.m.

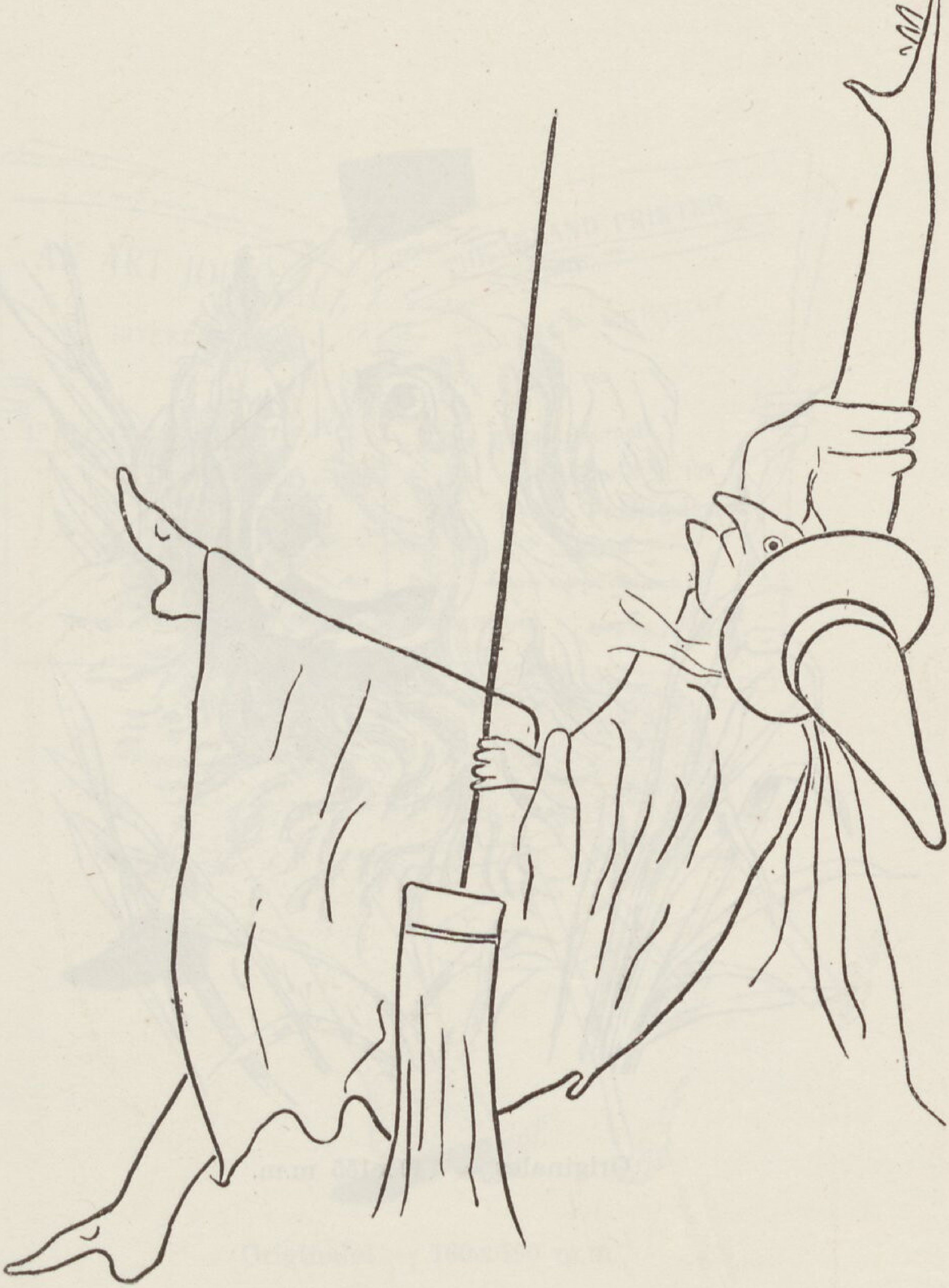
Ett lyckligt ögonblick.

Originalet = 220 x 250 m.m.

På operan.

Originalet = 140 x 215 m.m.

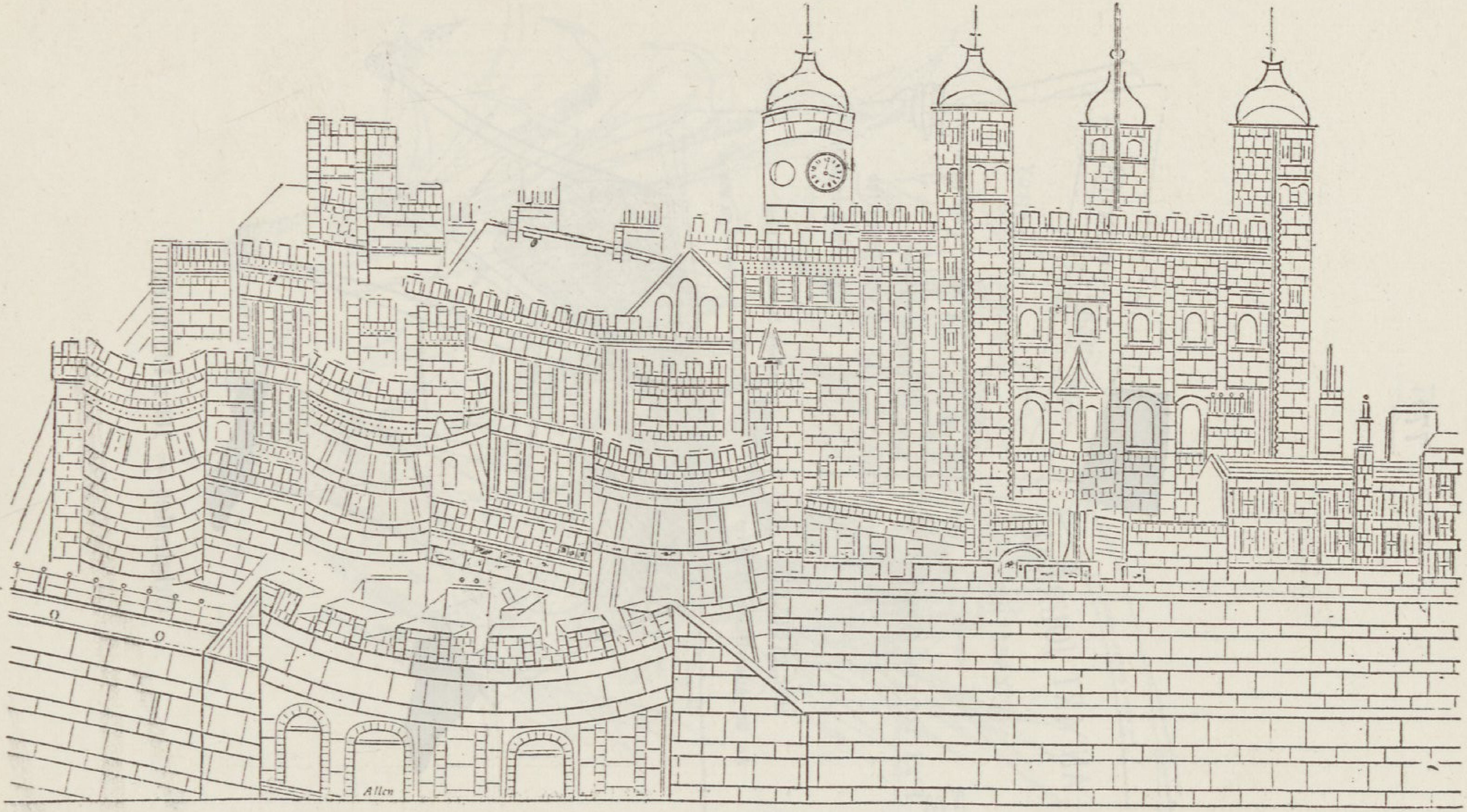
Hexan.
Originalet = 70 x 120 m.m.

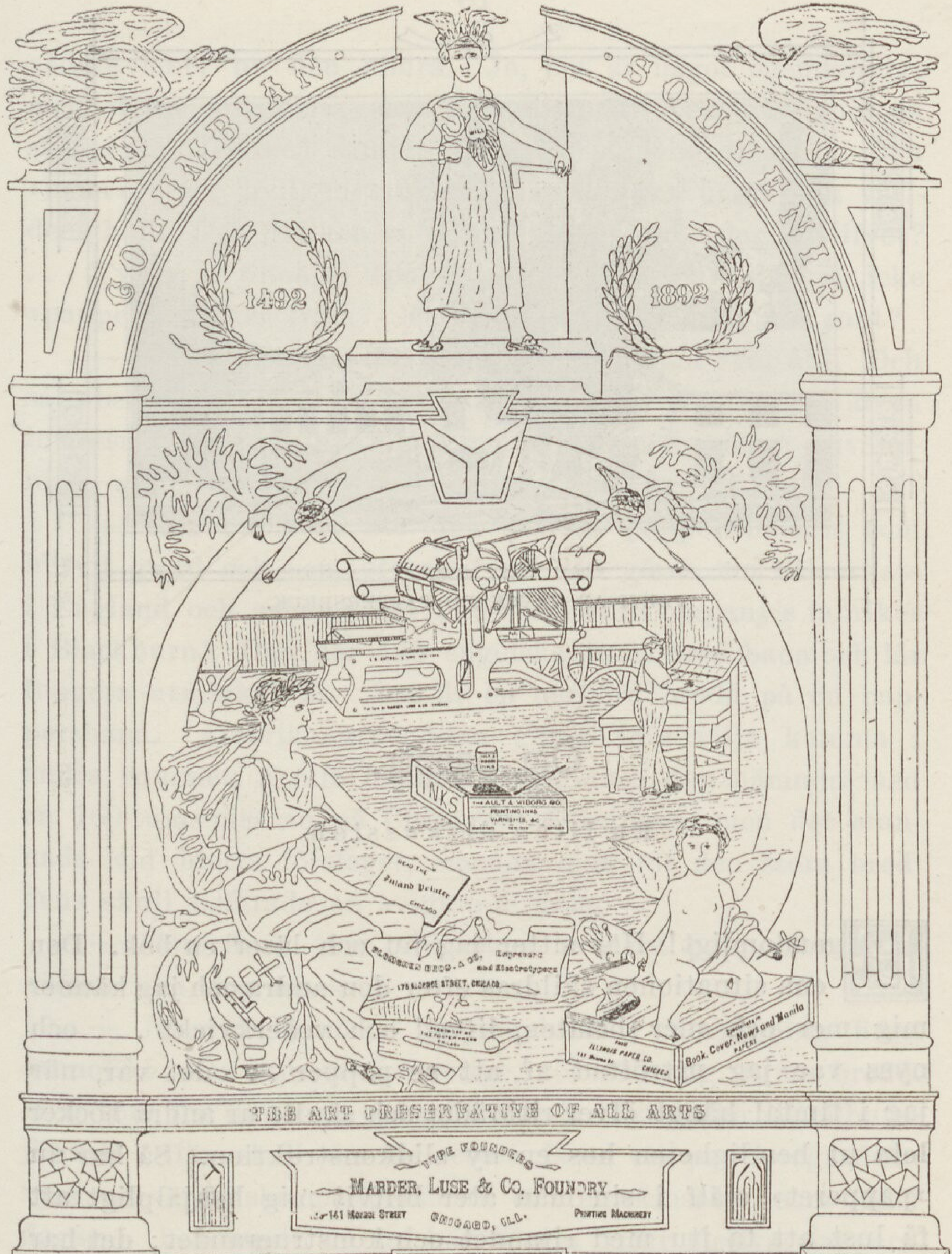
Originalet = 140 x 155 m.m.

Originalet = 160 x 190 m.m.

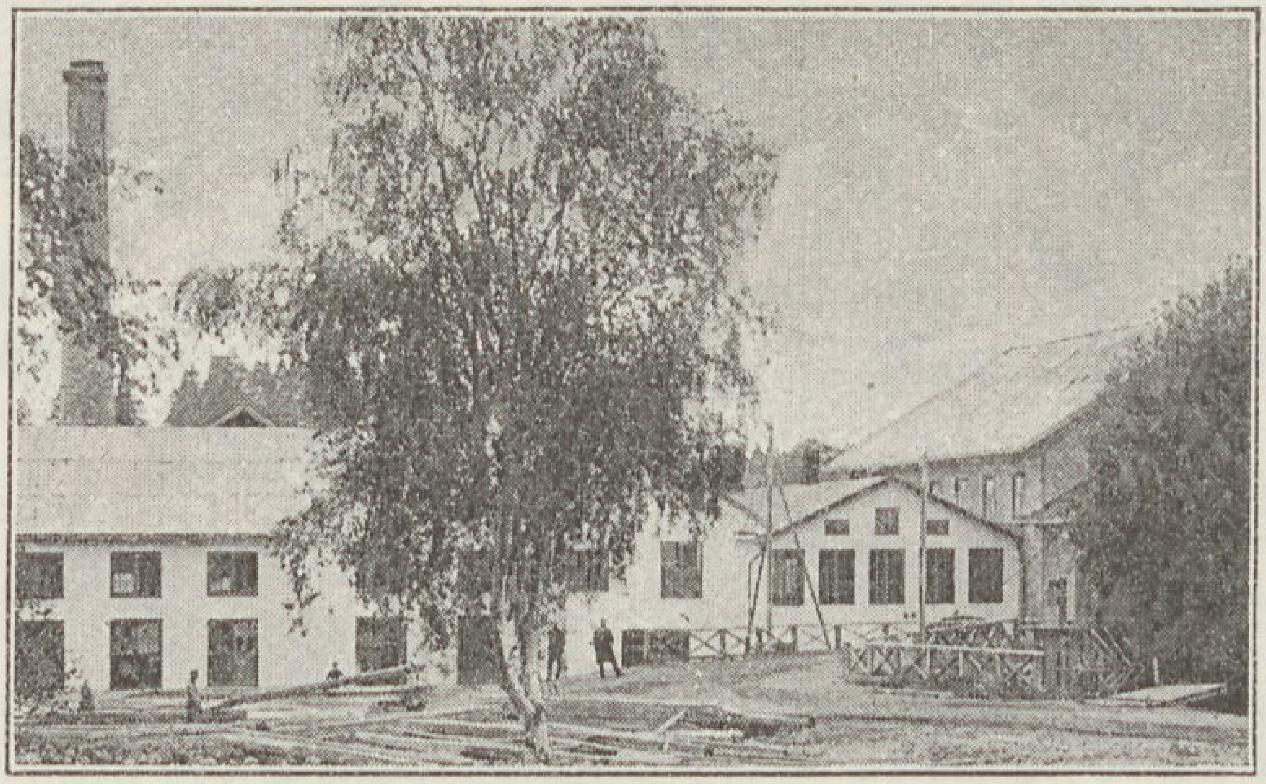

Towern i London.
Originalet = 150 x 265 m.m.

Minne från Chicago-utställningen.

Originalet = 560 x 760 m.m.

PARTI AF GRYCKSBO PAPPERSBRUK.

Om papper.

En liten diskussion.

Egendomligt! Här sitter jag nu och läser en bok. Den ena situationen skildras efter den andra och jag känner mig mer och mer belåten, lifvad och vederkvickt . . . och nyss var jag uttröttad af att se papper . . . det var, när jag i timtal hängt öfver ritbrädet och skulle ur andra böcker leta ut hemligheten hos en ny slidkonstruktion. Så har nu »papperet» själf i sin mån åter blifvit mig behjälpligt att få lust att ta itu med ritandet och konstruerandet; det har så att säga visat mig en annan sida af sitt väsen, rik på andra olikartade möjligheter och när den ena sidan tröttade,

vederkvicker nu den andra. Ja, det är något egendomligt med detta »papper», som i vanliga fall betraktas som en skräpsak. Hvilket samfärdsmedel i andens tjenst . . . en »bana» öfver hvilken tankar och idéer åka ut åt alla världens håll. Och hvilken »nödvändighetsvara» i dagliga lifvet? . . . Ty, hvar finns ej »papper»; hvar rör man sig, där icke »papper» sticker fram? Knappast någonstädes, inte sant?

— Jo . . . papper är minsann något som »går åt». Och så obetydligt i värde i de flestes ögon är det likväl en intressant artikel inte blott genom sin mångsidiga användning, utan ock genom sin historia, vill jag tycka.

— Har du hört att den största pappersmaskin som blifvit gjord och som öfverhufvud kan göras, nu tillverkats i England och arbetar vid The Star Mill Company's fabriker i Blackburn? Den har 145 engelska tums bred bana och lär fungera utmärkt väl. Det är en oerhörd bredd på en pappersbana. Amerikanarne, som gärna inte vilja komma i andra rummet, skulle försöka öfverglänsa den nämnda med en 160-tums-maskin på Chicagoutställningen, men det stannade vid blotta förslaget, emedan man för den stora breddens skull befarade en svigtande gång.

— Men finns inte vid något svenskt pappersbruk en nästan lika stor maskin?

— Jo, vid Holmens pappersbruk i Norrköping finns sannolikt den störste i Sverige, för 115 eng. tums bredd. Men som du finner är det måttet betydligt under Blackburnjättens. Här skall du för resten få se ett par fotografiska vyer af Grycksbo pappersbruk och maskinsalar, som jag i dagarne bekommit. Den här första visar sjelfva pappersmaskinen, (Bild 1.) På denna går papperet ifrån dig bortåt. Närmast (ej synligt å bilden) ligger våtpartiet med den s. k.

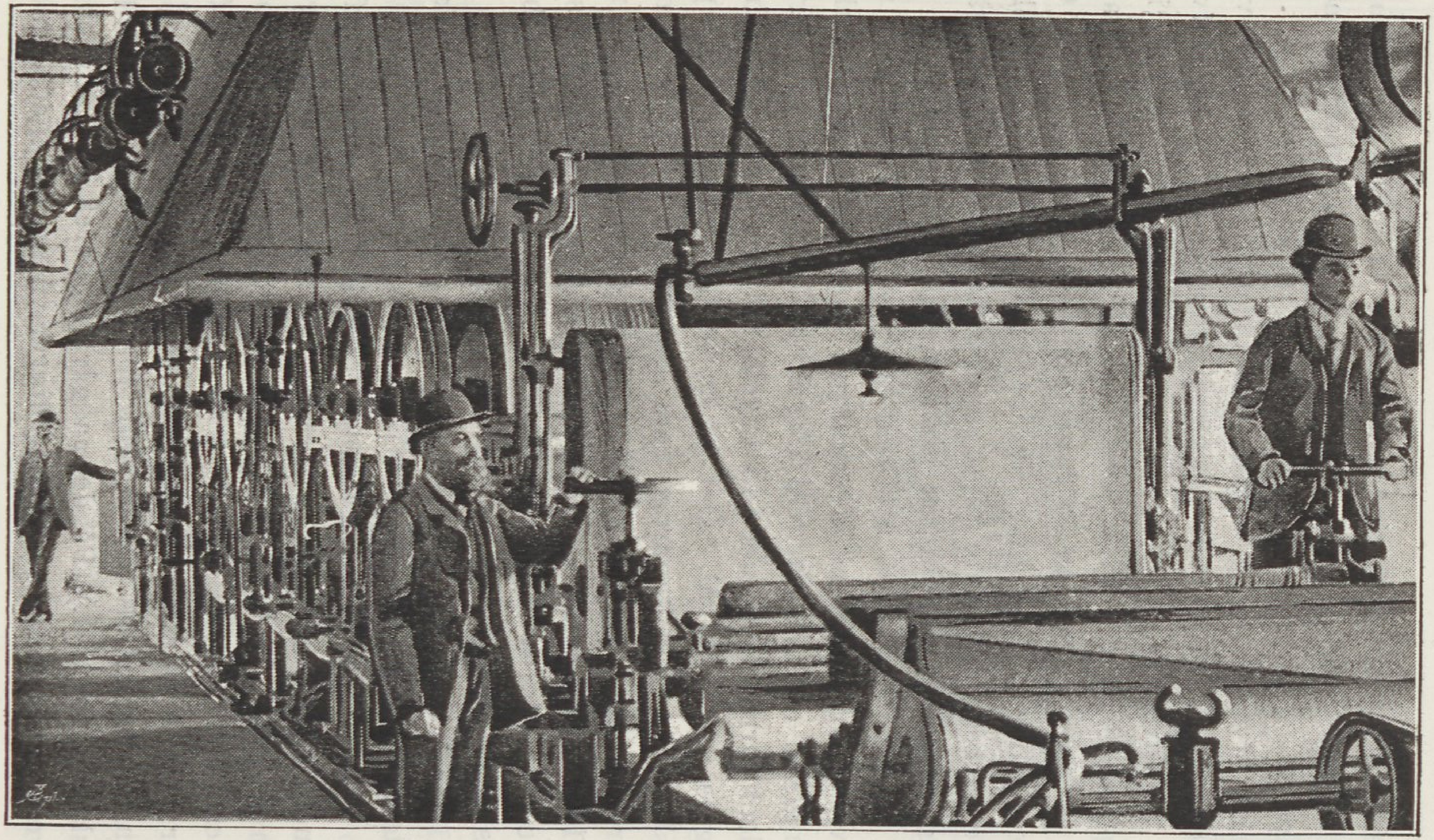

Bild 1. Pappersmaskinens framsida.

viran, en ändlös mässingsduk, på hvilken pappersmassan först utrinner och hvarvid den på sidorna begränsas af fyrkantiga gummiremmar, de s. k. deckelremmarne. Den venstra af dessa synes på rullen längst ned i högra hörnet. Från viran eller formduken, såsom den också kallas, går banan mellan några valsar, som förberedande utpressa det mesta vattnet. Sedan stiger den upp för att öfvergå till torkningspartiet; detta bildas af alla de stora ihåliga och ånguppvärmda järncylindrar, som synas under den stora hufven i taket, hvilken upptager och bortleder vattenångan, som bildas då den våta pappersbanan kommer i beröring med de heta torkcylindrarne. Längst bort upprullas papperet på en haspel. — På den här andra vyen (Bild 2) visas samma maskin från en annan sida med den mängd af remskifvor, som behöfvas för att till de olika maskindelarne öfverföra turbinkraften.

— Vidlyftiga apparater det där, det måste medgifvas. Du nämnde om banans bredd å den där Blackburnmaskinen, men den måste ha kolossala dimensioner i öfrigt, eller hur?

— Vi ska se! Jag har här just numret för den 15 Maj 1893 af »The Papermaker's Monthly Journal», där den finnes närmare beskrifven. Se här till exempel. De tre roterande knutsilarne, som bortskaffa knutar och dylikt ur massan, äro af 24 tums diameter och 7 eng. fots längd. Viran är 40 eng. fot lång och 146 tum bred; bröstrullen 18 tum i diameter. Maskinen har 3 suglådor, alla med ångejectorer. 12 stycken torkcylindrar af 5 eng. fots diameter och 12 fots längd tjenstgöra för banans torkande och för filtarne finnes ytterligare 4 stycken cylindrar af 3 fots diameter. Kallandervalsarne, som efter torkningen glätta papperet äro 4, af resp. 22, 16, 16 och 14 tums diameter, alla massiva och af

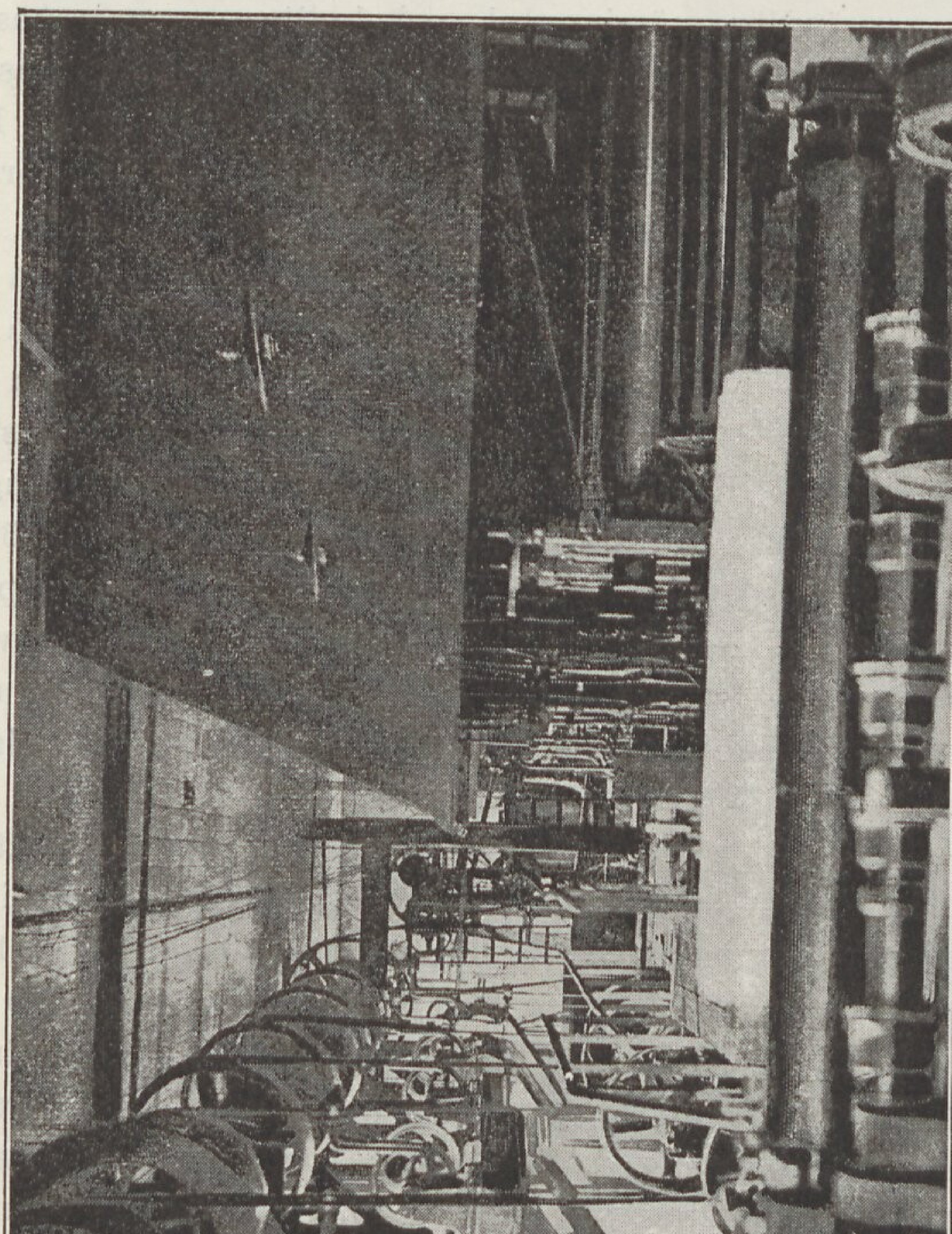

Bild 2. Pappersmaskinens baksida.

kokillgjutet tackjärn. Maskinen är afsedd för tidningspapper. En normalrulle sådant håller i längd 140 eng. tum och 36 tum i diameter. Det är inga småsmulor, som du ser.

— Hvem har tillverkat denna maskin?

— Bentley & Jackson i Bury nära Manchester. Det är i sitt slag en första klass firma, som du kan förstå, och den lär också ha Englands förnämste pappersingeniörer i sin tjenst.

— Hvilken ofantlig noggrannhet kräfves inte af en sådan där maskin med afseende på hastigheterna, för att den bräckliga pappersbanan skall kunna framgå mellan så väldiga järnklumpar utan att sönderslitas.

— Ja, det är i sanning beundransvärdt, lika mycket om man tänker på dem, som konstruerat maskinen, som på dem, som sköta den, under det den arbetar.

— Det är nog ett inte så litet språng från en sådan här modern jätteapparat till de enkla apparater, som användes af de allra förste pappersmakarne. Hvar var det egentligen, man först tillverkade papper?

— Enligt Hoffmanns »Beilage zur Papierzeitung» äro kineserna antagligen de förste, som fabricerat ett filtadt papper, och för hvars tillredning de sedan århundraden tillbaka använda bastet af det s. k. Pappers- eller Mulbärsträdet och några andra växter. Dessa uppdragas till stor del särskildt för detta ändamål samt afskäras vid lämplig tid och förarbetas. I Japan, hvarest papperstillverkningen bedrifves på fullkomligt liknande sätt, låg ända tills för några få år sedan densamma helt och hållet i händerna på landtbefolkningen. Konsten är utbredd öfver hela landet; när bonden inte har något åkerarbete att förrätta, gör han

i ordning sina redskap och går med familj och tjenare till pappersarbetet.

— Det är ungefär som med vår hemslöjd i vissa landsdelar.

— Det är så! . . . Man tar de späda grenarne af växterna, som jag nämnde och utsätter dem först för ånga under cirka sex timmar i ett slags pannor, som ha en med hål genombruten botten ett stycke ofvan den verkliga. Från de sålunda ångkokade grenarne afskalas barken med bastet och torkas i solen tills den blifvit spröd. Genom att tre till fyra dagar få ligga i rent, kallt vatten uppmjukas den sedan åter, så att man kan afskafva den yttre barken. Detta skiljande af barken från bastet är likväl så tidsödande, att en däri erfaren japanes blott kan afskilja och rena ungefär 25 kg. om dagen. Man använder därför mest äldre och barn därtill. Efter denna rening uthänges bastet åter i knippor till torkning och blekning i solen. — Den till den härpå följande kokningen erforderliga luten bereda japaneserna af tobaks- och bohvetestänglar, som de insamla på hösten och förbränna till aska. Ur sådan aska utdrages luten, i det man utbreder askan i rymliga baljor öfver lager af rishalm och behandlar med vatten, som långsamt filtrerar ned i en under varande samlingsbehållare. Det rena, torkade skalet kokas med denna lut tio eller tolf timmar i en järnpanna samt tvättas sedan genom att uthängas tre dagar i en bäck eller å med klart rinnande vatten. I några provinser, där kalk är mycket billig, användes sådan mången gång vid kokningen för tillverkning af sämre papper.

— Blir bastet genom denna kokning i lut fullständigt sönderdeladt i fibrer?

— Nej, den egentliga defibreringen sker sedan det kokade bastet tvättats i rent vatten, därigenom att det »slås» på en skifva af hårdt trä med cirka 1 à 2 meters sidor af fyra, kring densamma sittande karlar, till ett slags pappersmassa. Såsom verktyg betjena de sig af slagor om 1,20 meters längd af hårdt trä, hvilka till 0,3 m. äro afrundade för handtag, men i öfrigt fyrkantiga, 6 x 10 cm. breda. Slagningen sker med lust och gamman. Arbetarne sjunga och skämta och angifva vanligen takten med en passande melodi. Bastmassan samlas tillhopa, vändes och antager alla möjliga gestalter ända tills den är grundligen sönderslagen och defibrerad. Ungefär 40 kg. kunna förarbetas af en man på 10 timmar. De slagna fibrerna blandas i en vanna med så mycket vatten att en lämplig »massa» erhålles. För att utfylla porerna i papperet och för nående af större hvithet erhåller den en tillsats af rismjölmjölk, hvilken inblandas efter filtrering genom fin lärft. Närvaron af rismjöl i japanskt papper iakttages lätt vid en sönderrifning, då ett lätt stoftmoln uppstiger. Men då papperet i Japan aldrig säljes efter vikt, tillsättes rismjölet alls inte för att ernå en ökning i denna.

— Nå, hur behandla de då sedan det där råmaterialet, som erhållits?

— Detta så att säga »heltyget», för att nyttja en motsvarande senare uppkommen term, uppfångas med en sil, gjord af fint spjelkade bambustrimlor, hvilka sammanhållas af siden- eller hamptrådar. En lösbar träram bildar en upphöjd begränsning rundt omkring denna sil, så att den flytande massan kan blifva stående flere centimeter högt däri, under det att arbetaren skakar formen fram och åter. Dervid rinner vattnet af genom silen och fibrerna lagra sig

kors och tvärs i de riktningar, som af formen bestämmes och bilda sålunda den filt, vi kalla papper. De mest brukliga silformarne äro små, dock tillverkas äfven ark om 1,5 x 1,8 meters sidor, hvilka användas till dörrfyllningar, skärmar och dylikt. Formaren lägger de förfärdigade arken ofvanpå hvarandra, blott vid särdeles fina sorter skiljer han dem genom mellanlagd halm men aldrig genom filtar. Sedan en lagom packe erhållits kommer denna i en häfstångspress, hvari den får bli stående några timmar, hvarefter arken åter lösas från hvarandra samt gnidas medelst en borste mot den glatta sidan af en träskifva — vanligen husets lösbara skjutdörrar — och torkas i solen. Ofta strös bronzpulver, guldstoft, färgade jordarter etc. i sällsamma figurer på arken innan de lemna formen, hvarjämte föroreningar aflägsnas medelst en nål. Hela fabrikationen kan mycket väl försiggå i ett måttligt stort boningsrum. Här ha vi en liten efter ett japanskt original skuren bild, som förtydligar de viktigaste momenten. (Bild 3). — I princip tyckes ej mycket vara ändradt från denna japanernas enkla metod till våra dagars pappersfabrikation.

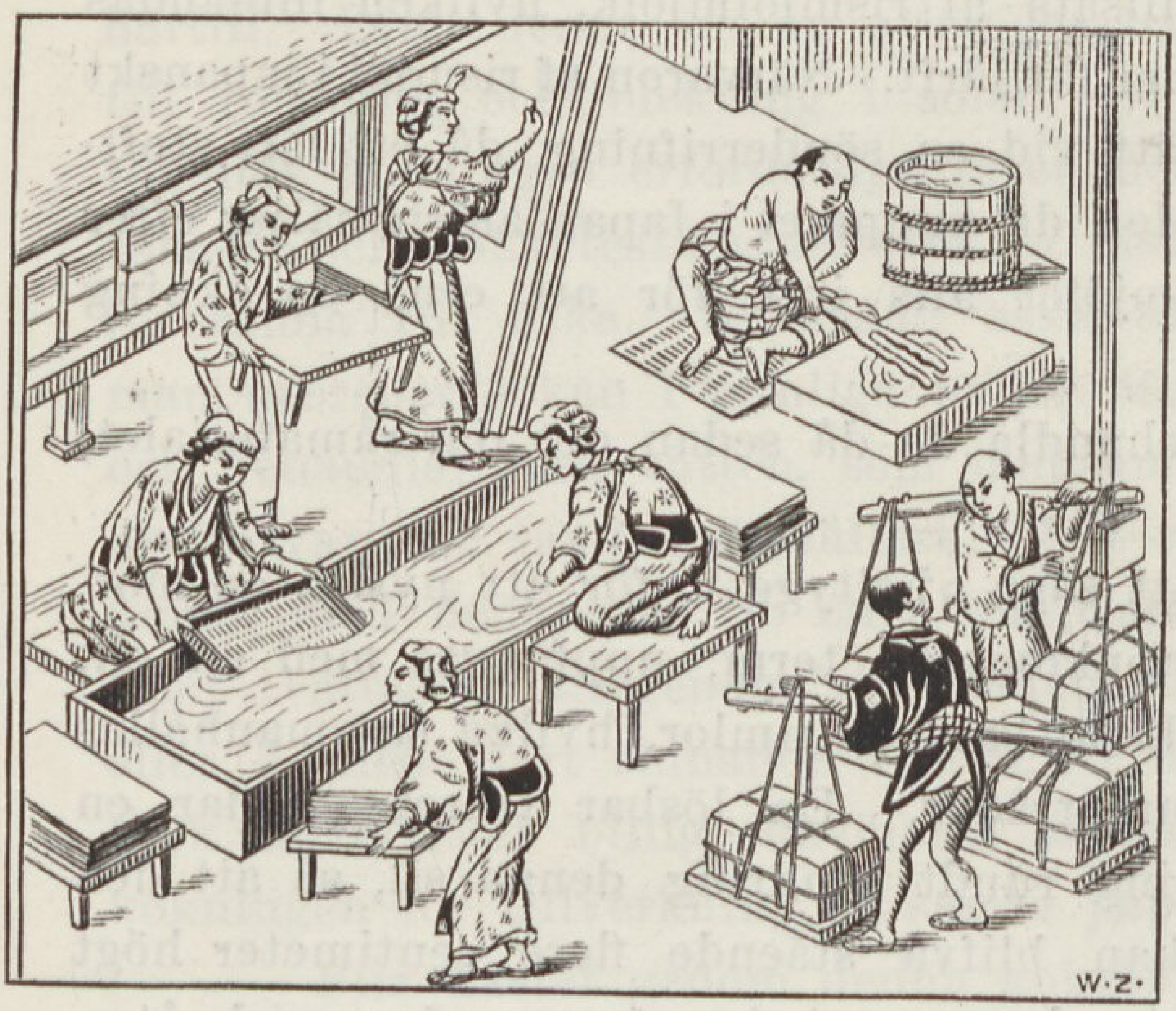

Bild 3. JAPANSK PAPPERSTILLVERKNING.

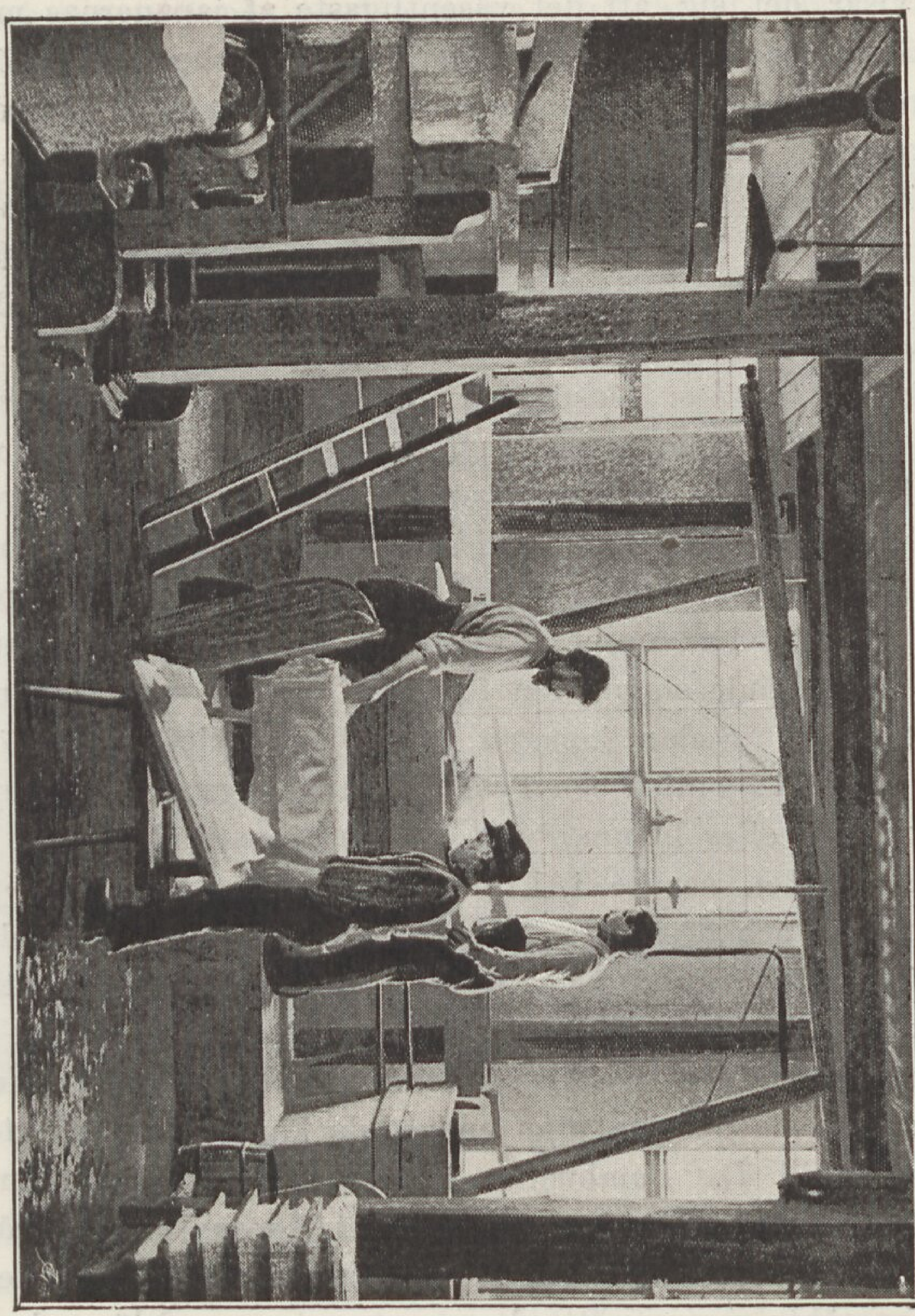

Bild 4. Handbruket.

— Nej! Om man följer denna industrigrens utveckling, så visar det sig, att det väsentligaste af japanernas metod kvarstår. Så t. ex. förfärdigas vid Grycksbo dess berömda filtrerpapper vintertiden nästan på samma sätt, som detta japanernas, hvarjämte allt första klassens sedel-, vexel- och skrifpapper med vattenmärken ännu alltjämt tillverkas på denna väg. Bild 4 är hemtad från handformningssalen, och som du ser påminner den mycket om den japanska, i hvad till attiraljen hörer. Vi förfoga dock öfver mera fulländade apparater för defibrering, pressning och glansning m. m. För glättningen användes t. ex. s. k. Kallandrar med en mängd valsar öfver hvarandra, emellan hvilka papperet föres. Bilden 5 visar Grycksbo glanskallander och Bild 6 pressarne för paketeringen af det färdiga papperet. Naturligtvis har numera först och främst den arbetsamma och tidsödande slagningen för hand ersatts med mekaniska hjälpmedel. Sedan konsten från Japan blef spridd öfver Arabien till Spanien och Tyskland, använder man mekaniska stampverk eller hammarverk, drifne af vattenhjul, till lumpens — den senare i Europa tillkomna råvarans — förarbetning och dessa stampverk undanträngdes i sin ordning i sjuttonde århundradet af de mycket raskare arbetande s. k. »holländarne». Du ser på den här bilden en sal med sådana maskiner, hvilka sönderslita lumpen, dock synes ej de arbetande delarne utan endast de kåpor, som öfvertäcka dem. (Bild 7). Bambusilen i den japanska pappersformen förändrade sig på sin vandring till Europa till en trådsil, och med fortskridande utbildning af den mekaniska teknologien sökte man ersätta denna genom en rundtlöpande eller ändlös metallväf, med andra ord genom en »pappersmaskin». I denna är pappersmakarens silform ersatt genom en ändlös

mässingsduk, som rör sig sakta framåt, under det att pappersmassan utrinner på densamma och hvarvid genast större delen af vattnet afsilas. Från denna mässingsduk föres den derpå framställda pappersbanan på filtar mellan valspar,

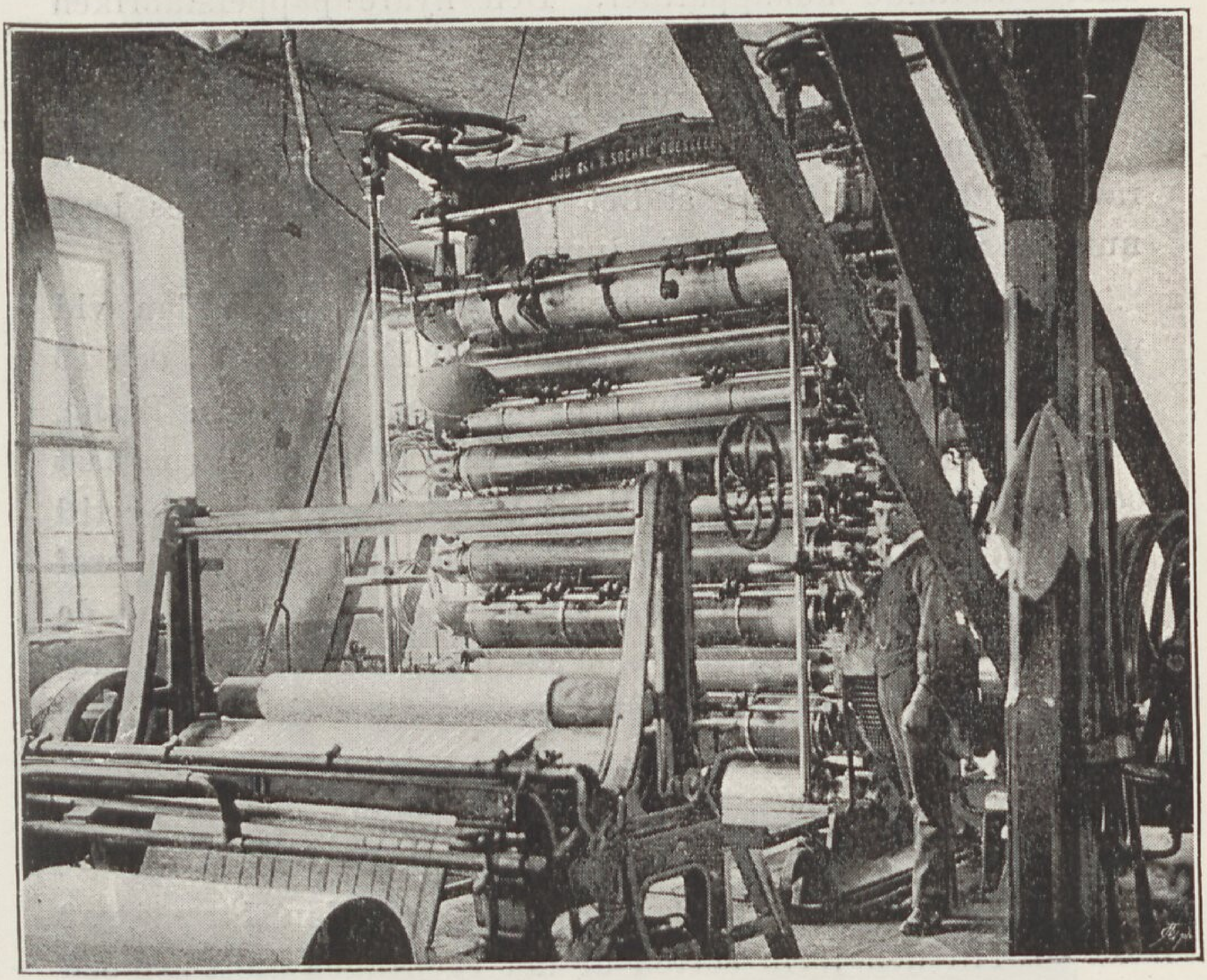

Bild 5. Kallander.

hvilka ytterligare aflägsna vatten derutur och alltså förrätta samma arbete som japanernas häfstångspress. Under det kineser och japaneser torka det bildade ännu fuktiga papperet i solen, och under det man hos oss i tidigare århundraden för samma ändamål upphängde det i torklador liksom tvätt,

löper den ändlösa pappersbanan på pappersmaskinen öfver med ånga upphettade cylindrar. Och under det att råmaterialet i Kina kokades med asklut, behandlar man detsamma i nutida pappersfabriker med kalk- eller sodalut i stående eller roterande kokapparater. Den nyare pappersfabriken ansluter sig således, som jag sade, i sina viktigaste förrättningar nära till det ursprungliga pappersmakeriet.

— En af de saker, som ändrats, tyckes vara själfva råmaterialet, hvilket i stället för österländningarnes bast numera väl förnämligast är lump?

— Alldeles riktigt. Lumpen undanträngde redan vid papperstillverkningens öfverförande till Europa i 12 och 13 århundradet (Klippans pappersbruk, anlagdt af Tycho Brahe, är Sveriges äldsta pappersbruk) de äldre råmaterialierna bast och bomull, hvilken senare bildade ett slags öfvergång till lumpen. Genom sitt billiga pris och de starka fibrer, hvaraf lumpen består, var den också särdeles egnad att ersätta de förra råämnena. Sedermera ha en mängd andra sådana tillkommit och som ingå uti våra dagars papper till större eller mindre del. Framför allt är trämassan i dess olika former, antingen såsom »slipad» eller också såsom s. k. »kemisk massa», af den största betydelse.

— Kan man slipa alla slags trä till sådan där massa?

— Till den förra sorten är det egentligen blott asp och gran, som lämpa sig. Stammarne, som användas, när man vill framställa sådan här slipad trämassa till att börja med, äro cirka 20 cm. i diameter och afsågas först till ett par meters längd. Derefter skalas de för hand eller i maskin för barkens bortskaffande, hvarjemte kvistar utborras. Sedermera afsågas stockarne till ungefär 30 à 40 cm. längd och dessa små kubbar slipas sedan mot en roterande sandsten,

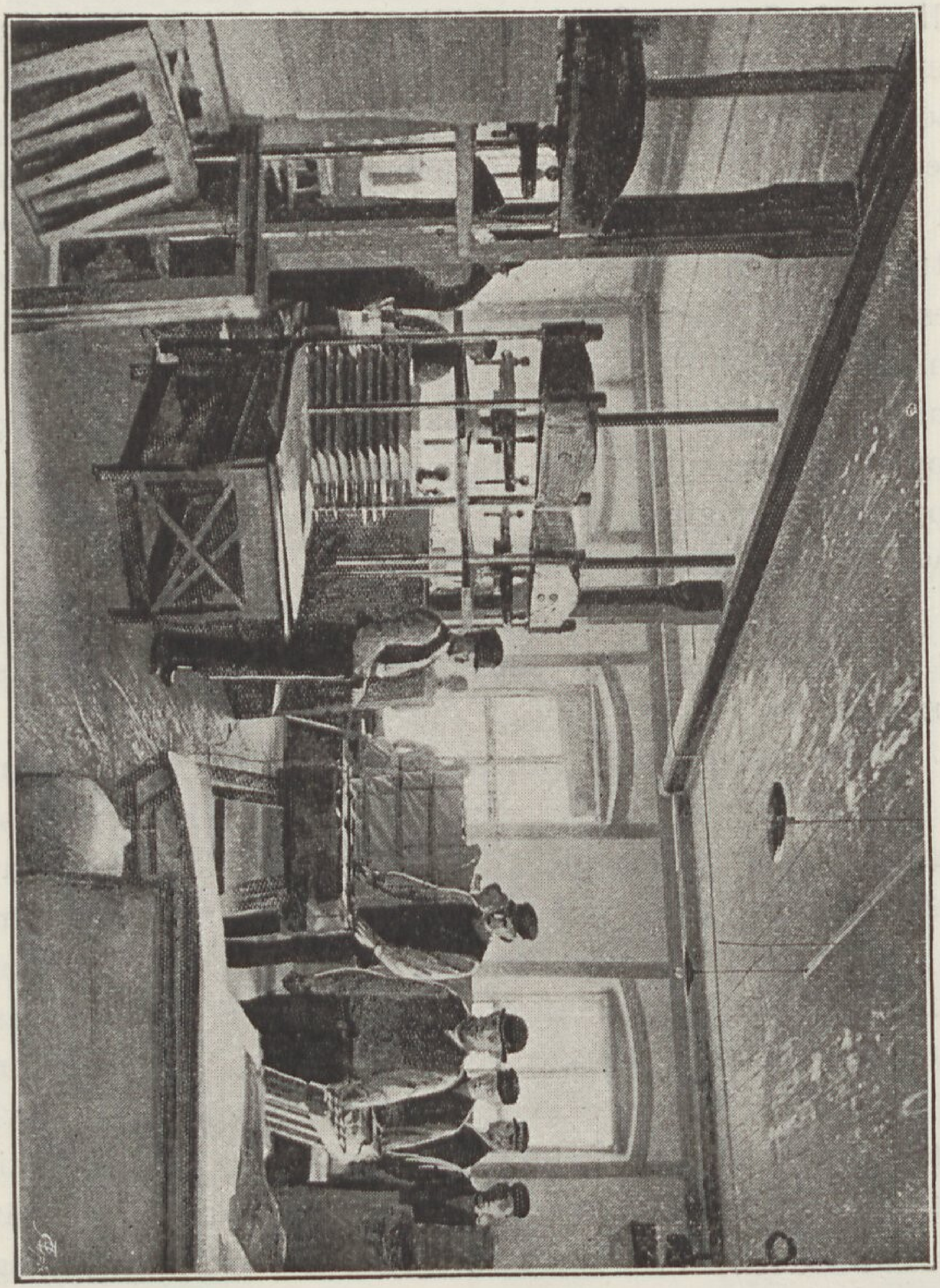

Bild 6. Packsalen.

hvarvid stockens längdriktning ligger paralell med stenens axel. Vanligen pressas träblocken genom skrufinrättning eller dylikt och flere stycken samtidigt, ända till 8, mot samma sten. Under slipningen spolas rikligt med vatten omkring träet och detta vatten upptager och afleder den afslipade fibermassan. Stundom är stenens axel horisontel, detta var det äldsta arrangementet, men ofta är den vertikal, då stenen naturligtvis blir liggande. I detta senare fall anordnas pressarne för träet i en krets rundt stenen. Slipapparaterna benämnas »Defibrörer». Efter en föregående sortering och silning afskiljas fibrerna sedan ur vattnet med särskilda pappmaskiner, som deraf forma en tjockare eller tunnare papp, hvilken efter pressning utgör den handelsform, man gifver åt trämassan.

— Hvilken sort får man anse bäst för tillverkning af ett starkt papper: den »mekaniska» eller den »kemiska» trämassan?

— Den mekaniska trämassan kan inte ensam användas för tillverkning af papper, men den på kemiskt sätt åstadkomna trämassan är alltid betydligt mera långfibrig, hvarjämte fibrerna äro mjuka och böjliga såsom trådar, under det att den slipade massans fibrer äro raka, stela och spröda såsom träflisor i allmänhet. Detta gör, att en tillsats af mekanisk trämassa ganska lätt faller i ögonen, i synnerhet om en större procenthalt sådan ingår såsom t. ex. i vissa slags tidningspapper. Jämväl får papperet af den mekaniska trämassan stor benägenhet att lätt brytas sönder, hvarjämte det mycket snart gulnar i solen. Till följd af dessa egenskaper betraktas den slipade eller mekaniska massan mera som ett »fyllnadsämne» för utspädning af andra mer lång-

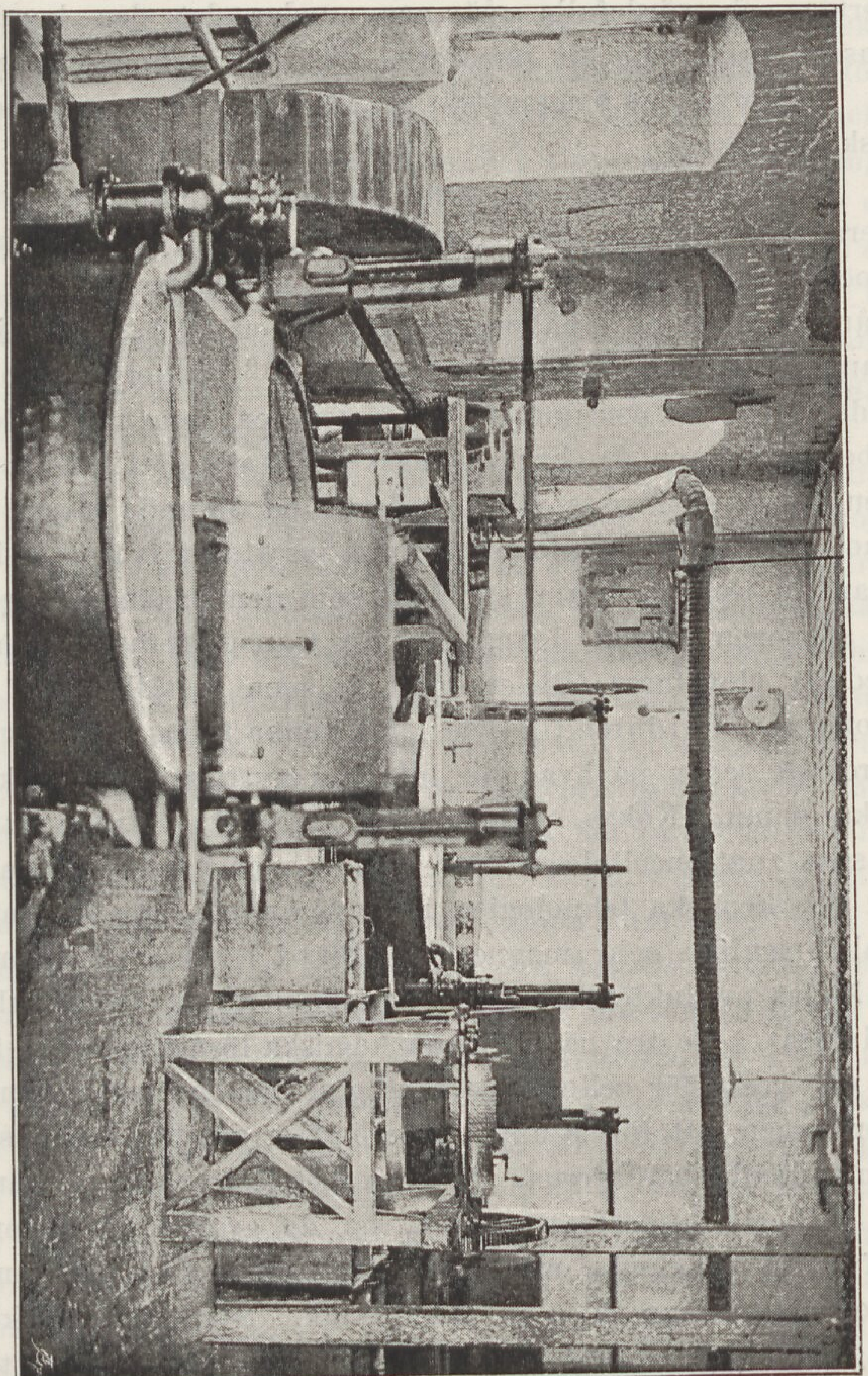

Bild 7. Holländarsal.

fibriga och värdefulla råämnen, under det den kemiska massan anses som ett råmaterial nästan i nivå med lumpen.

— Användas samma träslag till kemisk som till mekanisk trämassa?

— Nej, till kemisk massa användes förnämligast gran, mera sällan tall. I och för kokningen, som är den viktigaste proceduren vid kemisk trämassetillverkning, framställas träspånor sådana de erhållas, om man af en 10 à 20 cm. tjock stam i ett enda snitt och i cirka 45^0 vinkel afskär vid ändan 1 à 1,5 centimeter. De maskiner, som utföra detta arbete, påminna om hackelsemaskiner i sitt sätt att arbeta. Den förut skalade stocken faller i en lutande ränna ned emot de i en roterande plan skifva insatta knifvarne, hvilka hvardera springa fram så långt som den önskade längden af spånorna. Ifrån denna maskin transporteras de senare medelst elevatorer till en högt belägen behållare, så att »kokarne», däri luten tillsättes, lätt kunna fyllas med spånor. Beroende sedan på hvad för lut, som nyttjas, får produkten olika namn. Kokas sålunda med »kaustikt natron» kallas massan »natroncellulosa»; deremot om man har ett par andra till den kemiska teknologien hörande ämnen, som benämnas »calciumsulfit» och »magnesiumsulfit» i lösning uti kokaren så kallas produkten i båda fallen »sulfitmassa» eller »sulfitcellulosa». De tre här nämnda kemiska lösningsmedlen äro de viktigaste för cellulosaberedning och ha den gemensamma egenskapen, att förmå upplösa de hartser och limämnen, som sammanhålla träfibrerna. Efter koket, som sker med ånga vid 6 à 12 atmosferers tryck, ha de grofva träspånorna blifvit så utkokade, att en handfull deraf kan hopkramas såsom en svamp eller en våt näsduk. Närmast efter kokningen följer sedan tvättning genom spolning med vatten,

hvarefter massan antingen öfverföres på en torkmaskin, snarlik en pappersmaskin, hvarvid den framkommer i form af cirka $^{1}/_{3}$ cm. tjock papp, som skäres i fyrkanter och packas för afsalu, eller, der den på stället förbrukas, öfverbringas till »holländare» för »valsning» (= malning) till en jämn och likformig konsistens under tillsats af de fyllnads-, färg- och limämnen, som kräfvas för de olika papperssorterna. För de finare papperssorterna behöfver dock massan dessförinnan undergå en blekningsprocess med klorkalk, hvilket försiggår i s. k. Blekholländare.

— Men det talas om »halmmassa» ock, vill jag minnas?

— Också ett viktigt och rätt mycket användt surrogat för lump. Den framställes på nästan samma sätt som natroncellulosa. Först sönderskäres halmen på en hackelsemaskin, derefter ångkokas det skurna med kaustikt natron i lösning och vid cirka 6 atmosferers tryck. Efter kokningen frånsilas luten, hvilken här liksom vid cellulosatillverkningen tillvaratages för att afdunstas i och för återvinning af natron. Man återfår inom parentes sagdt 80 % af det använda lösningsmedlet på detta sätt. Sedan det kokade blifvit tvättadt kommer det till en kvarn af samma inrättning som en mjölkvarn. I denna sönderdelas den kokade halmen, ytterligare uppslammad i vatten, hvarefter massan är färdig för blekning, eller, om denna ej företages på stället, så formas en tjock papp, hvarur vattnet aflägsnas i hydrauliska pressar. En sådan pressning lemnar likvisst 50 à 60 % vatten kvar uti pappen, men det betyder intet, då den alltid är afsedd att upplösas i annan lump- eller cellulosamassa. Ännu några fler råmaterialier för erhållande af fibermassa användas. Särskildt på de senare åren ha flere slags gräs kommit i bruk, så t. ex. Espartogräset (Alfa), Kinagräset, Jute, Ma-

nillahampa, Nyzeländskt lin m. fl., hvilka alla tjenstgöra som surrogater för lumpen.

— Du nämnde att tillsatsen af mekanisk massa gör papperet sprödt och kommer det att snart gulna, inte så? Jag har ock verkligen sett böcker, värda ett bättre öde, rent af förstöras af sig själfva och falla sönder. Antagligen har väl då papperet haft för hög halt af slipad trämassa.

— Helt visst. Den som därför vill ha ett godt, varaktigt papper, bör försäkra sig mot sådana eventualiteter genom att låta profva kvalitén. Är det endast fråga om att se till, om slipad trämassa ingår i papperet, kan man helt enkelt begagna sig af en särskild vätska, som, struken på papperet, genom framkallad färgförändring ger utslag i saken. Flera sådana vätskor brukas, såsom saltsyrad naphtylamin eller svafvelsyrad anilin. En af de bättre får man, om man löser 2 gram Phloroglucin, en gulaktig pulverformig substans, i 25 kub.-cm. alkohol och tillsätter lösningen cirka 5 kub.-cm. koncentrerad saltsyra. Finnes slipad trämassa i ett papper, så färgas det af denna lösning praktfullt karminrödt, dock bör färgförändringen inträda så småningom, i mån eftersom lösningen tränger igenom och ej med ens i full styrka, ty den nämnda röda färgen kan äfven uppkomma däraf att fabrikatet är färgadt med ett stoft, som kallas metanylgult, och hvilket i beröring med en syra får samma färg, men som då *genast* framträder mycket intensiv; någon vana fordras därför vid denna undersökning. Som sagdt finnas flere sätt att taga reda på det där, men vill man ha besked på hvad ett papper duger till i öfrigt, så har man ju tillgång till de numera å flera håll upprättade anstalterna för olika fabrikaters profning. I Berlin finnes en dylik anstalt vid Charlottenburg, där en betydande del af Tysklands pappers-

produktion kontrolleras. Äfven i Göteborg ha vi en sådan anstalt, där såväl tillverkare som konsumenter af papper kunna få detsamma efter viss taxa undersökt och profvadt i hvarje afseende. Den mikroskopiska undersökningen spelar vid profvandet ganska stor rol. En af de viktigaste mätningarne är bestämning af den s. k. längden för afslitning af egen vigt (Reisslänge), d. v. s. den längd en remsa af papperet har, då densamma af sin egen tyngd brister, om den får fritt nedhänga och i sammanhang härmed iakttagandet af den fjädring eller töjning, som strimlan tål intill bristning på en viss normallängd. Man har uppsatt följande skala för jämförelser i detta afseende:

Under 2000 mtr	brottl.	o.	1,5 %	förlängn.	är	Dåligt
vid 2000—2500 mtr	»	»	2,0 »	»	»	Medelmåttigt
» 2500—3000 »	»	»	2,5 »	»	»	Tämligen godt
» 3000—4000 »	»	»	3,0 »	»	»	Godt
» 4000—5000 »	»	»	4,0 »	»	»	Mycket godt
» 5000—6000 »	»	»	4,5 »	»	»	Utmärkt godt.

Själfva bestämningen går till så, att en »normalstrimla» af 15 mm. bredd inspännes i en liten maskin, som mekaniskt och sakta afsträcker densamma, hvarvid en visare anger sträckkraften och en annan töjningen i %. När remsan brister stanna visarne och man har endast att afläsa resultatet. Medeltal tages af 5 längs och 5 tvärs öfver pappersbanan tagne strimlor, hvarefter sträckkraften genom vägning af en viss längd af pappersstrimlan omräknas till det antal meter, som behöfts af remsan själf för att afslitningen skulle skett, om den fått hänga nedåt. Skulle det för resten intressera dig att taga närmare kännedom om förfarandet vid sådan pappersprofning, så vill jag hänvisa till en liten tysk afhandling: »Papier-Prüfung», utgifven af Wilh. Herz-

berg på Julius Springers förlag. Och eftersom vi talat om papper, så skall jag här visa en liten »Probencollection» från Grycksbo pappersbruk, för öfrigt så berömdt för sitt filtrerpapper. Du ser här papper af olika material med vederbörlig påskrift å hvart och ett, för att du skall slippa stå alltför mycket undrande och spörjande. Ty att säga hvaraf ett papper är gjordt, är för en oinvigd sannerligen ej alltid så lätt.

B. H. Wallin.

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

TRYCK 1 E. F.

BLEKT LINNE och BOMULL

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

TRYCK 2.

OBLEKT LINNE och BOMULL

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

TRYCK L.

LUMP och CHEMISKA MASSOR

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

TRYCK C.

CHEMISK TRÄMASSA (SULFIT)

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

TRYCK E.

CHEMISK TRÄMASSA (SULFIT)

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

BOK N:o 1.

LUMP och CHEMISK TRÄMASSA

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

SKRIF N:o 2.

LUMP och CHEMISK MASSA

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

SKRIF C.

CHEMISK MASSA

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

VICTORIA POST.

CHEMISK MASSA

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

CONCEPT N:o 1.

CHEMISK och MEKANISK MASSA

PROF från GRYCKSBO PAPPERSBRUK

Tillhör artikeln "OM PAPPER."

FILTRER N:o 0.

FINASTE LINNE och BOMULL

Askhalt 0.075 %.

SOMMAR.

Autotypi af MEISENBACH RIFFARTH & Co., BERLIN, MÜNCHEN.

W. Z.-G.

Tryckt å Perfectionspapper från E. C. Gjestvang, Stockholm & Christiania.

HÖST.

Autotypi af Meisenbach Riffarth & Co., Berlin, München.

W. Z.-G.

Förteckning

öfver bok- och stentryckerier i Sverige,

som äro i verksamhet uti September 1893 enligt derom hos vederbörande gjorda anmälningar.

Alingsås

William Michelsen

Arboga

Östgren & Andersson

Askersund

C. J. Andersson (acc.-tr.)
Anders Emil Andersson
S. Lund acc.-tr.

Borgholm

J. E. Melander

Borås

Björk & Österberg (acc.-tr.)
J. F. Björsell (acc.-tr.)
Anders Brander (Boråspostens tr.)
J. F. Johansson (acc.-tr.)
Rydinska boktryckeriet

Cimbrishamn

Johan August Jeppsson

Eksjö

Eksjö Tryckeri-Aktie-Bolag
K. Petersson (acc.-tr.)

Engelholm

Engelholms Tidnings tryckeri
J. P. Killberg (accidenstr.)
Norra Skånes tryckeri
V. Dervinger

Enköping

P. J. Edholm
Enköpings-Postens tryckeri
Fr. Mollstadius, acc.-tr.

Eskilstuna

Eskilstuna-Kurirens tryckeri
Eskilstuna-Postens tryckeri
J. O. Öberg & Sons bok- & stentryckeri
Eskil Hellman

Falkenberg

N. Larson (Salomonssonska tr.)

Falköping

Aug. Johansson

Falun

Dalarnes Allehandas tryckeri
Falu Nya Boktryckeri-Bolag

Filipstad

J. V. Floréns enka
Filipstads boktryckeri-aktiebolag
Bronellska Bokh. acc.-tr.

Gefle

Ahlström & Cederberg
Allm. Tidningskontoret (acc.-tr.)
Gefle-Postens tryckeri
Otto Serranders tryckeri
Aug. Olssons accidenstryckeri
O. Östlins accidenstryckeri

Grenna

Grenna boktryckeri
M. Gustafsson

Göteborg

Johan Albin Antonssons tryckeri
H. L. Bolinder
D. F. Bonniers Boktryckeriaktieb.
J. A. Dalén
Hulda Josefina Ekstrand
Victor Fischer
Förpostens Aktiebolags tryckeri
Grube & Co.
N. J. Gumperts Pappershandels accidenstryckeri
Göteborgs Aftonblads Aktiebol. tr.
Göteborgs Handelstidnings Aktieb.
Göteborgs Lithografiska Aktiebol.
Göteborgs-Postens Aktiebolags tr.
Göteborgs Weckoblads Aktiebolag.
Carl Reinhold Holmqvist
Johan Ulrik Isaksson
Johan Nikolaus Lindberg
A. Lindgren & Söner
Olof Lindstrand
Litografiska Anstalten Runan
Joh. Edv. Lundberg (accidenstr.)
Johan Lundén (accidenstryckeri)
Meyer & Köster
Nordmark & Co. (acc.-tr.)
Alb. Olson
Joh. Olsson
Sven Petrés tryckeri
Wald. Zachrissons boktryckeri

Halmstad

Bokhandlaren Victor Ahlberg
J. A. Svensson
Erik Johanssons tryckeri
J. B. Meijel

Haparanda

Haparanda Boktryckeri-Aktiebolag

Hedemora

A. F. Lidmans boktryckeri
Erik Nylén

Helsingborg

F. T. Borg
Sofie Gummeson (accidenstr.)
Helsingborgs Litografiska Anstalt
N. Jönsson
Otto Killbergs accidenstryckeri
Axel Lundberg
Schmidts Boktryckeri-Aktiebolag
Tidningsbolaget Skåne-Hallands tr.
Tryckeri-Aktiebolag. Helsingborgs Dagblad
Natanaël Östrand (accidenstr.)

Hernösand

Hernösands Boktryckeri-Aktiebol.
Hernösands-Posten Tryckeribol. tr.
Vesternorrlands Tryckeri-aktieb.

Hjo
Per Nilsson Sandberg

Hudiksvall
Boktryckeriaktiebolaget Hudiksvalls Allehanda
Hudiksvalls Boktryckeri-Aktiebol.

Jönköping
H. Halls Boktryckeri-Aktiebolag
Jönköpings Litografiska Aktiebol.
Lundgrens enkas tryckeri
Aug. Rendahl
August Richard (accidenstryckeri)
Gottfrid Westling (acc.-tr.)
J. Jahns Boktryckeri

Kalmar
Hjalmar Appeltofft (acc.-tr.)
Karl Elfversson (acc.-tr.)
Bokbind. Karl Kullzen (acc.-tr.)
C. J. E. Janssons Litografiska Atelier och Ångstentryckeri
Tidn. Kalmars Aktiebolagstryckeri
A. Petersson & Son

Karlshamn
E. G. Johanssons boktryckeri
Nya Tryckeribolaget

Karlskrona
Amiralitets- o. Stads-boktryckeriet
Fr. Apelqvist (accidenstryckeri)
Länsboktryckeriet
Nya Boktryckeriet

Karlstad
Forssells Boktryckeri
Carl Kjellin & Co.

Kongsbacka
Johan Zachrisson

Kristianstad
Kristianstads Boktryckeri-Aktieb.
Kristianstads-Bladets (»Ljunggren & Larssons») tryckeri
Kristianstads Nya Accidenstr.

Kristinehamn
A. F. Broström
J. L. Grundel's boktryckeri
Sergeanten Anders Ekman (acc.-tr.)
Carl E. Hygrell (acc.-tr.)
K. L. Svensson (acc.-tr.)

Köping
Köpings-Postens Aktiebolags tr.
J. F. Säfberg
Tidningsbolaget Wästmanland (Bärgslagsbladets tr.)

Laholm
Laholms Nya Tidnings tryckeri

Landskrona
Landskrona Typografiska Anstalt
J. L. Törnqvists bokh. (acc.-tr.)
Utkikens boktryckeri
H. F. Österberg & Son

Lidköping
Tidningsaktiebolaget Vestgöta-Postens tryckeri

Lindesberg
Johan Högborg
Oriel Blomberg (accidenstryckeri)
Knut Severins tryckeri
Bergslagspostens Tidn. tr.

Linköping
Aktiebolaget Östgöta Correspondentens boktryckeri

Anna Höglander (acc.-tr.)
Isidor Kjellberg
Linköpings Litografiska Aktiebol.
Mathilda Nicolaisen (acc.-tr.)
Östergötlands Dagblads tryckeri

Luleå

F. Dürango
Hallman & Helins boktryckeri
Luleå Boktryckeri-Aktiebolag

Lund

Berlingska Boktryckeri- och Stil-gjuteri-Aktiebolaget
Christian Bülow
Håkan Ohlsson
Malmströms Boktryckeri
W. Willners (f. d. Rahms) boktr.
Otto Grahn (acc.-tr.)

Malmö

C. A. Andersson & Co.
»Arbetets» tryckeribolag (N. Persson & Co.)
C. M. Bååths boktryckeri
B. Cronholms Litogr. etablissem.
V. Eckerströms Accidenstryckeri
M. Falkmans bokhandels acc.-tr.
Förlags-Aktiebolagets tryckeri
Th. Knutssons Bok- och Acc.-tr.
Otto Krooks accidenstryckeri
Sv. Lundgrens Söners tryckeri
Skånska Aftonbladets tryckeri
Skånska Dagbladets tr. »Asp & Co.»
Skånska Litografiska Aktiebolagets tryckeri
Stenström & Bartelson

Mariefred

J. P. Boman

Mariestad

Abr. A. Berg & Co. (Länstidningens tryckeri)
C. Oscar Carlqvist (accidenstr.)
Mariestads Typografiska Anstalt

Motala

H. G. Enberg (accidenstryckeri)
»Motala-Postens» Aktiebolag
E. af Petersens boktr.

Nora

Nora boktryckeri

Norrköping

Esping & Lundell (acc.-tr.)
Fackföreningarnes tr. C. G. Tyfting
John Fröberg
David Johansson & Co.
Isidor Kjellberg
Lennmalm & Co. (accidenstr.)
Litografiska Aktiebolagets tryckeri
Norrköpings Tidningars Aktiebolags tryckeri
Axel Norrman
M. W. Wallberg & C:is tryckeri
Åkerbruket och Husdjursskötselns tryckeri (C. A. Wulff)
A. P. Österlund & Co.

Norrtelje

Norrtelje boktryckeri

Nyköping

Aktiebolaget Södermanlands Läns Tidnings boktryckeri
E. D. Cederskog
Södermanlands Nyheters tr.
Karl Johan Lars Åkerlund

Oskarshamn

Oskarshamn-Tidningens Tryckeri-Aktiebolag
C. O. F. Severin

Piteå

August Anders Hällgren
Piteå Tryckeri-Aktiebolags tr.

Ronneby

Ronneby boktryckeri.

Sala

Tidningsaktiebolaget Östra Westmanlands boktryckeri.
Ågren & Holmberg.

Sigtuna

Nya Sigtuna Tidnings tryckeri

Skara

A. Granqvist (acc.-tr.)
Pettersonska tryckeriet

Skellefteå

Ellversonska boktryckeriet
Erik Hallbom

Sköfde

Boktryckeriaktiebolagets (Vestgöta Korrespondentens) tryckeri
J. U. Isakssons (Annonsbladets) boktryckeri
C. J. Karlstedt (acc.-tr.)
Aug. Strokirk (acc.-tr.)

Stockholm

Accidenstryckeriet (Stellan Stål)
Aftonbladets tryckeri
Josef Ahlberg (acc.-tr).
Otto Joël Ahlström
Nils Andersson (accidenstryckeri)
Victor Andersson (d:o)
Arbetarnes tryckeri
Associations-boktryckeriet
K. L. Beckman
F. & G. Beijers bokförlagsaktiebolags tryckeri
Carolina Berg, f. Sandell (f. d. Svanbäcks tr.)
John Björkmans bok- och stentr.
Blindinstitutets tryckeri (Tomteboda)
Albert Bonnier
A. Börtzells Tryckeri-Aktiebolag (Generalstabens Litogr. Anst.)
A. Cedergren
Centraltryckeriet
Ejnar Cohns sten- och accidenstr.
Dagens Nyheters tryckeri
Johan Ulrik Fredriksson (Stockh. Nyheters tryckeri)
Fäderneslandets tryckeri
Ivar Hæggström
C:a Ulrika M. Hammarsköld (acc.-tr.)
Clara Hedin och Emma Berlin
Nanny Helgarzons tryckeri
Hemlandsvännens tryckeri-aktieb.
Boktryckeriaktiebolaget Holmia
J. W. Holms boktryckeri
V. Härnqvist (accidenstryckeri)
Iduns Tryckeri-aktiebolag
Janse & C:os tryckeri
Gust. Axel Johansson (stentr.)
Adolf Johnson & Co.
Carolina Elisabet Johnsson och Augusta Charlotta Moëll
P. Jönssons accidenstryckeri
Kôersners Boktryckeri-aktiebolag
Kongl. Svea Ingeniör-Bataljons tr.

Konradsbergs tryckeri
Liljeholmens tryckeri
W. Lindbergs tryckeri
F. A. Lindgren (accidenstryckeri)
Erhard Litzén (acc.-tr.)
G. A. Ljung (accidenstryckeri)
Systrarne Lundbergs tryckeri
C. G. A. Lindström
Isaac Marcus Boktryckeri-Aktieb.
Thor Molinder (accidenstryckeri)
Axel Amandus Moquist (acc.-tr.)
R. Ludvig Moquist (accidenstr.)
Fr. Mällborns konkursmassas tr.
D. F. Nilssons »Nya accidenstr.»
A. L. Normans Boktr.-Aktiebolag
P. A. Norstedt & Söners tryckeri, Kongl. Boktryckeriet
Nya Boktryckeriet å Liljeholmen
Nya Dagligt Allehandas Aktiebolags tryckeri
Nya Tryckeri-Aktiebolaget
P. A. Nymans & C:is tryckeri
Emil Olssons accidenstryckeri
Klara Palmer (Sanningsvittnets tryckeri)
P. Palmquists aktiebolags tryckeri
Joël Johannes Pauli
Victor Petterssons boktryckeri
Reutermarkska tryckeriet
A. F. Sandihns f. d. Riis tryckeri
Ferd. Segersven
Bror Otto Sjöberg
Hustru Hilma Sofia Sjösteen
R. W. Statlanders accidenstr.
Stockholms Affisch- och Acc.-tr.
Stockholms Dagblads Aktiebol. tr.
Stockholms-Tidningens tryckeri
Stridsropets boktryckeri
C. F. Ström & Sons stentr.
Svenska Dagbladets tryckeri
Svenska Morgonbladets aktiebolags tryckeri
Emil Söderberg
Hasse W. Tullberg
Elis M. Ullman
G. Walfrid Wilhelmssons acc.-tr.
Tidningsaktiebol. »Vårt Lands» tr.
C. A. Ålander

Strengnäs

Westerlundska tryckeriet

Strömstad

L. A. Larsson

Sundsvall

Boktryckeri-Aktiebolaget
Dagblads-tryckeriet (A. Björkman)
Hägerstrand och Bergman (Sundsvalls Tidnings tr.)
Norrlänningens tryckeri
Rob. Sahlins bok- och acc.-tr.

Söderhamn

Molander & Dahlström
Söderhamns Nya Tryckeri-Aktieb.
C. A. Österlund

Söderköping

H. F. Lindhé (accidenstryckeri)
Gustaf Thorén

Södertelge

Oscar Lundborg (Södertelge tidnings tryckeri)
Södertelge accidenstryckeri

Sölvesborg
Sölvesborgs Allehandas tryckeri
Sölvesborgs-Postens tryckeri

Torshälla
Nils Svenssons tryckeri

Trelleborg
Sandberg & Jönsson
Trelleborgs Nya Boktryckeri

Trosa
C. J. Emil Öberg
Frans Gustaf Reinhold Norlin

Uddevalla
Bohusläns Alleh. tryckeri
Thure Malmgrens boktryckeri

Ulricehamn
S. M. Kjöllerström

Umeå
C. G. Lindroths boktryckeri (Umebladets tryckeri)
Umeå Nya Boktryckeri-Aktiebolag

Upsala
Akademiska boktryckeriet
Almqvist & Wiksells Boktryckeri-Aktiebolag
Ljunggrens Litografiska Anstalt
K. Möllersvärd
Upsala Nya Tidnings Aktiebol. tr.
P. Veilands tryckeri
Harald Wretman

Vadstena
J. Th. Norén
Erik Wallin (f. d. Vadstena Boktryckeri-Aktiebolag)

Varberg
Adolf Kindvalls accidenstryckeri
J. P. Nyberg

Venersborg
Bagges arfvingars tryckeri
Sjökapten Carl Vilh. Carlsson
Joh. Edv. Gustafsson

Vestervik
C. O. Ekblad & C:is tryckeri
C. E. Lenanders bok- och acc.-tr.
Vesterviks-Postens Tryckeri-Aktiebolag

Vesterås
A. F. Bergh
J. F. Lindgren
Vestmanlands Allehandas tryckeri

Vexiö
J. P. Lönngren
Nya Vexiöbladets tryckeri
Smålands-Postens boktryckeri

Vimmerby
C. J. Nilsson & Co.

Visby
Gotlandspostens tidningsaktieb. tr.
Gotlands tryckeri-aktiebolag
Gotlänningens Tryckeri-Aktiebol.
G. E. Hallström (accidenstryckeri)
Missionshandelns accidenstr.
Theodor Norrby
Fredrik Segerdahl (accidenstr.)

Ystad
A. F. Bjurströms tryckeri
Ystads Tryckeri-Aktiebolag

Åmål
V. Rahmns boktryckeri

Örebro

Bohlinska boktryckeriet
Konditor Joh. E. Eklunds acc.-tr.
Länstidningens Tryckeri-Aktiebol.
Stentryckeriet i Örebro
Sten Söderlings boktryckeri

Östersund

Jämtlands Allehanda (Julius Lindström)
Jämtlands-Postens tryckeri
Rislund & Jonsson
P. A. Skogs (acc.tr.)
Östersunds-Postens tryckeri

Östhammar

Östhammars boktryckeri
Algot Lindberg (accidenstr.)

Förtegnelse

over Bogtrykkerierne i Norge.

Aalesund

Bergman, J. L.
Fjelde, Klaus
Olsen, F. M.
Rössevold, H.

Arendal

Arendals Bogtrykkeri
»Vestlandske Tidende»

Bergen

Arnesen, J. F.
»Bergens Aftenblads» Bogtr.
Beyer, J. D.
Eide, J. W.
Grieg, John
Jörgensens Enke, Henrik
Klyve, Mens
Knudsen, C. Theodor
Nielsen, N.
Rasmussen, Alexander O.

Bodö

Bodö Bogtrykkeri
Knudsen, A. F.

Brevig

Thranes Enke, W.

Drammen

»Buskeruds Amtstidende»,
Retvedt, Kr. Aug.
»Drammens Blad»
Lyche, Axel
Wulfsbergs, J., Bogtrykkeri

Dröbak

Thorbjörnsen, T. W.

Egersund

Lorenzen, A.
Ohme, R. P.

Farsund

»Farsunds Avis», Interessentskab
Farsunds Bogtrykkeri, T. Torsvik

Flekkefjord
»Agder», Bernh. Hansen

Fredrikshald
Fredrikshalds Bogtrykkeri
»Fr.-halds Tilskuer», Christiansen
»Halden», Interessentskab
»Smaalenenes Amtstidende», Oscar Andersen Dietz

Fredriksstad
»Fr.-stad Tilskuer», H. Stabel
»Fr.-stad Blad», Ragnsæther
»Fr.-stad Dagblad», Interessentskab
Karud, Harald

Gjövik
Lange, F. O.
»Samhold»

Grimstad
»Grimstads Adresse», C. Rosenskilde

Hamar
»Hamar Stiftstidende», Interessentskab
»Oplandenes Avis», O. Arvesen

Hammerfest
»Finmarksposten»
»Nordkap»

Haugesund
Nielsen, S. A.
Nymanns Enke, Chr.

Holmestrand
»Holmestrandsposten»

Horten
Andersen, C.
»Hortens Blad»
Steenbergs Enke, J.

Hönefos
»Hönefos Tidende», L. Lund
»Ringerikes Blad», Krohns Enke

Kongsberg
Buen, H. J.
Erlandsens Enke

Kongsvinger
Hesz, F. Aug.

Kragerö
»Kragerö Tidende»
»Vestmar», Bundi, C.

Kristiania
»Aftenposten», A. Schibsted
Andersen, Oscar
Berg & Co.
Björnstad, Joh:s
Brödrene Hanche
Brögger, C. W.
Centraltrykkeriet, bestyrer Chr. Thorvaldsen
Christiansen, Olaus
»Dagbladet», Interessentskab
Det forr. Lehmannske Bogtrykkeri, A. Nisson
Det Mallingske Bogtr., bestyrer H. Jacobsen
Det Steenske Bogtr., Th. Steen
Ellingsen & Co., E.
Fabritius & Sönner, W. C.
Frelsesarmeens Bogtr.
Gröndahl & Sön
Gundersen, J. Chr.
Hagerup & Co.
Halvorsen & Larsen
»Intelligenssedlerne», Interessentskab
Johansen, Morten

Kanitz & Jörgensen
Karlsen, H.
Knudsen, Chr. H.
Lie, E.
Methodisternes Bogtr.
Mordt, C. P.
Morgenbladet, O. de Besche
Mostue, Emil
Olsen, Nikolai
»Sjöfartstidenden», Interessentskab
Sogn, H.
»St. Olafs» Bogtr.
»Sundhedsbladets» Bogtr.
Throndsen & Co.
Tönsbergs Bogtr., Alb. Gundersen
»Verdens Gang», Interessentskab
Waisenhusets Bogtr.
Walle & Co., E.
Werner & Co., C.

Kristianssand

»Fædrelandsvennen», Johansen & Tangen
»Kr.-sands Stiftsavis»
»Kr.-sands Tidende», Interessentskab

Kristianssund

Johnsen, John
Selmers Enke, J. F.
Thoresen, A.

Laurvik

Dehly, S. M.
Guttormsen, B.
Schmidt, L.
»Östlandsposten»

Levanger

»Nordenfjeldsk Tidende»

Lillehammer

»Framgangs» Bogtr.
»Lillehammer Tilskuer», Bye

Lilleströmmen

Saugstad, J.

Mandal

»Lindesnes»
Næss, A.

Molde

»Romsdals Budstikke»
»Romsdals Tidende»

Mosjöen

Danielsen, B.
Olsen, Christine

Moss

»Moss Avis», M. Kildahl
»Moss Tilskuer»

Namsos

Kristiansen, Joh.

Porsgrund

Brödrene Düring

Risör

Hansen, And.
Lorentzen, G.

Röros

»Fjeldljom», Olsen

Sandefjord

»Sandefjords Tidende»
»Vestfold»

Sarpsborg

Bödtcher, Laurits
»Sarpen», R. J. Lohmann

Skien

»Fremskridt»
Melgaard, J.
Pedersen, Chr.
»Posten», Sörensen, N. J.

Stavanger

Dreyer, P.
Kiellands Enke, L. C.
Michaelsen, R. R.
Moe, Arnt
Stavanger Bogtr.
»Vestlandsposten»

Stenkjær

Andersens Enke, J. B.
Andersen, P. C.

Tromsö

Kjeldseth, G.
»Tromsöposten»

Throndhjem

»Dagsposten», Interessentskab
Eriksen, A. Holbæk
Lie & Sundt
Sundt, Joh. L.
Myklebust, J. Kr.

Tvedestrand

Eskildsen, Th. M.

Tönsberg

»Tunsbergeren»
»Tönsbergs Blad»

Vadsö

Vadsö Bogtrykkeri

Vardö

»Vardöposten»

Förteckning

öfver bok- och stentryckerierna i Finland.

Utan förbindelse.

Björneborg

Bergbom, Axel
Porilaisens tryckeri
Tidningen Satakuntas tryckeri

Borgå

Borgå Tidnings-Tryckeri-aktieb.
Söderström, Werner

Ekenäs

Ekenäs tryckeri, aktiebolag

Fredrikshamn

Fredrikshamns tr.- o. tidn.-aktieb.
Kansankirjapaino-osakeyhtiö

Gamlakarleby

Kloströms, J. I. tryckeri

Hangö

Hangö tryckeri- och tidnings aktiebolags tryckeri

Heinola

Axel Schultz boktryckeri

Helsingfors

Centraltryckeriet
Dahlbergs, O. J., acc.-tryckeri
Finlands Banks sedeltryckeri
Finska Litteratursällskapets tr.
Frenckell & Sons, J. C., boktr.
Hufvudstadsbladets nya boktr.
Karta-sigillata-tryckeriet
Kejserliga Senatens tryckeri
Lievendals, F., stentryckeri
Pettersson & C:is, Victor, boktr.-aktiebolag
Ringqvists, Th., accidenstr.
Ryska stabens tryckeri
Simelii, J. arfvingars boktr.-aktieb.
Sundmans, Gösta, litogr. atelier
Tidnings- & tryckeriaktiebol. tr.
Tidningen Päivälehtis tr., aktieb.
Tilgmanns, F., bok- & stentr.

Weilin & Göös' fabriks- och bokförlags aktiebolags boktr.

Joensuu

Joensuu boktryckeri-aktiebolag

Jyväskylä

Jyväskylä boktryckeri
Tidningen Keski Suomis boktr.-aktiebolag

Keksholm

Tidningen Wuoksens boktr.-aktieb.

Kotka

Coranders, Ouni, boktr.

Kristinestad

Fontell, H. O.

Kuopio

Backmans, O. W., boktr.
Kuopio nya boktr.

Lovisa

Östra Nylands tryckeri

Mariehamn

Ålands tidn.-tr.-aktieb. tryckeri

Nikolaistad

Unggren, F. W.
Wasa tryckeribolag

Nykarleby

Nessler, J. W.

Nyslott

Etelä savos kirjapaino

Nystad

Nystads tr.-aktieb. tryckeri

Raumo

Raumo boktr.-aktiebolag

S:t Michel

Blomfeldt, O. B.
Wartiainen, J. H.

Sordavala

Sordovala tr.-aktieb. tr.

Tammerfors

Boktr. Suuomi
Nya tryckeribolagets tr.
Tammerfors tr.-aktieb. tr.

Tavastehus

Aktiebolaget Hämäläinens tr.
Hämeen Sanomain osakeyhtiös tr.

Uleåborg

Barcks, Chr. Ev., boktr.
Bergdahls, B. B., boktr.
Uleåborgs boktr.-aktieb. tr.
Uleåborgs Nya boktr.

Wasa

Unggrens, F. V., boktr.
Wasa tryckeribol. tr.

Wiborg

Frankenhaeuser, Georg, acc.-tr.
Korhonen, A., accidenstr.
Lagerspetz, J. C., d:o
Wüpurin Sanomats tr.
Zilliacus', N. A., boktr.
Östra Finlands d:o

Willmanstrand

Willmanstrands nya boktr., aktieb.

Åbo

Kajetskis, A. M., stentr.
Nya stentr., H. B. Seidler
Tidningen Auras tr., aktiebolag
Wilén & Co., G. W.
Åbo stentr.-aktiebolags stentr.
Åbo tidnings tr.-aktieb. tr.
Åbo tr.-aktiebolags tr.

UTDRAG

UR

SVENSKA POSTTAXAN

M. M.

Postanvisningar.

Länder och orter	Högsta belopp för en postanvisn.:	Afgift öre	Afgift för hvarje belopp af
Sverige*	100 kronor men gen. post-station tillhör. klass II endast 50 kronor	15 25 30	högst 25 kr. ,, 50 ,, öfver 50 t.o.m. 100 kr.
Norge*		15 30 15	för bel. af högst 25 kr. öfver 25 men ej öfver 100 kr., för hv. ytter-lig. belopp af 100 kr., eller del deraf
Danmark (se Norge)*.			
Frankrike m. Algeriet*	500 francs	18	25 francs
Tyskland*	400 mark	18	20 mark
Österrike och Ungern*	400 mark	20	20 mark
Storbritannien och Irland. . .	181 kr. 20 öre	50	50 kronor
Amerikas förenta stater . . .	373 kronor	50	50 kronor

* Telegrampostanvisnings-utvexling eger rum.

Vanliga och rekommende-

Länder och orter	Bref med vigt af	Bref Frankeradt	Brefkort
	gram	öre	öre
I. **Sverige.**	**Vanligt bref:**		5
	Ej öfver 15	10	—
	Öfver 15—125	20	Med förutbetaldt svar: 10
	,, 125—250	30	
	Lokalbref:		
	Ej öfver 15	5	
	Öfver 15—125	10	
	,, 125—150	15	
II. **Norge** och **Danmark** med **Färöarna.**	Ej öfver 15	10	5
	Öfver 15—125	20	Med förutbetaldt svar: 10
	,, 125—250	30	
	—		
	Öfver 250—255	340	
	o. s. v. pr 15	20	
III. *Verldspostföreningens första grupp:* samtl. länder i **Europa** (undantagandes de under I och II nämnda); i **Asien:** Asiat. Ryssl., Cypern, m. fl.; i **Afrika:** Algeriet, Azoriska öarna, m. fl.; i **Amerika:** Amerikas För. Stater m. fl.	Ej öfver 15	20	10
	Öfver 15—30	40	Med förutbetaldt svar: 20
	,, 30—45	60	
	,, 45—60	80	
	o. s. v. pr 15	20	
IV. *Verldspostföreningens andra grupp:* i **Asien:** Brit. Indien, Ceylon, m. fl.; i **Afrika:** Kamerun, Kongostaten m fl.; i **Amerika:** de länder, som icke finnas upptagna under 1:a grupp.; i **Austral.:** Hawaii (Sandwichsö.), N. Seland, N. Sydwales, Qveensl., Sydaustral., Tasmanien, Vestaustral., Victoria, Fidjiöarne m. fl.	Ej öfver 15	40	15
	Öfver 15—30	80	Med förutbetaldt svar: 30
	,, 30—45	120	
	,, 45—60	160	
	o. s. v. pr 15	40	
V. *Länder och orter, som icke tillhöra Verldspostföreningen.* i **Afrika:** Caplandet, Oranjefrist m. fl.	Ej öfver 15	40	15
	Öfver 15—30	80	—
	,, 30—45	120	—
	,, 45—60	160	—
	o. s. v. pr 15	40	—
			—

rade brefpostförsändelser.

Korsbandsförsändelser						Rekommendat.-afgift
Trycksaker med vigt af		Affärshandlingar med vigt af		Varuprof med vigt af		
Lokalförs. 2 ö. pr 50 gr. minsta afgift 4 öre	öre	Lokalf 2 ö. pr 50 g. minsta afg, 5 öre	öre	Lokalf 2 ö. pr 50g. minsta afg. 4 öre	öre	öre
Ej öfver 50	4	Ej öfver 100	10	Ej öfver 100	8	20
Öfver 50—100	8	Öfver 100—150	12	Öfver 100—150	12	Mot-
,, 100—150	12	,, 150—200	16	,, 150—200	16	tag-
,, 150—200	16	,, 200—250	20	,, 200—250	20	nings-
,, 200—250	20	,, 250—300	24			bevis:
o. s. v. pr 50	4	o. s. v. per 50	4			10
Tidningar o. tidskrifter. Befordringsafgift; 1 öre pr 50 gr., minsta afgift 4 öre; för lokalförsändelser 1 öre, minsta afgift 2 öre. Gäller endast för inrikes tidningar och tidskrifter.						
Ej öfver 50	5	Ej öfver 100	10	Ej öfver 100	10	20
Öfver 50—100	10	Öfver 100—150	15	Öfver 100—150	15	Mot-
,, 100—150	15	,, 150—200	20	,, 150—200	20	tag-
,, 150—200	20	,, 200—250	25	,, 200—250	25	nings-
,, 200—250	25	,, 250—300	30			bevis:
o s. v. pr 50	5	o. s v. per 50	5			10
Ej öfver 50	5	Ej öfver 200	20	Ej öfver 100	10	20
Öfver 50—100	10	Öfver 200—250	25	Öfver 100—150	15	Mot-
,, 100—150	15	,, 250—300	30	,, 150—200	20	tag-
,, 150—200	20	o. s. v. per 50	5	,, 200—250	25	nings-
,, 200—250	25					bevis:
o. s. v. pr 50	5					10
Ej öfver 50	10	Ej öfver 100	25	Ej öfver 50	15	20
Öfver 50—100	20	Öfver 100—150	30	Öfver 50—100	20	Mot-
,, 100—150	30	,, 150—200	40	,, 100—150	30	tag-
,, 150—200	40	,, 200—250	50	,, 150—200	40	nings-
,, 200—250	50	o. s. v. per 50	10	,, 200—250	50	bevis:
o. s. v. pr 50	10					10
Ej öfver 50	10	Ej öfver 100	25	Ej öfver 50	15	
Öfver 50—100	20	Öfver 100—150	30	Öfver 50—100	20	Om
,, 100—150	30	,, 150—200	40	,, 10 —150	30	med-
,, 150—200	40	,, 200—250	50	,, 150—200	40	gifvet
,, 200—250	50	o. s. v. per 50	10	,, 200—250	50	20
o. s. v. pr 50	10					

Bref med angifvet värde.

Länder och orter	Assuransafgift för belopp af Kronor	öre
Sverige.	Ej öfver 530 Öfver 500—1,000 Öfver 1,000: se taxan.	30 50
Norge och Danmark med Färöarna.	pr 250	8
Belgien, Frankrike med Algeriet, Grönland o. Island, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Ryssland med Finland, Schweiz, Serbien, Spanien m. Baleariska o. Canarieöarna, Tyskland och Österrike o. Ungern.	pr 216	18
Bulgarien, Portugal med Azoriska öarna och Madeira.	pr 216	22
Argentinska republ., Danska kolonierna i Vestindien, Kamerun, Salvador o. Turkiet.	pr 216	25
Egypten och Tunis samt Shanghai i China.	pr 216	29

Förutom assuransafgiften uppbäres **befordringsafgift** med belopp såsom för vanligt bref af samma vigt till samma ort äfvensom, i fråga om värdebref till utrikes orter, **rekommendationsafgift** med 20 öre pr bref. Bref med angifvet värde skola **frankeras.**

Paket med eller utan angifvet värde äfvensom med postförskott.

Länder och orter	Afgift vid vigt i kilogram af	Kr.	öre
Sverige.	högst 1/2	—	30
	öfver 1/2 t. o. m. 1	—	50
	,, 1 ,, 1 1/2	—	90
	o. s. v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	30
Norge och Danmark med Färöarne	högst 1/2	—	30
	öfver 1/2 t. o. m. 1	—	60
	o. s. v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	30
Finland (direkt)	högst 1/2	—	50
	öfver 1/2 t. o. m. 1	1	—
	o. s. v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	50
Tyskland a) s. k. postpaket (colis postaux)	högst 3	1	44
b) andra paket (intill en vigt af 5 kg.)	högst 1/2	1	02
	öfver 1/2 t. o. m. 1	1	22
	,, 1 ,, 1 1/2	1	62
	o s v. för hvart ytterlig. 1/2 kg.	—	30

Svensk Telegram-Taxa (gällande efter portonedsättningen till utlandet den 1 Juli 1891.)

Länder:	För nedanstående antal ord* utgör afgiften kronor:																		För hv. ord mer
	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Inom Sverige	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.50	0.55	0.60	0.65	0.70	0.75	0.80	0.85	0.90	0.95	1.00	0.05
Danmark. Norge	0.80	0.80	0.80	0.90	1.00	1.10	1.20	1.30	1.40	1.50	1.60	1.70	1.80	1.90	2.00	2.10	2.20	2.30	0.10
Tyskland	0.95	0.80	0.95	1.10	1.25	1.40	1.55	1.70	1.85	2.00	2.15	2.30	2.45	2.60	2.75	2.90	3.05	3.20	0.15
Belgien. Holland. Schweiz	0.80	1.10	1.25	1.40	1.55	1.70	1.85	2.00	2.15	2.30	2.45	2.60	2.75	2.90	3.05	3.20	3.35	3.50	0.15
Finland. Frankrike. Italien. Österrike. Ungern	1.10	1.30	1.50	1.70	1.90	2.10	2.30	2.50	2.70	2.90	3.10	3.30	3.50	3.70	3.90	4.10	4.30	4.50	0.20
Spanien. Storbrittanien	1.30	1.60	1.90	2.20	2.50	2.80	3.10	3.40	3.70	4.00	4.30	4.60	4.90	5.20	5.50	5.80	6.10	6.40	0.30
Algeriet. Portugal. Gibraltar	1.40	1.70	2.00	2.30	2.60	2.90	3.20	3.50	3.80	4.10	4.40	4.70	5.00	5.30	5.60	5.90	6.20	6.50	0.30
Europeiska Ryssland	1.55	1.90	2.25	2.60	2.95	3.30	5.65	4.00	4.35	4.70	5.05	5.40	5.75	6.10	6.45	6.80	7.15	7.50	0.35
Grekland	1.85	2.30	2.75	3.20	3.65	4.10	4.55	5.00	5.45	5.90	6.35	6.80	7.25	7.70	8.15	8.60	9.05	9.50	0.45
Turkiet	2.00	2.50	3.00	3.50	4.00	4.50	5.00	5.50	6.00	6.50	7.00	7.50	8.00	8.50	9.00	9.50	10.00	10.50	0.50
Nord-Amerika (De vigtigaste städerna.) Boston, New-York,	4.05	5.40	6.75	8.10	9.45	10.80	12.15	13.50	14.85	16.20	17.55	18.90	20.25	21.60	22.95	24.30	25.65	27.00	1.35
Philadelphia, Washington	4.50	6.00	7.50	9.00	10.50	12.00	13.50	15.00	16.50	18.00	19.50	21.00	22.50	24.00	25.50	27.00	28.50	30.00	1.50
Chicago	4.65	6.20	7.75	9.30	10.85	12.40	13.95	15.50	17.05	18.60	20.15	21.70	23.25	24.80	26.35	27.90	29.45	31.00	1.55

* Vid **europeisk taxering** räknas som **ett** ord: ord om högst **15** bokstäfver eller tal om högst **5** siffror.
,, **utom-europeisk** ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, **10** ,, ,, ,, ,, ,, **3** ,,
(Häri inberäknadt de punkter, kommata och bråkstreck, hvilka ingå i bildandet af tal.)
Vid **all** taxering räknas som **ett** ord jemväl hvarje understrykning, parentes och citationstecken.

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER.

Telegrafsvar betaldt (Rp) betalas med portot för vanligt telegram om 10 ord; skall svaret betalas för färre eller flere ord än 10, måste ordantalet utsättas, t. ex. (Rp) *25 ord*, (Rp) *5 mots*, och är afgiften i detta fall densamma som för vanligt telegram om enahanda ordantal. (Högsta ordantal, för hvilket svaret af afsändaren får betalas, är 30.)

Ilsvar betaldt (Rpd): se ofvanst. bestämmelser för (Rp) med iakttagande deraf, att afgiften tredubblas.

Kollationering (TC) betalas med 1/4 af vanliga telegramportot, dock minst 25 öre.

Telegram adresseradt till flere adressater å samma ort betalas med, förutom portot för sjelfva telegrammet, 40 öre för hvarje adressat med undantag af den första.

Om hvartannat.

Tryckning af bottenfärger. Vill man förenkla den tidsödande registerpassningen, så är det ofta lämpligt att trycka bottenfärgen sist. Så har t. ex. förfarits vid tryckningen af vignetten »Boktryck» å kalenderns första sida. Bottenfärgen utrifves med fernissa. Hvit färg är icke lämplig härvid.

Tillsats af hvit färg är deremot nödvändig vid tryckning å tunnt papper (då fernissa slår igenom) och vid tryckning af bottnar till värdepapper å hvilka det skall skrifvas. Eljest är utrifning med fernissa att förorda, då den hvita färgen som tillsats gör att färgerna förlora i klarhet, torka in på valsar etc.

Vaselin. För att skydda zinkotypier från att bli anfrätta eller oxydera, är det fördelaktigt att bestryka dem med vaselin. Först måste dock plattorna noga rengöras och väl torkas.

Vid förnyadt användande bör till rengöring användas terpentin.

Vaselin är äfven ett utmärkt medel att använda vid spruckna fingrar, — en olägenhet som ju ofta uppstår vid sättning med ny stil.

Bottenplattor framställas af både möjligt och omöjligt materiel. Man gör sig en marmorbotten genom att å ett rent zinkskepp af gips forma oregelbundna figurer och gjuta valsmassa deröfver. Medan valsmassan (af c:a 2 cicero tjocklek) ännu är mjuk, lägger man en träplatta som fot derpå. För framställandet af ådrorna i marmorn, gjutes en andra platta, som passar in i den först gjutna konturplattan. Det låter sig mycket väl trycka från valsmassa.

En vän till kalendern i Norge skrifver att han uppnått goda resultat genom att fastsätta en linneduk på träfot. Denna platta återgifver väfnadens mönster och lär vara mycket användbar.

En utmärkt bottenplatta erhålles genom att spika sulläder på t. ex. träfoten till en begagnad cliché. Sulläder lämpar sig förträffligt till utskärningar af figurer, ornament etc. Från en sådan platta är bottnen till den prisbelönta titeln tryckt. Äfven kork kan användas till bottnar. Det gifver gröfre mönster. Tag en korkplatta c:a $^1/_8$ tum tjock och fastlimma den på en träfot. Vid tillskärning af korken måste densamma pressas tillsammans i t. ex. ett skrufstäd. Vidare lämpa sig till bottnar: Messerholzschnitt, Mäsers tonplattor, kartong, celluloid, zink etc. och sist men bäst, buxbom.

P. S. Kopparfällning af smergelpapper ger ock ett ganska användbart resultat.

Gammalt oljedränkt trassel, bör hvarje afton aflägsnas från tryckerilokalen och läggas i en med lock försedd bleck-låda ute i det fria, för att förhindra eldsvåda genom trasslets sjelfantändning. Brandförsäkringsbolagen föreskrifva detta förfaringssätt.

Vid tryckning med kopiefärg använd gamla valsar och vaska dem endast med vatten. Form och färgverk rengöras med lut från olje- eller terpentinrester.

Sats, som stått länge, rengöres å fram- och baksidan med varm lut samt afspolas med varmt vatten.

Om knifven å skärmaskinen blifvit slö och mycken skärning föreligger, så underlättas arbetet derigenom, att man ingnider knifven med tvål.

Praktiskt är det för hvarje sätteri, stort eller litet, att hafva en eller flere om än ytterst enkla stilprof, i hvilka de olika stilarne äro numrerade. Om så de olika stillådorna och kasterna äro försedda med nummer och dessa införda i stilprofvet bredvid stilnumret, så är »jagten efter stil» betydligt underlättad.

Papperstillverkningen har nått en så hög grad af utveckling, att det har blifvit möjligt att fälla ett träd och omdana det till tryckpapper inom loppet af tjugufyra timmar.

Messingslinier och stora stilar, som blifvit afnötta, kunna göras i stilhöjd genom att med en hammare knacka dem å foten, så att förhöjningar uppstå. Är det fråga om tunna messingslinier, som äro för låga, så kunna dessa underläggas med en tråd af lämplig tjocklek. Detta tillgår på det sätt, att linien upptages, tråden lägges i tomrummet och nedskjutes medelst linien.

För att skydda stilen vid korrekturafdrag å handpress skaffar man sig fyra stilhöga trästeg, åtta cicero breda, af hvilka de två böra vara i förhållande till fundamentets längd och de två i förhållande till bredden. Dessa steg låter man alltid ligga i pressen och placerar dem vid afdragningen nära stilen.

Vid köp af infattningar är det förmånligt att veta antalet fyrkanter som gå på en meter eller *längden* i förhållande till *vigten.*

1 meter innehåller:

Nonpareille	c:a	450	fyrkanter	och	väger	c:a	0,45 kg.
Cicero	»	225	»	»	»	»	0,91 »
$1^1/_2$ Cicero	»	150	»	»	»	»	1,35 »
2 »	»	112	»	»	»	»	1,80 »
$2^1/_2$ »	»	90	»	»	»	»	2,25 »
3 »	»	75	»	»	»	»	2,70 »
$3^1/_2$ »	»	65	»	»	»	»	3,15 »
4 »	»	55	»	»	»	»	3,60 »

Bidrag till »Om hvartannat» emottages med tacksamhet. Det vore ju till stor nytta om fackmän meddelade sina erfarenhetsrön ur praktiken.

Pristäflan.

Täflande om det i förra årgången utfästa priset af Kr. 25 för den bästa titelsättningen voro blott tvenne, Herrar *Fritz Lönnberg* (K. L. Beckmans boktryckeri, Stockholm) och *Leon. Johansson* (Harald Vretmans boktryckeri, Upsala), af hvilka den förre erhöll priset.

Båda titlarne aftryckas här.

Formarne till den prisbelönta titeln blefvo benäget insända. Den andra titeln är uppsatt hos utgifvaren af kalendern i öfverensstämmelse med originalet.

Ny Pristäflan.

Kr. 25 tilldelas den, som före den 1 April 1894 till utgifvaren af Boktryckerikalendern insändt 10 aftryck (jemte uppgift om namn och adress) af det bäst uppsatta *adresskortet* för ett *boktryckeri*. Text efter fritt val. Formatet bör ej vara större än att adresskortet kan aftryckas i kalendern.

Villkor: Sättningen måste vara *fullt originell* och färgerna angifna eller tryckta. Formarne ställas till förfogande för eventuellt aftryck i kalendern.

Alla typografer i Sverige, Norge och Finland äro berättigade till täflan.

Deltagen flitigt!

BOKTRYCKERI-KALENDER

FÖR 1894

UNDER MEDVERKAN AF FRAMSTÅENDE FACKMÄN

UTGIFVEN AF

WALD. ZACHRISSON

ANDRA ÅRGÅNGEN

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTR.
1893

PRISBELÖNT TITEL.

W. Z.-G. Sättning af Fritz Lönnberg (K. L. Beckmans Boktryckeri, Stockholm).

ANDRA ÅRGÅNGEN

BOKTRYCKERI-KALENDER

FÖR 1894

UNDER MEDVERKAN AF FRAMSTÅENDE FACKMÄN

UTGIFVEN AF

WALD. ZACHRISSON

GÖTEBORG
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI
1893

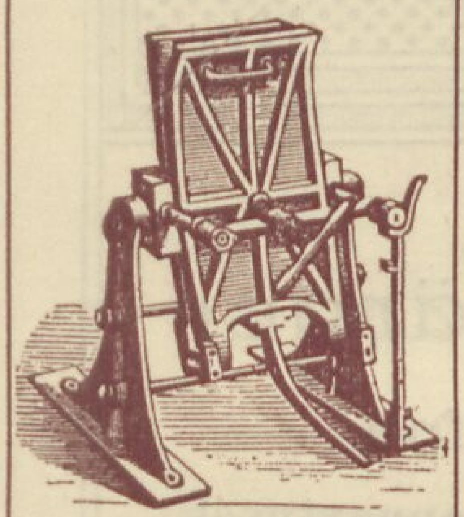
Täflings-sättning af Leon. Johansson (Harald Wretmans Boktryckeri, Upsala).

J. R. RYDBERG

STOCKHOLM

11 Karduansmakaregatan 11

Stereotypgjuteri
Galvanoplastisk Anstalt

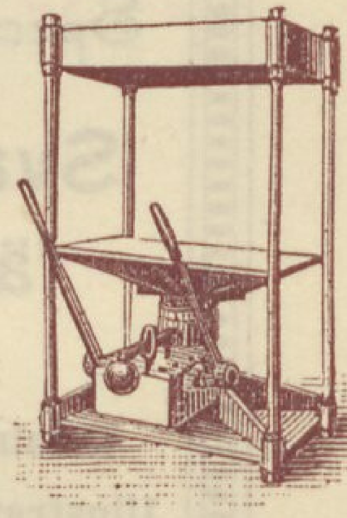

Utför klichéer i

GALVANOPLASTIK

(KOPPARFÄLLNING)

af **TRÄSNITT** för
Illustrerade arbeten, Vignetter, Titelbokstäfver, Affischstilar och Ornamenter.

Stereotypering

af **Stilformar** i alla format, *såväl Text och Tabeller som Musik samt alla slags*

Ettiketter och • •

• • **Tidningsannonser**

Fördelen med klicherade annonser är, att de efter annonsörens önskan blifva uppsatta med eleganta och moderna stilar samt taga minsta möjliga utrymme.

Alla slags konstsaker af

Gips, Trä & Metaller

kopieras och utföras i kopparfällning samt

Prisbelöningsmedaljer

att anbringa å prisbelönta fabrikat samt medaljkartor.

Alla arbeten utföras omsorgsfullt och till billigaste priser.

Allm. Telefon 57 23

Pris Kr. 1,50.

Förlag, tryck & bindning:
WALD. ZACHRISSONS BOKTRYCKERI,
GÖTEBORG, 1893.

WALD·ZACHRISSONS BOKTRYCKERI·
·GÖTEBORG·
ETABL: 1886